VERBLEEKTE FILMS

HERINNERINGEN VAN EEN OUD-ZEEOFFICIER

DOOR

G. F. TYDEMAN

W. P. VAN STOCKUM & ZOON N.V.
DEN HAAG 1937

VERBLEEKTE FILMS

VERBLEEKTE FILMS

HERINNERINGEN VAN EEN OUD-ZEEOFFICIER

DOOR

G. F. TYDEMAN

W. P. VAN STOCKUM & ZOON N.V.
DEN HAAG 1937

INHOUD.

Blz.

VOORBERICHT.

Ave Caesar,
Morituri te salutant.

Het afdraaien van deze filmfragmenten, waarvan het eene meer, het andere minder verbleekt is, heeft o.a. de bedoeling bij te dragen aan de verzameling „Herinneringen", waaruit in de toekomst zal kunnen worden geput door hem, die zijne tijdgenooten eenig inzicht zal willen geven in het interne leven van het lichaam dat nu „Koninklijk Nederlandsche Marine" heet.

Zijn er onder de thans levenden, wien het belang inboezemt over een vrij recente periode daarvan een en ander te vernemen, dat zij wellicht ergens anders niet vinden, dan des te beter.

Voor lezers, die tot de Marine behooren of behoord hebben, moge de aanwijzing dienen, dat de meeste dezer beelden afkomstig zijn van eigen opnamen zonder andere wijzigingen van beteekenis dan de vervanging van namen door gefingeerde of door initialen. Die, waarvoor verhalen van anderen het motief leverden, zijn in de inhoudsopgave met een * aangegeven. De in deze opgave voorkomende jaartallen zijn, op enkele uitzonderingen na, op vijftallen afgerond.

Ten gerieve van niet zeevarenden zijn aan dezen bundel eenige Toelichtingen toegevoegd.

De lezer, die deze verzameling een „rare mozaiek" noemt, heeft gelijk; het leven van den Marine-man is dat ook.

1936. G. F. T.

EEN ROEITOCHT OP DE KOETEI-RIVIER. *)

Wij waren met onzen 4de klas, [1]) op weg van Makassar naar de St. Lucia-baai, ten anker gekomen een zicht uit den wal vóór de Moeara Bajor, de middelste en voornaamste van de vele uitmondingen, welke het water van de Koetei-rivier openhoudt in haar uitgestrekte delta-bank, een respectabelen modderkoek, waarvan de buitenrand, ongeveer een derde van een cirkel beslaande, zoowat 140 kilometers lang is.

Van Koetei zouden wij de te Pelarang gestationeerde kruisboot naar de St. Lucia-baai slepen ter aflossing van de daar liggende. In die dagen — het was 1879 — werd door deze stationeering en door het periodiek bezoek van oorlogsschepen uit station Makassar de vermeende grens van ons gebied aan den noordoosthoek van bovengenoemde baai gemarkeerd en tevens gewaakt tegen het optreden van zeeroovers uit den Soeloe-archipel.

De commandant, wenschende zijne kolen te sparen, had bepaald, dat ditmaal niet het schip zelf de kruisboot van Pelarang zou halen, maar dat dit door een sloep onder bevel van een officier zou geschieden, een roeitocht van 36 zeemijlen (67 kilometers). Zeilen was buiten beschouwing te laten; daarvoor viel op de rivier niet op voldoenden wind te rekenen. Stoomsloepen waren in dien tijd, althans op zoo kleine schepen, nog niet in gebruik; de noodige paardenkrachten werden nog door de matrozen geleverd.

's Ochtends zeven uur bij doorkomenden vloed van boord. De sloep, volgens model slechts voor acht roeiers ingericht, is bij de voorste, niet voor roeiers bestemde doft door onzen commandant van extra-scheegaten voorzien, zoodat er tien man op de riemen zitten. Voor aflossing zijn nog twee matrozen medegenomen; elk uur zal een tweetal roeiers worden afgelost, van voren te beginnen. Zij, die het eerst als slagroeiers zitten, krijgen dus om te beginnen vijf uren aan één stuk te roeien.

Behalve uit deze twaalf man en mijzelven bestaat de bemanning uit een kwartiermeester en een van Makassar medegenomen inlandschen loods, die op de Koetei-rivier thuis is.

*) Uit „Ons Element" van 13 Mei 1922, door G. F. Tydeman.
[1]) Schroefstoomschip 4de klasse.

Mijn orders luiden: „aanmelden bij den assistent-resident te Pelarang, vragen om kruisboot mede te geven en deze naar buiten brengen."

Zelf weet ik van deze rivier zoo goed als niets. Wij waren destijds nog in de dagen, waarin een officier, zoolang hij geen commandant was, maar zelden een kaart te zien kreeg. Ik wist dus zelfs niet hoe ver het was; maar hoe warm het zou worden, wist ik wel, want de „koperen ploert" stond al lustig te blakeren, den roeiers in het gezicht, ons achterin op den rug. De zonnetent zou daartegen slechts een matige bescherming geven. Witte uniform bestond toen bij onze Marine nog niet; wij maakten nog den zeer langzamen overgang mede van de baaien plunje en wollen truien van de mannen van Coen naar het reeds door Russen en anderen voor de tropen aangenomen régime „wit"; alleen onze broeken en petten hadden deze kleur. Ook de matrozen hadden het nog niet ver gebracht in den overgang naar het tegenwoordige; zij roeiden als waren zij kerels van Coen geweest.

Het is dan ook een aanmoedigend gezicht, zoo snel als het beeld van het schip kleiner wordt. Zegt er een: „ik kan de bramra nog zien," dan kan men bemerken, dat er nog wat harder getrokken wordt; ook die bramra moet onder de kim. Maar dat lukt eerst, wanneer de wijde watervlakte achter den rug is en wij, na bijna twee uren roeien, in de riviermonding komen. Dan kan men goed zien, hoe snel het gaat, hoe gretig de rivier zeewater slurpt.

Fraai is hier het indisch landschap niet; overal egale randen van bakau-boomen, vrijwel mensch noch dier te zien, het water een effen, vuilgeel sap met vermalen bladeren, bast en takken; soms een verdacht stuk hout, dat wordt nagekeken, of het bijgeval de kop van een kaaiman is. Nu en dan een tijdelijk naar zijn oorsprong terugkoersende boomstam of verzameling nipahstronken, „drijvende eilanden", waarvan in zee de zeeroovers partij trekken om hun prauw er aan vast te klampen en aldus zich onzichtbaar te maken, wanneer zij den rook zien naderen van een stoomschip, dat misschien op hen uit is, en dat zij, ongedekt, allicht niet meer zouden ontloopen. Maar dat gevaar liepen zij eigenlijk alleen bij het krieken van den dag. Want van de oorlogsschepen was de rook — van Koetei- of Poeloe Laut-kolen — voor hen gewoonlijk welkom ver te zien. Bij de veel voorkomende windstilten steeg, wat er van het uitbraaksel van den schoorsteen niet als gloeiende roetklonten op de zonnetent viel, om daarin gaten te branden, als een inktzwarte zuil

ten hemel, twintig zeemijlen ver zichtbaar.

Omstreeks tien uur. Wij hebben nu zestien zeemijlen achter den rug, en nu gaat het, met een scherpe bocht naar bakboord, den „Elleboog" tegemoet, de eenige zeemijlen lange dubbele winding van 75 m. breedte, waarin de schepen met gebraste raas varen om, vóór den stroom de diepe buitenbocht volgende, niet door de boomtakken te worden gevangen bij dien circusren, die hen bijna den wal op centrifugeert, een schouwspel, waarnaar de apen eerst verbijsterd zitten te staroogen, om vervolgens, wanneer het rookend monster nabij komt, zich snel het bosch in te gymnastiseeren.

Het is al elf uur, als wij in het nauwste gedeelte zijn, en de stroom, die in het deel, dat achter ons ligt, wel reeds geminderd zal zijn, doet hier nog goed mede. Dicht als wij gaan langs de boomwortels, vliegt ons de wal voorbij. En die hard gaat, wil harder gaan; de roeiers trekken als waren ze pas begonnen, ook de slagroeiers, die nu vier uren aan één stuk geen riemslag oversloegen dan een enkele maal een paar om even een slokje lauw water te drinken. Zij worden trouwens van het roeien lichter, dus leniger; want het slokje water zit hun spoedig weer op de huid en is niet in staat, om te compenseeren, wat zij van de gort en de koffie van hun ochtendmaal in dampvorm aan de atmosfeer hebben afgestaan.

Van de vrijheid om met elkaar te praten maken de roeiers geen misbruik. Na de eerste paar uren slechts nu en dan een opmerking; het is lastig praten, als je de tanden stijf op elkaar zet.

Al over half twaalf, wanneer wij aan bakboord een hoek passeeren en den verder liggenden wal wel een zeemijl van ons af zien, en meteen het nauwe gedeelte achter ons laten. Die wijdte, welke wij spoedig in zuidzuidoostelijke richting open zien, is de Moeara Bekapai, een andere van de vele uitmondingen. Het is de loods, die ons namen en bijzonderheden leert.

Twaalf uur. Nu gaan ze aan boord schaften; en het klokwerk van mijn roeiers loopt sneller, dan dat van de menschen aan boord. Ik kan den trek om te eten en te rusten van hun gezichten lezen en begrijpen. Maar er gaat nog altijd een klein beetje vloed, en niet ver voor ons uit zie ik een eilandje met over het water hangende boomtakken. Het zal beter zijn daar in de schaduw, dan hier in de ruimte, waar de zon boven ons hoofd door de tent brandt en de oogen pijn doen van het blikkerende water.

De slagroeiers worden afgelost en gaan vóór in de sloep lig-

gen uitblazen; men hoort het ze doen. De anderen, op de mededeeling: „nog een half uurtje jongens, dan gaan we voor dreg in de schaduw van dat eilandje" trekken er op los. Dat het is om te schaften behoef ik er niet bij te zeggen; zij weten den tijd door de aflossingen en door hun maag.

Een goede tref dat uitstel, want vijf minuten later passeeren wij het gladde bolsegment van een drijvenden, dooden karbouw, waarvan de stanksfeer ons nog een paar honderd meters bijblijft, niettegenstaande zij een stimulans vormt om nog wat harder te trekken. Hadden wij die massa onder het lunchen op ons dreggetouw zien stranden en openscheuren, allicht ware dezen en genen de eetlust vergaan. Die blijkt nu, als wij om half een onder een dicht looverdak de dreg laten vallen, onaangetast. De meesten zien nog kans een kwariertje op een zachte plank te liggen, voordat ten één ure de tocht vervolgd wordt. Meer tijd is er niet te geven, want het is intusschen stil water geweest en de eb, nu nog flauw, zal wel spoedig sterker worden; de loods rekent, dat wij nog wel vijf uren werk zullen hebben om Pelarang te bereiken.

Hebben wij tot dusverre in de breede riviergedeelten juist meer het midden en in de smallere de diepten opgezocht, om zooveel mogelijk van den stroom te profiteeren, nu zoeken wij den oever en speuren naarmate de tegenstroom sterker wordt, ijverig naar neeren.

In den gang van de sloep door het water is geen vermindering te zien, maar aan den voortgang langs den wal wordt die allengs goed merkbaar. Tot het eilandje hebben we in 5½ uur 24½ zeemijl afgelegd, een gemiddelde vaart van bijna 4½ zeemijl in het uur, nu zijn het er om te beginnen geen 3 per uur meer.

Na ruim anderhalf uur komt aan bakboord de breede trechter van de Moeara Djawa, de zuidelijkste, ook voor schepen bevaarbare uitmonding open te zien, en een klein uur verder aan stuurboord de Moeara Berau, de noordelijkste van allen. Veel nauwer en lastiger deze uitgang hier dan die van de Moeara Bajor; een onzer raderschepen heeft er vroeger bij vallend water een heelen tijd dwars op de bank gedrukt gezeten, die van den zuidhoek der splitsing afsteekt.

Hier komt men aan den hoofdstroom, de Koetei-rivier (Mahakam) zelve, op dit punt ruim 1200 meters breed.

Het is nu vier uur en er zijn nog maar ruim 4 zeemijlen af te leggen. Maar het gaat niet hard meer over den grond. Er zijn geen bochten, die neeren kunnen geven; de zuidelijke oever,

waar wij nu zoo dicht mogelijk langs varen, zoodat wij behalve de modderlucht van het rivierwater ook sterk de bladeren ruiken, is één gladde boog, de bocht naar buiten. Dicht den wal houden, waar de geringe diepte en de oneffenheden van oever en bodem de stroomsnelheid temperen, is alles wat wij doen kunnen. En roeien, roeien! Het tok-tok- en plasgeluid van de riemen gaat in onveranderd tempo door. Al lang geen knarsen of piepen van een riem meer; het koper van de scheegaten en het hout van de riemen hebben elkaar spiegelglad gepolijst.

Zoo vlak langs den wal zie je ten minste nog voortgang en dat houdt den moed er in, al kan het wel niemand ontgaan, hoe geheel anders we in den Elleboog de boomen voorbij stoven. Soms denk ik wel even: „trekken ze nog of lepelen ze maar?" Maar dan zegt mij toch een blik op het water langs de sloep, dat het wel trekken moet zijn, en goed ook, om er zoo'n gangetje in te houden. En zoo nu en dan kan ik zelfs bemerken, dat ze nijdig worden tegen dien wal, die wel schijnt mêe te willen gaan loopen; en wanneer op zoo'n oogenblik een van de slagroeiers een schor „hoera!" laat hooren, gaat het voor een poos zelfs harder.

Nog geen oogenblik heb ik de noodzakelijkheid gevoeld om de roeiers rechtstreeks aan te moedigen, en met verbazing bedenk ik, hoe lang aaneen ze nu al roeien, en vraag mij af, hoe lang ik dat bij deze hitte zelf zou hebben volgehouden, al heb ik dan als jongen zooveel geroeid, dat mijn duimen er naar zijn gaan staan.

Ziende wat ik nu zie, denk ik terug aan een haal van Uitdam naar Broek in Waterland tegen een storm uit het Westen in, toen in Uitdam de boeren aan den kant ons vieren jongens hoonden: „dat haal jullie niet!" Dat we toen zonder ophouden twee en een half uur roeiden en het wèl haalden, vonden we toen, jongens van vijftien en zestien jaar, al heel wat. Maar hier roeien ze nu al negen uur aaneen met slechts korte tusschenpoozen rust!

Vijf uur. Van Pelarang nog altijd niets te zien. Dat er ook ongeveer niets is, dus weinig te zien, al ben je er dicht bij, is mij niet bekend.

Wij zijn nu de Gosong Boeaja (Krokodillenbank) voorbij, zonder zelfs de afwisseling te hebben een kaaiman te zien. Misschien zijn ze aan hun theewater evenals aan boord nu. Wij houden ons daarvoor niet op; het zou te veel tijdverlies geven; een ieder is er meer mede gebaat straks na aankomst rustig te kunnen eten, zonder nog eens weer dadelijk na een maaltijd op

„geforceerden trek” te worden onthaald.

Het vordert maar slecht nu. Was er maar een jaagpad! Dan zou het wel beter gaan; maar van een weg geen spoor, niets dan takken en bladeren, boomstronken en wortels.

Het is zes uur geweest, de zon is onder en van Pelarang nog niets te zien, tot het, snel genoeg, donker wordt; dan verschijnt er een schraal lichtje, vrij dicht bij; de loods beweert, dat dàt Pelarang is. Nu kan men nog slechts aan de schimmen van de boomkruinen tegen de lucht nagaan of en hoe wij vooruitgaan, en het lijkt er nog minder door. Dat zal het in werkelijkheid ook wel zijn, want het ruischen van het water langs de oneffenheden van den wal schijnt nu sterker te zijn.

Nu zou ik toch zeggen, dat de fut er wel merkbaar uitgaat. Toch voel ik iets als schaamte om de menschen, die zich zoo hebben uitgesloofd, nog te gaan aanmoedigen, ik die het in hun oog gemakkelijk genoeg heb gehad, al voel ik dan zelf mij stijf van het lange afwisselende zitten en staan. Ik krijg een inval. Met den kwartiermeester, op wien ik voor dezen tocht voornamelijk voor de conversatie aangewezen ben — de loods is iemand, waar niet veel geluid uit te krijgen is — tuig ik een praatje op, hoorbaar genoeg, waar er in de avondstilte geen ander geluid is dan het rhythmisch gestommel en geplas van de riemen. Ik wijs hem er op, hoe goed onze commandant het heeft ingezien om geene inlanders als roeiers op de sloep te zetten, omdat die misschien wel even lang hadden kunnen roeien, maar we dan zeker nog niet hier zouden zijn en vooral, omdat ze, als het er op aan komt, zoo weinig geneigd zijn om energie te ontwikkelen. „Al is het nog maar om een halve mijl te doen, en je roeit den stroom net dood, ze zullen eerder nog twee uur „op de plaats rust” doorplassen om ten slotte den geheelen nacht voor dreg te liggen dan die laatste halve mijl den stroom mores te leeren om het doel te bereiken!” En een minuut later — ze begonnen er al een schepje op te gooien — zeg ik tegen de roeiers: „jongens, het gaat er om, hoor! Als je kans ziet, om er nog een twintig minuten lang een sneltrein van te maken, zijn we d'er; met dit gangetje hebben we nog wel twee uur werk.” Waarop een van de slagroeiers: „vooruit jongens, sneltrein!” En daar gaat het; de boomen aan den wal verliezen het zienderoogen.

Met de twintig minuten gaat het als met het „klein ketiertje” van de boeren, het duurt drie kwartier vóór we er zijn, en al dien tijd schiet de langs den wal kruipende sloep door het water alsof er een versch stel roeiers op zit. Precies ten zeven ure,

twaalf uur na het vertrek van boord, wordt Pelarang bereikt. Van de afgelegde 36 zeemijlen hebben de laatste 11½ zes uren gevergd.

Aan den kwartiermeester geef ik een rijksdaalder om in een warong wat voor de bemanning te koopen. Dat er een is, kunnen we ruiken, al zien we niets. De kruisboot, waarachter wij vastmaken, zal den menschen tot logies dienen; zelf kom ik bij den assistent-resident onder dak. Geplakt als zijn huis daar ligt tegen den rimboe van den oever, vormt het met een dertigtal armzalige, verspreide hutjes van inlanders heel Pelarang. Verder — dat zie ik den volgenden dag — is er niets dan op korten afstand een kuil in den grond, de kolenmijn; zelfs geen begaanbaar pad.

De komst, enkel van een sloep, is voor den assistent-resident en zijne echtgenoote een teleurstelling. De schepen kwamen anders zelf voor Pelarang en dat gaf dan een dag vertier. Ik kan die teleurstelling begrijpen, als dien avond mijne vriendelijke gastvrouw met een klank van tranen in haar stem vertelt, hoe verlaten zij als eenige europeanen hier zitten, en hoe bitter melankoliek zij den dag van haar aankomst, en nog lang daarna, is geweest, toen zij in tien minuten al de ellende van zóó'n woonplaats overzien had.

Bij het vechten 's avonds tegen de muskieten, ware tijgers, die kans zien mij door de gesteven witte pantalon de kleur van mijn bloed te laten zien, besef ik, hoe mijn arme, klamboelooze roeiers gebeten zullen worden, al zullen ze wel te moe zijn, om er slapeloos van te liggen.

Den anderen dag 's avonds zeven uur — er staat weer een flinke stroom naar zee — licht de kruisboot het anker, onze sloep op sleeper, enkel met een beurtgast daarin. Dien nacht slapen wij aan boord van de kruisboot — zoo goed als niet. De illusie, dat verder van den kant het aantal muskieten minder zal zijn, dus gauw verzadigd, blijkt ijdel.

De tocht naar zee, met de zeilen bij, maar alleen in den nanacht flauwe zuchtjes daarin, duurt ook twaalf uur; ten zeven uur 's ochtends, juist twee etmalen na ons vertrek, zijn we langszij van ons schip.

Ik heb later nog wel meer roeien gezien, mooi roeien en snel roeien; maar roeien, zóó lang en zóó taai als toen op de Koeteirivier heb ik nooit meer gezien.

DRANK.

De officier van de wacht was bezig aan zijne avondronde, en juist had ik het luchtig kostuum aangetrokken, waarin ik meestal den nacht aan dek doorbracht, eerst zittend, pratend met dezen of genen, dan liggend tot „overal", toen een zacht, haastig geren van bloote voeten aan dek boven mijn hut even mijn aandacht trok, die echter dadelijk daarop in beslag werd genomen door het geraas van een ander geren, ditmaal van geschoeide voeten, de longroomtrap af. Nog vóór dat deze korte hakkenroffel uit was, klonk de stem van den collega, die de wacht had: „Oudste! Oudste! de zeilmaker zit den mandoer met een elst achterna; ik geloof, dat-ie delirium heeft!"

Ik schoof het gordijn van mijn hut open, want die „oudste" was ik, de oudste der luitenants ter zee op een schip, te klein om er een „eerste officier" op na te houden; en dat mijn jongere collega zich tot mij wendde, nu er iets viel op te knappen, waarmêe hij zoo gauw geen weg wist, en — zooals nader bleek — zich niet heelemaal veilig waande, vond zijn oorzaak in het feit, dat de commandant aan wal was.

Ondanks het besef, dat een wedloop, waarbij No. 2 drank in het lijf, woede tegen No. 1 in zijn hart en een elst in zijn hand had, een gevaarlijke sportmanoeuvre was, die zoo gauw mogelijk moest worden „gestopt", waagde ik er toch de paar secunden aan, die noodig waren om mijn uniformjas aan te schieten, onderstellende, dat het gezicht daarvan reeds op een afstand als douche zou kunnen dienen.

Bijna even vlug als de ander er af was gekomen, maar met minder lawaai — ik had al sloffen aan — was ik de halfdektrap op, uit-kijkend en luisterend. Voor een oogenblik was er niets bijzonders waar te nemen, maar dat duurde slechts enkele seconden. Toen werd de min of meer verdacht aandoende stilte verbroken, eerst door een forsch stampen van bloote voeten, toen door een stampgeluid van ander timbre, geluiden, welke blijkbaar van het voorschip naderden en aan den zeilmaker te danken waren, wiens eenigszins van het gewone afwijkende stemgeluid ik kon herkennen, evenals, dadelijk daarop, zijn kort, gedrongen figuur, recht op mij afkomende. De heldere tropische

nacht en de sputterende halfdekslantaarn samen gaven licht genoeg om mij te doen zien, dat de man zijn vak-wapen door een ander vervangen had. Misschien was hem in den race zijn elst ontglipt, misschien ook had hij behoefte gevoeld aan een instrument, dat verder reikte. Of had hij bijgeval een sterke neiging gevoeld, om den vluggen vijand door een worp te vellen en ondanks zijne opgewondenheid bedacht, dat zijn elst, zijn trouw ambachtswerktuig, daarbij wel eens over boord kon gaan? Hoe dat zij, daar kwam hij aangestapt met een mastbijl van de fokkemast als wandelstok in de hand, en met een hooge, schorre stem slecht verstaanbaar, maar voor zoover verstaanbaar, onvrome woorden uitstootende, waaruit ik meende te moeten opmaken, dat behalve de mandoer ook de officier van de wacht zijne ontstemming had gaande gemaakt. Die was, gelukkig dan, nergens te zien, zoo min als iemand anders, en begrijpend, dat het nuttig zou zijn, het niet op de povere verlichting te laten aankomen, om den wellicht benevelden man te doen inzien, dat ik nòch de mandoer, nòch de officier van de wacht was, vroeg ik, toen hij nog een pas of vijf van mij verwijderd was: „wel, baas, wat is er aan de hand?"

De doodgewone toon van een stem, die eer gedachten aan ondervonden waardeering dan aan wrevel bij hem kon wekken, kalmeerde hem blijkbaar als met een ruk; beter gezegd misschien, deed hem overslaan in eene andere, welbekende faze. Bijna snikkend — hij stond nu vlak voor mij als een wapenschildhouder — antwoordde hij na een oogenblik zwijgen: „Neen, meneer, tègen U heb ik het niet!" en meteen vatte hij den geweldigen bijl in beide handen en gooide dien onverhoeds over boord. Had ik het gekund, ik zou hem waarschijnlijk niet verhinderd hebben zich zoo radikaal van zijn moordtuig te ontdoen. En evenmin heb ik hem verhinderd, zijn gemoed te ontlasten, de kraan open te zetten, waaruit het scherpste van zijn wrok en woede kon wegloopen. Dat ging wel hortend en met snikken gepaard, maar er was toch uit wijs te worden. De wartaal en de waggelende gang, twee van de elementen, die de politie-agent noodig heeft, om dronkenschap te constateeren, waren op dat oogenblik niet aanwezig, maar het derde, het „rieken naar sterken drank" was helaas zóó sterk, dat het driedubbele bewijskracht had. Maar de raad, om nu rustig vooruit te gaan slapen, werd zonder tegenspraak opgevolgd, nadat ik, na 't ebben van zijn woordenvloed, er op had gewezen, dat hij tegen bestaande orders had gehandeld, wat ik van hem, die zoo'n goed onderofficier en ambachtsman was, toch niet had verwacht.

In den longroom afgedaald, kreeg ik van den officier van de wacht op meer samenhangende wijze te hooren, wat er gebeurd was. Bij de avondronde, die hij met den mandoer maakte, had hij aan bakboord op het halfdek den baas zeilmaker aangetroffen, liggend op zijn matje en zijn kussen, en — die plaats was gereserveerd voor de officieren — hem aangeroepen om op te staan en vooruit te gaan slapen, dit eenige malen zonder ander resultaat dan geluiden en woorden, die hem den indruk gaven, dat de man dronken moest zijn. Toen niets hielp, had hij gemeend een middel te weten, dat allicht succes zou hebben, en luid tegen den mandoer gezegd: „ambil pus ajer!" (haal een puts water!) Maar het zeggen alleen had geen succes, noch bij den slaapdronkene, noch bij den mandoer, die als inlander blijkbaar niet kon aannemen, dat het meenens was. Alzoo er gebeurde niets anders voorshands, dan dat de officier van de wacht boozer werd, en zijn order aan den mandoer nadrukkelijker herhaalde, waarop deze het geraden vond, bij het hek stommelende geluiden te gaan maken, misschien wel van plan, om na een poos terug te komen met de verbazingwekkende boodschap, dat er aan boord geen puts te vinden was. Maar tot zoo'n uitvlucht kwam het niet, en nog minder tot een verfrisschend bad van den zeilmaker; wel echter tot het bewijs, dat dezen niets ontgaan was, en dat bij hem de spanning snel opgeloopen was. Plots zag de officier van de wacht den baas opvliegen en naar achter rennen, eene beweging, welke door den daar steeds nog morrelende en blijkbaar zeer waakzamen mandoer onmiddellijk en in de juiste richting werd overgenomen, en ook op den officier van de wacht aanstekelijk ging werken, zoodra deze aan de nu aan stuurboord naar voren vliegende schim van den zeilmaker had gezien, dat in diens hand de venijnige elst glinsterde, waarvan hij wakend of slapend nooit scheidde. Alleen, de officier van de wacht ging niet als derde mêe in den race over aardappelkist en wat er verder als hindernis zich toevallig aan de renners voordeed, maar nam den kortsten weg naar den longroom, om alvast over dit extra-nummer van zijn ronde te rapporteeren en te zorgen, dat de baan voor de volgende ronde vrij was. Waarop dan de „oudste" ten tooneele verscheen.

Het zat mij geweldig dwars, den volgenden ochtend het geval aan den commandant te moeten rapporteeren. Want ik mocht hem, den anders zoo rustigen, stoeren zeilmaker, die dag aan dag met onverdroten ijver, bijna zonder hulp, het geheele

stel zeilen en tenten van onzen schoener in orde hield, waarop beurtelings de blakerende tropenzon en de stroomende regens hun verterenden invloed uitoefenden. En ook den commandant ging het aan 't hart, want ook hem was het dadelijk duidelijk, dat er wel mede-schuldigen waren, aan wie hij zelf de straffen kon opleggen, maar dat het voor onzen baas-zeilmaker „krijgsraad" zou worden, en dat wij hem daarmede in elk geval kwijt zouden raken.

Het voorloopig onderzoek wees uit, dat de bottelier van de door sommige inlanders niet gedronken oorlammen eene clandestiene „economenie" had gemaakt, en daarvan met andere onderofficieren een royale fuif had opgetuigd. Daarvan zou allicht niets zijn uitgelekt, wanneer niet de baas-zeilmaker den ongelukkigen inval had gehad met zijn doezelig hoofd een luchtig plekje op te zoeken, waarvan het „verboden" voor hem zoek was geraakt; en voor den delinquent zou het allicht zoo'n vaart niet hebben geloopen, wanneer niet de onervarenheid van den jeugdigen wachtofficier dezen had verlokt tot eene al te groote voortvarendheid, welke door het beter inzicht van een mandoer niet meer was goed te maken.

Overplaatsing en krijgsraad volgden, zooals voorzien en gevreesd was, en ook eene veroordeeling; maar deze hoorden we eerst veel later, want intusschen waren we weer voor vele weken naar het opnemingsterrein gegaan aan het stage, lichaam en geest in beslag nemende werk, waarvan men het resultaat zag groeien voor zijne oogen, beste remedie, ook in de tropen, tegen den kwaden invloed van de gedeeltelijke eenzaamheid, waaraan, schoon van menschen omringd, aan boord, vooral in Indië, een ieder in meerdere of mindere mate ten prooi is, omdat onder al die menschen ontbreken zij, wier gelaat men 't liefst zou zien, wier stem men 't liefst zou hooren.

DECENT.

Per mailboot van de „Nederland", toen nog afvarende uit het Nieuwediep, voor de eerste maal naar Indië, te zamen met een aantal kameraden van de eigen promotie en nog enkele anderen, die al langer in dienst waren, en waarvan een paar reeds een „indiesche torn" achter den rug hadden; alles bijeen minstens twintig, wien het best aanstond een week of zes toerist te zijn, al ging dat dan voor de meesten niet uit een ruime beurs. Meer dan een onzer zou de komende drie jaren moeten gebruiken om zijn uitrusting geheel of gedeeltelijk „in te varen", en dan, zoo mogelijk, nog wat „sok" over te houden ook.

De oudste van het troepje was gratis belast met het toezicht op de jongeren, van wie de meesten nog adelborst eerste klasse waren. Van wege de geposeerdheid, welke onzen nominalen mentor, ondanks zijn toch nog geenszins gevorderden leeftijd eigen was, noemden wij hem „Pa", bij voorbaat niet wetende, dat wij hem beter „Opa" hadden kunnen noemen, vermits toch een Pa wordt geacht zijn kinderen te drillen, een Opa zijn (klein)kinderen te laten begaan. Het toezicht van onzen „Pa", althans het actieve gedeelte daarvan was namelijk geheel evenredig aan de remuneratie, welke hij daarvoor ontving. Met het latente gedeelte van dat toezicht was het allicht iets beter gesteld, want in een kring van militairen schiet, ook buiten den dienst, van het prestige, eigen aan den hoogeren rang en de meerdere anciennieteit, altijd wel iets over, wanneer de hoogere en oudere ook maar even respectabel wordt geacht. En dit vonden we onzen „Pa" met zijn goedmoedig en omvangrijk uiterlijk, zijn onverstoorbare kalmte en zijn goed humeur zeker. Het zien van distinctieven was daarvoor niet noodig; de uniformjassen bleven tot Batavia zorgvuldig in hunne blikken trommels, beveiligd door kamfergeur. Alleen droegen, zooals in dien tijd nog gebruikelijk was, velen van ons ook in „politiek" hun uniformpet.

Wij hebben het onzen Pa niet lastig gemaakt, op zijn toezicht geen zware wissels getrokken. Bij de maaltijden bijeen geplaatst, vormden we een longroomtafel, waarvan met de vroolijkheid, c.q. luidruchtigheid, ook het decorum in de particuliere scheeps-

sfeer was overgegaan. Tusschen de maaltijden verdeelde zich de kudde in troepjes, overeenkomstig reeds op het Instituut bestaande formatiën, of wel loste zij zich gedeeltelijk op in de sfeer of de sfeertjes der niet-militaire medepassagiers. Met de in klein getal aanwezig officieren van het indiesche leger werd een rivaliseerende kameraadschap gesloten. De rivaliteit gold in hoofdzaak de jongere damespassagiers, al of niet getrouwd, van welke laatste het aantal intusschen zeer klein was, althans van die, bij wie voor rivaliseerend optreden aanleiding en gelegenheid bestond. Het aantal van haar, bij wie dat niet het geval was, was vrij groot; zij vormden een ongenaakbare groep, geïsoleerd als zij waren van hare medepassagiers door de uniform, die zij droegen en, meer nog misschien, door het toezicht uitgeoefend door de „Révérende Mère Cerbère", zooals een spijtige grappenmaker haar noemde, hoewel haar eigenlijke „nom de guerre", Augustine, hem uit de passagierslijst bekend was.

Mère Augustine, die, naar haar uiterlijk te oordeelen, nog niet zeer bejaard was — gelukkig voor haar, dachten we, want zij ging voor de eerste maal het indiesch klimaat tegemoet — scheen ons het standaardtype van haar professie: een wasbleek, ernstig maar niet onvriendelijk gelaat, waarop devotie en plichtsbetrachting waren uitgekristalliseerd. Haar nonnetjes, meerendeels jong en in verschillende stadia van overgang naar het wassenbeeldtype, waren blijkbaar van uiteenloopende herkomst; naast meer aristocratische gelaatstrekken zag men er ook onder, die op boersche afkomst wezen, poppengezichten, waarop nog een restant van verbazing te lezen stond, en waaraan het indiesch klimaat nog wel wat zou hebben op te bleeken.

Al trok dat geruischlooze troepje wel onwillekeurig onze aandacht, het wekte weinig andere gedachten dan die van mededoogen over de pikzwarte kleedij, die ons voor de tropen zoo weinig geeigend scheen, al begrepen we wel, dat de felle zon daarop niet vaak lang aaneen zou schijnen.

Met de Révérende Mère maakten we kennis, maar aan haar nonnetjes stelde ze ons niet voor; dat zal wel tegen de regels zijn geweest.

Maar al hadden wij dan, vooreerst althans, geen persoonlijke aanraking met deze passagieressen, het zou onjuist zijn te beweren, dat niets van de sfeer dier groep tot de onze doordrong. Integendeel; ik ben er zeker van, dat meermalen het gezicht van één of meer dier eenvormig zwarte figuren lawaaitemperend op ons werkte, haar nabijheid eventueel den fatsoenmeter van onze gesprekken eenige graden deed rijzen. Ook zonder ze te

kennen, vonden wij die nonnetjes zoo indrukwekkend decent. Ook de ergste wildebrassen onder ons waren heeren.

Had de scherpe blik van Mère Augustine dat ontdekt? Hoe kwam zij er anders toe, zij, die toch geen van ons allen nader kende, op een goeden dag — wij waren al in de Middellandsche Zee — toen ik op het achterschip naar het raadselachtig zweven van de meeuwen stond te kijken, geluidloos naast mij te verschijnen, om te vragen of ik misschien een paar van hare discipelen zou willen helpen met sommen, waarmêe ze geen raad wisten? Gaf haar paedagogisch inzicht haar in, dat wij den leeftijd, waarop ouderen van dagen doelen, wanneer zij cynisch zeggen: „Si jeunesse savait, etc.", nog niet voorbij waren? Of dacht ze, wat wel het waarschijnlijkst was: „Ik ben er zelve ook bij!"? Maar dan nog, er was immers een niet meer piepjonge, dus zeker wel geroutineerde onderwijzeres aan boord. — Ik was op het punt Mère Augustine te vragen of ze dit wel wist, maar hield de vraag in; zij kon niet missen dat te weten, zou dus zeker wel haar reden hebben om liever bij de Marine aan te kloppen. In elk geval, een voor mijn corps zoo eervolle opdracht mocht ik niet afslaan, en de gelegenheid om nonnetjes van nabij te zien ook niet.

Zoo werd ik dus tijdelijk onderwijzer van twee nonnetjes in het „maken van sommen". Het bleek een geweldige hersengymnastiek, zoowel voor de nonnetjes als voor haar geïmproviseerden leermeester, en het vraagstuk of dit nu lag aan het feit, dat mijn leerlingen, beide echte poppengezichten, nog dommer waren dan ze er uitzagen, dan wel of de domheid aan mijn kant lag, heb ik niet op kunnen lossen. Maar dit was geen vraagstuk uit het rekenboek, zoodat ik ook niet te weten kreeg, welk antwoord de nonnetjes daarop hebben gevonden; misschien maar goed ook.

Vóór we in de Roode Zee kwamen, liep deze exercitie ten einde; toen wij die bereikt hadden, kwam er, niet voor de nonnen, maar voor de andere passagieressen een vraagstuk van algemeenen aard op het tapijt, waaromtrent aan geen van ons troepje voorlichting of beschouwing werd gevraagd. Men scheen ons voor de opgeworpen kwestie niet deskundig genoeg te achten of wel misschien te jong en onbezonnen om die ernstig te behandelen. Voor beide beweegreden zou iets te zeggen zijn geweest.

Het betrof nl. de vraag of aan boord voor dames het gebruik voor sarong en kabaai anders dan binnenshuts eigenlijk wel decent was te achten. Of dit vraagstuk thans, zestig jaren later,

reeds een permanent geldige oplossing heeft gevonden, is mij niet bekend, maar ik herinner mij er ook op latere mailbootreizen uit en vooral naar Indië over te hebben hooren redekavelen, steeds met dezelfde argumenten: van den kant der contra's, dat het voor een vrouw suggestief-onbehoorlijk was om overdag in haar „nachtgoed" rond te loopen, van den kant der pro's, dat wat zij overdag aan hadden, heelemaal niet haar nachtgoed was, maar daggoed, huistoilet, veel koeler en zinderlijker dan menig veel gewassen, flodderig katoentje, en even geschikt om elkâar den loef af te steken als welke andere kleedij ook.

Wij, baren in de indiesche sfeer, meenden onze leering het best door vergelijkende aanschouwing te kunnen krijgen, maar hebben het die eerste reis misschien slecht getroffen, in zooverre het aantal sarong- en kabajadraagsters overwegend groot was, deze daardoor al spoedig een gewoonte-indruk maakten, welke tot bijzondere opvattingen of fantasiën geen aanleiding gaf, iets wat niet van alle, trouwens in gering aantal aanwezige aanhangsters van de westersche dracht kon worden gezegd.

Van laatstbedoelde partij toch kwam voor de vergelijkende studie vrijwel alleen mejuffrouw V., de onderwijzeres, in aanmerking, daar zij in woord en beeld de meest enthousiaste voorvechtster dier partij was en in elk geval de eenige, die zich de moeite gaf de verdiensten van de Hollandsche dracht op deugdelijke, aanschouwelijke wijze te demonstreeren. Daar had zij in de smoorheete namiddaguren vaak een halfuurtje ijsbeeren aan dek voor over. Naar onze, overigens niet op deskundigheid bogende meening, kwam daarbij het decente van haar kleeding het best uit, wanneer er een flink briesje werd opgestoomd, daar dit dan steeds het overtollige doek van haar peignoir, in klassieke plooien wapperend, naar het achterschip deed wijzen — je reinste Victoriabeeld, wanneer het tegen den wind inging — en hetgeen afwisselend van de wandelaarster de windzijde was, op even klassieke wijze zonder plooien modelleerde.

De collegaas, die, de eerste maal onwillekeurig, deze demonstratie, oogenschijnlijk slapende in hunne dekstoelen, bijwoonden, waren zoozeer onder den indruk van de overtuiging, welke de kampioene blijkbaar op het punt van het meer decente harer kleeding bezielde, dat zij het voor zichzelve het meest decent achtten om in hunne slapende houding te volharden, totdat een poos later Mej. V. in haar stoel in slaap was geraakt, en de toevallige, argelooze voorbijganger kon waarnemen — het losraken van het bovenste tweetal knoopjes drong daartoe de gelegenheid op — dat deze Hollandsche dracht, vooral wan-

neer je er niets onder droeg, in elk geval gunstig was voor de ventilatie, zooals trouwens bij het voorafgaand schouwspel reeds was ondersteld.

Aan een oordeel omtrent het decente daarvan hebben we ons toen niet gewaagd, daar wij in twijfel waren geraakt of onze noties op dat punt zonder herziening wel als maatstaf mochten dienen, en tevens, omdat we een vaag idee hadden, dat het misschien ook wel anders kon.

HET PORTRET.

Het bestaan van hen , die de zee bevaren, brengt nu eenmaal, zoo voor henzelven als voor de hunnen, bezwaren van bijzonderen aard mede, waarop voor hen, die doorloopend het vaste land bewonen, de kans gering is. Zoo is b.v. het percentage van het aantal kinderen, dat ter wereld komt zonder dat het gezinshoofd zelf ter eventueele assistentie van dokter of baker bij de hand is, bij zeevarenden grooter, dan bij menschen van droger professie.

Jantje W. had in het evengenoemde geval verkeerd, toen hij, drie maanden nadat zijn vader voor drie jaren naar Oost-Indië was vertrokken, zich het eerst voor ademhaling aanmeldde. Zijn Moeder had Papa's afwezigheid wel gevoeld, maar Jantje niet; voorloopig bleef het begrip „Papa" hem volkomen vreemd, en hij bemerkte er dus niets van, dat Mama zoo voor hem, als voor zijn oudere broertje als voor twee optrad.

Lang duurde dat echter niet, want nog vóór hij een jaar oud was, begon het begrip, dat hij iets met een Papa te maken had, zich in zijn uitbreidende denksfeer te ontwikkelen. Dat ging eerst door het gehoor en door het gemak, waarmede de klank van het woord was na te bootsen, toen door een vage gedachtenisassociatie van dien klank met dingen, waar je niet aan mocht komen, dingen die van „Papa" waren, vervolgens ook door het gezicht. Want, al verscheen Papa vooreerst zelf nog niet ten tooneele, er was toch een portret van Papa, en om daardoor met zijn Vader kennis te maken, achtte Mama Jantje op zeer jeugdigen leeftijd tot voldoende oordeel des onderscheids gekomen.

En inderdaad, de periode, waarin het kind in elk portret Papa meende te zien, duurde niet eens zoo heel lang.

Te beginnen met een datum, waarvan niemand aanteekening hield, was er voor Jantje slechts één Papa, en dat was de mooi omlijste foto, groot kabinetformaat, welke in de huiskamer hing, de afbeelding halverlijve van een meneer in marine-uniform, versierd met wat zijn oppasser zijn medailles noemde. Zulke jassen kreeg Jantje, die in een marineplaats woonde, af en toe wel te zien, dus dit kwam zijn voorstellingsvermogen

ten goede. Bovendien werd dat versterkt door de belangstelling, welke zijn Moeder en Kees, zijn anderhalfjaar oudere broertje, voor dat portret en het daarmee samenhangend begrip „Papa" aan den dag legden. Op Mama's arm gezeten wenschte Jantje elken dag Papa „goeie morgen" en „goeie nacht" en, rondscharrelende in zijn box, kon hij meermalen waarnemen, dat Kees, wanneer hij op straat iets bijzonders zag gebeuren, aan Papa kwam rapporteeren: dat er een begrafenis voorbijging, dat de melkboer melk had gemorst, de straatwaterleiding een grooten straal water spoot, en al dergelijke gewichtige dingen meer. Dat intusschen Papa in Oost-Indië meer begrafenissen zag dan hem lief was, zich meestal met blikkenmelk moest behelpen en vaak gerantsoeneerd werd op zijn drink-, wasch- en badwater, dat wist Kees gelukkig niet, al wist Moeder het wel.

Jantje kreeg een enkele maal nog wel eens andere portretten van Papa te zien, ook altijd bustes, waaronder dat in witte jas, waarop Papa's baard zoo donker uitkwam — „net een zieke Arabier" zei Moeder — maar naar al die portretten keek het kind met weinig belangstelling en met nog minder teekenen van herkenning. Papa was en bleef voor hem de man aan den huiskamerwand, wiens romp eindigde bij de vierde knoop van zijn uniformjas.

De drie jaren waren om; Papa kwam terug. „Ja jongens, van avond acht uur kan Papa thuis zijn," had Moeder dien dag meermalen haar jongens en zichzelve te verzekeren. En dan keek ze, niet zonder trots, naar het flinke tweetal, dat het dien dag bijzonder druk had met het bijeenbrengen van hun kapotte speelgoed; want in het repareeren daarvan, had Moeder al die jaren vaak gezegd, was Papa erg knap. Kees had er zelfs een oogenblik aan gedacht, om ook zijn „piet" in dat hospitaal te brengen, de groezelig-gele, vormlooze dot wol, waar kop noch pooten meer aan te bekennen vielen, maar waarin hij nog altijd de mooie kanarie-vogel zag, waarmêe hij op zijn eersten verjaardag verrast was, het lieve beestje, dat hem nog dierbaarder was geworden, toen er geen geluid meer uit kwam, en dat hij, groote jongen als hij was, elken avond nog mêe naar bed nam. Maar hij had er toch van afgezien, vertelde Mama later, om dat stuk in reparatie te geven. Of dat was omdat hij vreesde, dat Papa geen kans zou zien er iets van terecht te brengen, of omdat hij voelde, dat je door knoeien aan een reliek ook de illusie verknoeit, gelijk had hij in beide gevallen.

Dáár kwam een rijtuig aan in de stille straat, op dat stille uur. Mama, die zich al een paar malen had verbeeld, dat de pendule op den schoorsteenmantel was blijven stilstaan, hoorde het sein het eerst. Toen de bel ging, stond zij met haar jongens al boven aan de trap, en spoedig hoorden ze iemand die opkomen. Maar vóór ze Papa nog konden zien, hoorden ze zijn stem — een nieuwe voor het jongste kind —: „Hoera! jongens, daar ben ik!" Mama, al wist ze wel de eerste van die „jongens" te zijn, kon zoo gauw geen geluid geven; dat kwam het eerst van Kees, die riep: „Kom maar gauw boven, Paatje!"

En toen Papa ze allen blauwe plekken had geknepen en gezoend, waren ze de huiskamer binnen gegaan.

Terwijl de teruggekeerde, met een langzamen blik het kompas rond, zich stond te overtuigen of er geen waas was gekomen over zijn herinneringsbeeld, stond Jantje met groote oogen den levenden Papa te vergelijken met den papieren Papa aan den wand, en plotseling zei het kind, verbaasd :„Màma, Papa heeft óók béénen!"

Papa schoot in een daverenden lach; Kees liet daarvan in hooger toon een echo hooren.

Alleen de Moeder voelde van wat benauwenis het kind daar werd bevrijd en in haar drang tot kussen en tot schreien, nam ze met een „Och, arm schaap!" het jongsken op en kuste het haar eigen tranen van de wangen.

DE LOODS.

Het was in den tijd, waarin de order kwam om aan boord van schepen voor binnenlandschen dienst geen loodsen meer te gebruiken, een onderwerp, dat tot heel wat gepraat in longroom en Marineclub aanleiding gaf. Als bij elke algemeene order van het Departement van Marine was er kritiek, waren er vóór- en tegenstanders van den maatregel, waarbij niet altijd zij, die voorstanders in hun spreken waren, dat ook in hun hart zullen zijn geweest. Er zullen er wel geweest zijn die hun courage op de lippen namen, in de hoop daarmede te verhinderen, dat een ander die op een gegeven oogenblik in hun schoenen zou zoeken. Daar waren er ook, die er nog een schepje op hadden willen doen, en beweerden, dat de maatregel even goed zou moeten gelden voor de schepen, die na langdurige afwezigheid thuisvoeren. Met onze uitstekende kaarten, zeilaanwijzingen en Berichten aan Zeevarenden moest je het toch ook dan even goed kunnen klaarspelen. Zoo redeneerde er eens een kordaat aan de kletstafel in de Marineclub, waaraan ook Kolonel B. een stoel had aangeschoven, zooals hij meer deed, omdat hij wel gaarne eens hoorde, wat het jongere geslacht dacht, en omdat hijzelf een algemeen bemind, gezellig man was, die smakelijke verhalen kon doen. Met kleine oogen en een allengs in fluitvorm trekkenden mond had hij den spreker aangehoord, en toen deze zijn beschouwing met een slok uit zijn glaasje bezegelde, begon hij een van zijn verhalen, waarnaar allen dadelijk luisterden met een aandacht, die niet enkel door zijn vier strepen werd gecommandeerd.

„Je doet me denken," zei hij, „aan dien keer, dat we, na een driejarig verblijf uit Indië terugkomende, eindelijk weer eens de uiterton van het Schulpengat te zien kregen. Sakkerloot, wat hadden we het, desondanks, koud — uitwendig. In het Kanaal natuurlijk mist gehad tot voorbij Dungeness. Maar onzen loods hadden we daar gauw gekregen; die menschen ruiken een schip, waarvan de Nederlandsche vlag waait, en ze kennen het geluid van je mistsein na drie jaren nòg; je moet bij mist waarachtig oppassen, dat je ze niet overhoop loopt. In de Noordzee geen mist meer gelukkig, maar buiïg weêr en koud! Oostelijke wind

en soms helder genoeg, maar dan ineens een sneeuwbui.

Met de uiterton van het Schulpengat boften we; die hadden we juist goed in 't zicht gekregen om hem dicht te kunnen passeeren, toen het schip met zure appelen, dat we al uit het Nieuwediep hadden zien aankomen, zijn lading begon te lossen. Ik vraag je! einde Maart was het, en een sneeuwbui alsof het Kerstmis was. En dat ging maar door, terwijl we met een vaartje van acht mijl het Schulpengat inliepen. Het ging tegen hoog water van vloed; veel stroom was er niet, dus voorloopig kon het geen kwaad. Op de brug iedereen scherp uitkijkend naar de tonnen, waarvan het eerste paar al een poos was gepasseerd, toen het nog steeds maar sneeuwde. „Wat denk je loods, zullen we wat vaart minderen?" vroeg de Kolonel. „Kan nog wel lijen, Kernel, het dunt al wat." Zoo ging het dan nog een tijdje door, tot plotseling van den bak de uitkijk praaide: „Witte ton vooruit aan bakboord!" wat den Kolonel ineens ook een beetje „wit" deed voelen. [1]) „Stuurboord je roer!" riep hij meteen. [2])

„Vast even, vast even, Kernel," riep haastig de loods, met een wenk van „stut zoo" aan den roerganger. En de Kolonel weer: „Ja maar loods, dan zitten we zoo dadelijk aan den grond!" en hij liet den officier van de wacht de machinetelegraaf op „stop" zetten. „Een oogenblikkie, Kernel," zei de loods, en tegen den adelborst van de wacht, die juist zei, dat-ie hem zag: „jonker, mag ik je binocle even?" Vóór nog het schip noemenswaard vaart verloren had, antwoordde hij den commandant, die naast hem was komen staan, op diens onuitgesproken vraag: „all right, Kernel, zet U maar weêr aan; die witte ton is een zwarte, dik onder de sneeuw; 't is no. 3, want de ring is eraf, ik ben er eergisteren met den kotter langs gekomen."

„Dáár had je den lóóds!" besloot glunder Kolonel B. zijn verhaal met klemtoon op het eerste en 't laatste woord, en niemand had verderen commentaar noodig, ook niet de man, die met zijn „schepje erop" zich wel een beetje een opschepper zal hebben gevoeld.

---

[1]) In dien tijd had men bij het binnenkomen aan bakboord zwarte buiktonnen, evenals thans, aan stuurboord witte.

[2]) Het roercommando was destijds tegengesteld aan het tegenwoordige.

EENE INVITATIE.

„Wacht, daar zullen we een mop mêe hebben," zei van Berle tegen zichzelven, terwijl hij in zijn hut, het gordijn dicht, aandachtig de invitatiekaart zat te bekijken, die bijna een jaar te voren had gediend om zijn collega, den luitenant ter zee 2de klasse Zonnevanck, uit te noodigen tot een diner bij Zijne Excellentie den Gouverneur van Makassar. „Ik verwed er mijn kop onder, dat hij daar inloopt."

Dat van Berle zat te piekeren over iets, waar Zonnevanck moest inloopen, was geenszins een bewijs, dat die twee elkaar minder goed gezind waren; integendeel, zij mochten elkaar best lijden en waren op één bepaald punt zelfs zeer eensgezind, te weten in het streven om het leven aan boord te veraangenamen door, bij voorkeur elkaar, maar, weer en wind dienende, ook anderen mede-longroombewoners poetsen te bakken. Zij hadden daarvoor een talent, dat door ieder van dezen, die niet voor het oogenblik het slachtoffer was, zeer werd gewaardeerd, daar het in hooge mate tot het onderhouden van eene goede stemming in den longroom bijdroeg.

Evenals men van het militair saluut kan zeggen, dat het een instelling is, die uitgevonden zou moeten worden, wanneer zij niet bestond, omdat zij een ongezochte, voortdurende oefening van aandacht en waakzaamheid geeft, zou men van de neiging om elkaar met grappen „in de luren te leggen" kunnen beweren, dat zij bij de longroombewoners moet worden ontwikkeld, omdat daardoor, zij het in andere richting, de waakzaamheid en de vindingrijkheid worden gescherpt. Aan boord Z.M. „Bombardier" was, ook zonder speciale opleiding, door de officieren op dat punt reeds een hooge graad van ontwikkeling bereikt. Van Berle werd stilzwijgend als de matador beschouwd. Hij was trouwens, wat Zonnevanck betreft, in één opzicht sterk in het voordeel, daar deze begaafd was met een onverstoorbaar goedmoedige ijdelheid, welke steeds een gereede aanleiding en een solied aangrijpingspunt vormde voor mystificaties, waarvan de portée aan niemand, behalve aan Zonnevanck zelven ontging.

Des anderen daags, toen Zonnevanck, die de wacht had, bij

aanboordkomst van de sloep, die in den namiddag de officieren naar den wal had gebracht, aan den valreep stond, werd hem door den djoeroemoedi van de sloep een brief overhandigd, een groot wit couvert met zijn titel en naam daarop „a/b Z.M. S.S. 4e kl. „Bombardier"". Het handschrift kon hij, hoewel het hem eenigszins bekend voorkwam, niet thuisbrengen.

Zelfs de domste inlander had kunnen zien, dat de geadresseerde, toen hij even later van den inhoud kennis nam, daarmede hoogelijk ingenomen was. Hij glom.

Het was een invitatie voor een diner bij den Gouverneur van Makassar, en het zag er zoowaar naar uit, dat hij ditmaal de eenige aan boord was, die er een gekregen had, daar immers gewoonlijk alle invitatiekaarten tegelijkertijd aan boord werden bezorgd. Deze speciale onderscheiding was dan, meende hij, te danken aan de omstandigheid, dat de Gouverneur zijn, Zonnevanck's, oom den baron „Zoo-en-Zoo" kende. Deze adellijke oom was ook aan zijn shipmates wel bekend al had dan ook geen hunner hem ooit gezien. Hij was Zonnevanck's paradepaard; er zou niet licht een dag voorbijgaan, waarop niet door hem terloops van „mijn oom, den baron „Zoo-en-Zoo", werd gewaagd.

Toen de lui tegen etenstijd uit de soos aan boord terug waren, kregen zij ieder op zijn beurt de vraag te hooren, of ze ook een invitatie van den Gouverneur gekregen hadden. Door van Berle ingelicht, speelden ze bij hun ontkennend antwoord ieder naar zijn aard op zeer natuurlijke wijze de rol van den teleurgestelde of den onverschillige, waarop Zonnevanck, die even goedhartig als ijdel was, hun een lepeltje troost toediende, door de onderstelling te uiten, dat hij het dan zeker te danken had aan het feit, dat de Gouverneur een kennis was van zijn oom, den baron „Zoo-en-Zoo".

Voor den geïnviteerde werd de glorie nog grooter, toen hij, na informatie bij den hofmeester van den commandant, meende te moeten aannemen, dat zelfs deze van dit diner ketelaar zou blijven.

Van Berle, die begreep, dat hij er met zijn „vervalsching van dokumenten" niet af was, maar dat hij ook moest zorgen den Gouverneur buiten de grap te houden, sprak met de anderen af, dat Zonnevanck's antwoord aan den Gouverneur moest worden achtergehouden, wat gemakkelijk genoeg zou gaan; dat deze het niet deftig zou vinden, om het zelf te gaan afgeven, daar kon hij het wel op laten aankomen. Aan den collega, die de wacht zou hebben op den dag van het gefingeerde diner, gaf

hij een speciale inlichting betreffende een paar mikroskopische flinstertjes papier, waarmêe hij twee cijfers van de oude invitatiekaart losjes overplakt en daarmede die kaart up-to-date gemaakt had.

Op den voor Zonnevanck gewichtigen dag kwam hij, terwijl de anderen reeds aan tafel zaten, dampend en blazend in vol ornaat uit zijn hut, en werd hij door van Berle opgevroolijkt met: „Je treft het niet, zeg; het regent beestachtig! Heb je een rijtuig aan het hoofd?" Neen, dat had hij niet. „Dan kost het je een steek man; je burnou zal er wel tegen kunnen. Maar blijf even in de sloep onder de regentent, en laat een van de roeiers gauw een rijtuig voor je halen; zooveel tijd heb je nog wel." „Ja, als de sloep nu klaar is; wanneer ik nog lang..." Verder kwam Zonnevanck niet, want juist verscheen de leerling met de boodschap, dat meneer's sloep klaar was.

„Nou, bonsoir heeren!"

„Bonsoir, amuseer je!" waarop van Berle nog liet volgen: „We zien je nog wel; die diners duren gewoonlijk niet lang."

Aan dek gekomen, constateerde Zonnevanck, dat er niet veel minder dan een meteorologisch mirakel gaande was. De regen sloeg met zooveel geweld op en door de als een trommelvel strak uitstaande regentent, dat daaronder ook een flinke regenbui heerschte, zij het dan van geringer intensiteit. Het ratelend lawaai, dat de tent maakte, was zóó sterk, dat Boelhake, die als wachthebbende aan dek stond om zijn collega uitgeleide te doen, zijn vraag aan Zonnevanck of hij zich maar niet liever zou laten excuseeren, moest herhalen. „Schrijf gauw een paar regels op een carte", voegde hij er aan toe, „dan kan de Gouverneur die met deze zelfde sloep nog bijtijds hebben. Hij zal het zeker niet kwalijk nemen. Je kunt bij zulk wêer onmogelijk met een droog en schoon boord aankomen."

Maar Zonnevanck dacht daar niet over; hij had in zijn hut het tropisch buitje ook gehoord en een extra-boord in zijn binnenzak gestoken. „Ik kan nog wel een paar minuten wachten," zei hij, „misschien klaart het wat op."

Boelhake zag, dat het hem niet zou gelukken zijn rol, zooals hij die samen met van Berle had opgemaakt, te besnoeien; zijn collega bij zoo'n zondvloed voor niets naar een donker gouverneurshuis laten trekken, was toch al te bar. Om zich goed verstaanbaar te maken, kwam hij vlak bij Zonnevanck staan en vroeg: „Maar zeg, hoe zit dat toch eigenlijk? Daar valt me in, eergisteren in de soos van den assistent-resident Brugman te

hebben gehoord, dat de Gouverneur ongesteld was en zeker wel een week te bed zou moeten blijven." — „Och wat? Dan zou het toch wel zijn afgezegd!" Ja, behalve wanneer je je verkeken hebt; daar worden voor die kaarten soms zulke eigenwijze letters en cijfers gebruikt." — „Nou, kijk dan zelf," zei Zonnevanck geprikkeld en meteen groef hij zijn invitatiekaart op, die hij in den binnenzak van zijn burnou bij de hand had; maar laat hem niet nat worden asjeblieft." „Maak je niet ongerust, ik zal er even mêe hier in de mandiekamer onderdak gaan."

Boelhake nam den onderofficier van de wacht, die met een lantaarn bij den valreep stond, mêe en kwam even daarna terug, zeggende: „Maar man, je moet stekeblind of totaal in de lorem geweest zijn; dat is een invitatiekaart van het vorige jaar!" — „Wat zeg je me nou?" brulde Zonnevanck, die driftig de kaart van Boelhake teruggriste en die niettegenstaande den regen, bij de bollantaarn hield. Hij was op weg te zeggen: „Je hebt hem verruild," maar bedacht, dat men hem toch niet opzettelijk van een werkelijke invitatie zou terughouden, allerminst bij den Gouverneur. „Ik begrijp er geen steek van," bromde hij, toen hij min of meer beduusd de longroomtrap afging, tegelijk beseffend, dat hij één ding toch wel begreep, al was het dan niet wie hem die poets gebakken had en hoe hij hem dat geleverd had. Dat hij bij ontvangst de kaart goed gelezen had, daar had hij wel een eed op willen doen.

Toen hij, nu nat meer van den regen dan van transpiratie, den longroom binnenkwam, kruisten twee uitingen elkâar, die van van Berle joviaal: „Nou, je hebt nog gelijk; ik had me bij dit wêer ook laten excuseeren," en die van Zonnevanck in de richting van van Berle: „Dat heb jij me gelapt; maar wacht maar!", wat door de overigen als een welkome aankondiging van toekomstig vertier werd beschouwd.

Toen Zonnevanck in zijn hut terug was, om zich van zijn mooie spullen te ontdoen, — zijn natte burnou had hij bij de deur van den longroom al aan zijn jongen gegeven — was zijn eerste werk, om het couvert na te zien, dat half achter zijn spiegel stak en daar al sinds een jaar prijkte. Het was lêeg. Hij stopte er de invitatiekaart wêer in, maar borg die toen bij andere dierbare souvenirs achter slot.

---

a/b Z.M. „PRINS HENDRIK".

I. Liggen en varen.

Dat verblijf aan boord van Z.M. Wachtschip „Zeeland" op de oude reede van Batavia begon mij na een paar weken al danig te vervelen. Ik verlangde er naar door den Indischen Archipel te varen, en niet om mijn tijd te dooden met den eentonigen wachtscheepsdienst, zelfs al was het dan op de reede van „de Koninginne van het Oosten", waarover van Nieveld zoo dichterlijk geschreven had, maar waarvan je in dien tijd, om en bij vijftig jaar geleden, als adelborst 1e klasse niet bijster veel te zien kreeg, wanneer je, zooals het lot van velen onzer was, om te beginnen van je zeer bescheiden traktementje moest zien je uitrusting te betalen, en na een driejarig verblijf in de tropen nog wat over te houden, voor het geval je, in Nederland teruggekomen, vooreerst non-actief werd gelaten, waar in dien tijd veel kans op was.

Het was dus een opluchting, toen op een goeden avond „Schuitje werf" het bericht bracht: „overgeplaatst op folio van luitenant ter zee tweede klasse op Z.M. „Prins Hendrik", liggende in reparatie te Soerabaja". Dat was wel is waar een beetje van Scylla in Charybdis, want wie wist, hoe lang die reparatie nog zou duren, maar het was tenminste een verandering, en na de reparatie zou het dan toch tot varen komen. En varen met dat destijds terecht zoo geroemde ramtorenschip, dat wij als adelborst op het Instituut zoo vaak met bewondering in de haven van Nieuwediep op de plaats om zijn as hadden zien draaien, scheen mij een benijdenswaardig emplooi.

Het verblijf in de schamele debarkementsgebouwen aan den Oedjong te Soerabaja viel niet mee. Het was daar warm als in Yucatan; de stank van modder remde je ademhaling en de duizenden muskieten, toen nog vrij van verdenking, waren even zoovele bloedzuigers, die je met den dikken walm van een smeulend bladerenvuurtje niet van je af kon houden, tenminste de oude en ervarene niet. In den rook, die hun de baas zou zijn geweest, kon je het zelf ook niet uithouden. Ieder, die kon, trok

's avonds „naar boven", den wachthebbende, die dan in het halfdonker van een knetterende klapperolielamp het journaal ging inschrijven, achterlatende in eene eenzaamheid, waartegen alleen een drankzuchtige tijdelijk opgewassen scheen. Desondanks waren die op dit schip onder de officieren toch niet te vinden. De commandant was een rustig man, wegens zijn eigenschappen als mensch en als zeeofficier algemeen geacht en bemind, en de longroom-, nu gebouwbewoners waren degelijke en joviale oudere collega's, die den eenzijdig gestreepten jongste [1]) vriendschappelijk opnamen, en hem zijne intrede in de indische marinesfeer vergemakkelijkten. Geen hunner behoorde tot het gelukkig klein percentage, waarvan ik later wel exemplaren ontmoet heb of door anderen heb hooren noemen, de „bepalingruiters" en „spijkers-op-laagwater-zoekers", die geen gelegenheid voorbij laten gaan om de, misschien ook door transfusie opgedane, eigene verzuring zoo mogelijk op anderen over te enten.

In één opzicht was de nog vrij lange duur der reparatie zeer welkom; hij verschafte mij de gelegenheid, om een maand verlof te krijgen naar Besoeki, waar mijn Vader woonde, dien ik eenige jaren niet gezien had, en toen voor het laatst zag. Eerst een jaar of dertig later kon ik een bezoek brengen aan zijn graf op het kerkhof te Solo.

De „Hendrik" was eindelijk klaar; door het Westgat van Soerabaja ging het de Java-zee in. Ik werd ingewijd in den dienst van het varend ramtorenschip. Verscheidenheid genoeg: de wacht doen op de brug met al wat dat inhoudt; manoeuvreeren met het schip — een lust om te zien, hoe dat groote lichaam luisterde naar roer en machines, als was er menschenverstand in gevaren; exerceeren met het torengeschut, de toen nog machtig gerekende voorlaadkanonnen Armstrong van 23 c.M.; met sloepgeschut, geweer, revolver, piek en bijl; met sloepen — mooie en snelle van Engelsch maaksel — roeiend en zeilend; plunjebeheer, zeer nuttig en noodig, maar zelden van iemand een „hobby"; het beheeren en controleeren van kompassen en tijdmeters, subtiele en soms verraderlijke instrumenten; plaatsbepaling van het schip, het meest door kompaspeilingen, soms ook door het lood, het palladium van den zeeman, ook, noodig of niet, door meting van zons-, maans- of sters-

[1]) De adelborst 1e klasse had destijds alleen op den linkermouw een streep.

hoogten met sextant of prisma-cirkel, voor den één een kruis, voor den ander een sport, victualiedienst voor het schip, rijst, boter, kaas, thee, zout vleesch, spek en levende koeien keuren, en wat niet al;[1]) beheer van de officiersgamelle, eene corvée, die men nochtans soms vrijwillig op zich nam, wanneer een rijk collega je geheele indische traktement aan de tafel deed opgaan; rechtspreken in krijgsraden, met hun moordend groot-tenue bij vonnis en executie (zijn rechtskennis had de zeeofficier destijds voor een goed deel te danken aan de voorlichting van den officier van administratie); enz., enz. Keuze genoeg, voor elk wat wils om in uit te munten naar gelang van persoonlijke gaven en voorkeur.

Den man, die in dat alles en in al het niet genoemde kan uitmunten, moet ik nog tegenkomen; maar, wanneer ik de lange rij van namen naga, namen van nog levenden en namen van dooden, dan ziet mijn geestesoog toch velen, die het een heel eind brachten om, behalve goed kameraad, goed varensman en militair, ook een bekwaam „vernielkundig ingenieur ter zee" te zijn.

Noch het een, noch het ander zagen wij in den eersten officier, dien het Departement op ons schip had losgelaten, toen, vóór het vertrek van Soerabaja, zijn voorganger ons verliet om naar Nederland terug te keeren.

Armand, François Ladée was ons onsympathiek, aanvankelijk misschien alleen, omdat hij altijd een aroma van fijne zeepen en een fraai flaconnetje met eau-de-cologne bij zich droeg, en een zekere hardnekkigheid had, om daarmede ook anderen te willen parfumeeren; later ook wegens de onoplosbare moeilijkheid om te ontdekken in welke richting buiten het terrein van mooie politiekjes en te kleine lakschoenen, zijn gaven lagen.

Van zijn hinderlijke kanten was intusschen bij nadere kennismaking de meest op den voorgrond tredende, de neiging om bij de aanraking met den schepeling een snauwenden toon aan te slaan en eene hooghartige houding aan te nemen, welke in menig geval, vooral wanneer zij, zonder aanwijsbare reden gepaard ging met de gelaatsuitdrukking, ontstaande bij het ruiken van eene „vieze lucht", veeleer aan laaghartigheid deed denken. Hij was ook bij het volk niet bemind. Voor de gezindheid van de officieren was het eene onwillekeurige, maar on-

---

[1]) Deze keuringsdiensten, vroeger door een luitenant ter zee gezamenlijk met den officier van administratie verricht, zijn later uitsluitend tot den dienst van laatstgenoemde gaan behooren.

miskenbare aanwijzing, dat zij in hun onderling verkeer nooit van hem spraken als van den „first", titel, die van vriendschappelijke gevoelens getuigt, zonder aan den eerbied afbreuk te doen.

Als woonplaats had ons schip van nature een paar groote nadeelen; eerstens, dat er niet één patrijspoort in was, in de tweede plaats, dat het in dien tijd nog zwart geschilderd was. De geweldige hoeveelheid zonnewarmte, welke in den loop van een dag door de pantsering werd opgevangen en voor een niet onbelangrijk deel aan de soliede houten deelen van pantserkast en binnenkleeding werd afgestaan, hield met name de weinig geventileerde torenruimten en hutten, gedurende een zeer groot deel van den nacht zóó op temperatuur, dat slapen daar sterk overeenkwam met in zwijm liggen. Vooral in de achtertorenruimte, waar o.a. de machinistleerlingen lagen, wel getraind toch in het inademen van bijna gloeiende lucht, werd geregeld elken nacht het benauwdheidsgebrul van den nachtmerrielijder gehoord. Hij, die het aandorst, sliep, wanneer het niet regende, aan dek, met het vaag bewustzijn wel is waar, dat dit was kweeken van rheumatiek voor den ouden dag, maar van het heden was men zeker, van een ouden dag niet. Regende het, dan kon men evengoed in zijn hut blijven, waar men van transpiratie even nat werd. Maar het menschelijk organisme is een wonder van accomodatievermogen, en zoo bleken zelfs provoostarrestanten en de schildwachten, die de solide gegrendelde deuren van hunne verblijven bewaakten, in het leven te blijven in atmosferen, waarin witte muizen het hunne allicht spoedig zouden hebben gelaten. Misschien ook is de toestand van zoo'n man-op-post wel eens min of meer van kataleptischen aard geweest. Of is het nog anders te verklaren, wanneer men op eene nachtelijke ronde zoo iemand roerloos, sabelbajonet in den arm, stijf tegen een wand vindt staan, en na hem tweemaal te hebben aangeroepen op den gebruikelijken luiden toon, een derden keer bulderend met de woorden „Man, je slaapt"!' eerst na hem heftig aan den arm te hebben geschud, het leven in hem ziet terugkeeren en hem met overtuiging hoort zeggen: „Neen, meneer, ik sliep niet, want dan zou ik zoo gauw niet wakker zijn geworden?" Het pleitte wel, vond ik, tegen dezen man, dat van ons tweeën ik de eenige was, die lachte, maar ik was pas kort aan boord en dacht: „misschien ken ik voor dit schip de grenzen tusschen slapen en waken nog niet goed."

Langs Java's noordkust, waarachter in lange rij de vulkanen

oprezen, in den vroegen ochtend als scherp gesneden zachtblauwe silhouetten, na weinige uren vervaagd in wazigheid en vindbaar slechts door hun wolkenkappen, ging het eerst naar Batavia. De aankomst daar van om de Oost is minder belangwekkend dan die van om de West, waarbij men dicht langs tal van kleine eilanden vaart. Maar ditmaal was er geen gelegenheid dat verschil op te merken, want, schoon het helder dag was, zagen wij er niets van. De commandant maakte het ter reede komen tot eene oefening, die in hoofdzaak er een was voor hemzelven; wij voeren in alarmstelling: alle verschanskleppen buitenboord neergelaten, zooals noodig was, om met het torengeschut het grootste schootsveld te hebben; de torens langzaam draaiende, de kanonnen richtende op een fictief doel; nergens aan dek, noch in het tuig een levende ziel te zien; in den gepantsterden commandotoren de commandant, een paar officieren en de roerganger, allen van buiten onzichtbaar; in het schip ieder op zijn gevechtspost, behalve enkelen in de torens, verstoken van eenig zicht op de wereld daarbuiten, gevoelende de bevreemding van de toeschouwers aan boord van de andere schepen ter reede, over dat driest er op losstoomend spookachtig schip, waar oogenschijnlijk geen mensch meer aan boord was, totdat plotseling de ankerketting ratelde en in een oogwenk een zwerm naar lucht snakkenden aan dek verscheen.

Bedrijvige dagen vol afwisseling. Verstoomen naar Kuyper om kolen te laden, toppunt van benauwdheid, vooral in de tropen, gevolgd door de verfrissching van het schoonschip maken, het kwistig rondkletteren van lauw zeewater; scheepsbehoeften halen in de eerwaardige magazijnen uit den Compagniestijd, behoeften met zonderling gekloofde namen (meters-, baro-, zee- of kwik-; meters-, thermo- in blikken bak; voeten-, koe-; wagens-, lui; enz., enz.); victualieeren in diezelfde soliede gebouwen, waarvan men het belangwekkende niet meer zag, door het opkomend gevoel van zeeziekte, veroorzaakt door het uren lang besnuffelen en proeven van kaas in blaas, spek, zout vleesch, en bijna olie geworden boter uit vaten, zaken, die slechts door een op indisch peil geraakten smaak konden worden geoordeeld, nog in het vóórstadium van ranzigheid te verkeeren.

Ter compensatie, na officieële bezoeken, passagieren, dansen met de dochters van den admiraal en van anderen, waarbij in vele gevallen de smaak gerust op Hollandsch peil kon blijven, zoo men afzag van het gemis aan wangenrood, dat in de heete

luchtstreek snel verdwijnt, en door het rood, genaamd „rouge", toen trouwens niet of weinig nog in zwang, daar niet te vervangen is, omdat het al spoedig den indruk zou maken als waren er bloedige tranen geschreid.

Varen weer! Langs en door de Duizend Eilanden, waar de schildpadden en de inlandsche visschers toen nog het rijk alleen hadden — Japan had ze nog niet ontdekt — naar Straat Banka, waar ongeregelde stroomen loopen, en het kompas het druk had met het controleeren van koers en vaart.

Ten anker ter reede van Muntok, waar de gamellechef op gerekend had, om onze eigen provisie aan te vullen, liever dan te Batavia, omdat hij er zoo'n uitstekende toko wist van een Hollandsch, Fransch, Engelsch en Duitsch sprekende Chinees, wiens waren inderdaad op één na alle eetbaar bleken. De uitzondering was — de gamellechef kwam uit Maastricht — een Limburgsche kaas, die bij haar intrede in den longroom, door het nog ongeschonden blik heen, een zóó krachtige geur van trassi-in-wording verspreidde, dat den hofmeester het blikkenmes ontnomen werd, en hij binnen de minuut met stijf voor zich uitgestrekte armen en blindgeknepen oogen het veelstemmig bevel, beter gezegd gehuil had opgevolgd om deze spijs over boord te zetten.

Beter ging het, zij het dan ook in zeer lanzaam tempo, met de vier-en-twintig koeken van den Chinees, die ingekocht waren op hardnekkig aandringen van den dokter, een Groninger, die na veel tegenstand van anderen, die het een „onzinnige massa" noemden, zijn zin had gekregen door vast te houden aan zijn hygiënische formule: „Je vrèten toch saomen in ienen dag wel een koucke op," maar vergat, dat hij de eenige „Grunninger" was, en de rest al spoedig geen koek meer kon *zien*.

II. Tonnetjeskoorts.

Toen naar Straat Riouw, waar op een der Tijger-eilanden de groote schijf zou worden gezet, om met het torengeschut op te schieten, en waar ook een mooi terrein met geringe diepte was voor het verankeren van boeien, waarop eene algemeene oefening voor de officieren zou worden gehouden in het „tonnetjes-stoomen", twee oefeningen, welke ik, als nieuweling, met belangstelling tegemoet zag.

Het resultaat van het schieten met de kanons van 23 c.M. viel mij tegen; dat er op duizend meters afstand, het schip zon-

der eenige slingerbeweging, nog zoovele schoten mis zouden zijn, had ik niet verwacht. Maar de dreunende schoten, het gieren van de granaten en de geweldige wateropslagen waren indrukwekkend.

Tonnetjes-stoomen; een sport, waar ook de bemanning als publiek, met belangstelling naar kijkt. Voor de officieren eene oefening om met het schip te leeren „lezen en schrijven". Een rij verankerde boeien in eene rechte lijn; het schip, stoomende met een vaart, weinig minder dan volle kracht, de bakspieren uitgevoerd.

De commandant geeft aan van waar het schip op de eerste boei aan moet stoomen; de opgaaf is, de vaart in slangenlijn zoo te doen, dat achtereenvolgens de boeien beurtelings juist onder den nok, dan van stuurboords, dan van bakboords bakspier passeeren. Het aantal meters, dat een boei daar binnen of buiten blijft, wordt geschat; uit de afwijkingen en ook uit den totaal besteden tijd blijkt de meerdere of mindere bekwaamheid om het schip als varend lichaam te regeeren, om rekening te houden ook met wat er is aan stroom.

Het gaat ancienniteitsgewijs; naarmate men jonger is, heeft men meer voorbeelden om zich aan te spiegelen. De commandant begint; hij doet het keurig. Dan komt de eerste officier; men is benieuwd, wat hij er van terecht zal brengen. Hij brengt er niets van terecht. De eerste boei, in rechte lijn genomen, gaat al niet mooi. Dan komt de slangenlijn, het samenspel van roer en machines. Het gaat wanhopig slecht; een ieder wordt er stil van, en ieder, die nog aan de beurt moet komen, ook al denkt hij: „die staat, zie toe, dat hij niet valle", verbeeldt zich toch het wel zoo goed te zullen doen. Dat blijkt dan ook het geval te zijn. En niemand van de tweede klassen ziet meer op tegen de tweede serie, die den volgenden dag zal worden gestoomd. Voor hen, de officieren, is het niet enkel sport; zij weten, de commandant verzamelt hier gegevens voor de rubriek „manoeuvreeren met het schip" van hunne conduite-rapporten.

Op den Platvoet — 't was zeewacht en ik had die wacht — hoor ik luide stemmen klinken in de achtertorenruimte. Een man komt mij zeggen, dat de eerste officier mij laat verzoeken daar te komen. Terwijl ik de trap afga, hoor ik zijn stem, boos, iemand toevoegen: „Je bent dronken, ga in arrest!" Een andere stem, ook nijdig blijkbaar, schreeuwerig daar tegen in. In het schemerig halfdonker zie ik, naderbij gekomen, op eenigen afstand den botteliersmaat, gesticuleerend en blijkbaar zeer op-

gewonden, front makend naar den eersten officier, die, mij ziende komen, zegt: „Zet dien man in arrest; hij is dronken," en zich dan omkeert en naar den longroom gaat. Mijn order om zich in arrest te begeven, wordt door den botteliersmaat zonder tegenstribbelen opgevolgd; maar vóór hij zich omkeert om naar vooruit te gaan, schreeuwt hij den eersten officier achterna: „Eau-de-cologne-boer!", aldus nog een schepje opgooiende op zijn te verwachten strafmaat.

's Anderen daags weer tonnetjes-stoomen; ditmaal doet de commandant zelf niet mee. Ook de eerste officier ontbreekt op het appel; de dokter is den kolonel komen rapporteeren, dat hij den eersten officier vrij van dienst heeft moeten stellen wegens koorts. „Tonnetjeskoorts!" mompelt een van ons vrij hoorbaar, wat intusschen de commandant aan den anderen kant op de brug staande, zeker niet hoort, want het zou wel in zijn aard gelegen hebben om, ware het slechts met het oog op den roerganger, met blik of woord er afkeurend op te reageeren.

Het manoeuvreeren ging naar wensch; een ieder verbeterde zijn record; de prijs en de premie, beiden overigens slechts bestaande uit loftuitingen en jaloersche blikken, vielen respectievelijk toe aan den oudsten en aan een der jongsten van de officieren. Was het een toevalligheid, dat juist bij deze twee, evenals bij den kolonel de pupillenafstand der oogen grooter was dan de normale? Of geeft dit inderdaad een verscherpt vermogen voor het schatten van zichtbare grootheden, afstanden, hoeken, snelheden en de wijziging daarvan?

Behalve deze les in het manoeuvreeren kregen wij ook nog de herinnering aan het welbekende feit, dat de scheepssfeer zeer gehoorig is, en dat de frequentie en snelheid van de „kabar angin" grooter zijn in de richting van achter- naar voorschip, dan in omgekeerde richting. 's Avonds van dien dag had een der onzen, die zich vooruit bevond, zich oostindisch doof te houden, toen hij een van het volk tegen een kameraad hoorde zeggen: „de eau-de-cologne-boer heeft tonnetjeskoorts".

IN STRAAT MAKASSAR.

I. Koraal en rivier.

Het was de eerste maal, dat onze kort te voren opgetreden commandant met zijn „4de klasse" van Makassar naar Koetei zou gaan, om daar te Pelarang de kruisboot af te halen, die wij voor aflossing naar de St. Lucia-baai zouden slepen, waar in dien tijd tegen Soloksche zeeroovers moest worden gewaakt. De reis naar Koetei zou ons van Makassar dadelijk Noordwaarts door den Spermonde-archipel voeren, een belangwekkende groep Koraaleilanden en -riffen, waarvan het bevaren hem, die er plaatselijk niet bekend is, niet bepaald gemakkelijk valt. Wel waren reeds toen de kaarten van dien archipel vrij goed, en ook waren de hoofdvaarwaters voldoende bebakend, maar koraal groeit aan en bakens — zij waren in dien tijd voor een deel niet veel meer dan stokken met of zonder bamboetopteeken — zijn in het tropisch klimaat niet zeker van een lang leven. Daar ook de Koetei-rivier onzen commandant geheel onbekend was, vond hij het geraden voor de kennismaking met die, hem vreemde parages gebruik te maken van de diensten van den inlandschen loods Rachman, hem door den havenmeester van Makassar daarvoor aanbevolen.

Rachman bezat zelfs een eigen kaart van de Koetei-rivier, en die zou, dachten wij, allicht beter zijn dan de officiëele, die toen, een halve eeuw geleden, van zeer matig gehalte werd geacht.

Op den dag van vertrek kwam Rachman aan boord, als reisbagage medebrengende een met hangslot gesloten, gewezen jeneverkistje, waarvan het oorspronkelijk schavotrood met een kwastje zwarte verf deftig was gemaakt. Den inhoud plantte hij over in een onderofficierskastje vooruit; het kistje werd den eersten machinist ter opberging toevertrouwd.

Ik ben er niet zeker van of onze commandant in den Spermondearchipel wel bijster veel nut van onzen loods gehad heeft. Het zicht was prachtig, het water glashelder, het riffenzicht kon niet beter worden verlangd. En die loods met zijn afwachtende houding en zijn eeuwig „brankali" of zijn „saja toewan", steeds zonder eenigen klem of overtuiging uitgesproken, verschilde zoo

hemelsbreed van onze Hollandsche loodsen, dat ik geen kans zag, eenig vertrouwen in hem te hebben. Misschien dacht de man: „Jullie met je kaarten en peilkompas kunt het blijkbaar zelf wel; wat doe ik hier eigenlijk?" Maar, hinderlijk was hij in elk geval niet, en af en toe kon hij toch ook eenig nuttig geluid geven in antwoord op de vraag, hoe dit of dat eiland of rif heette, waarop dan een blik op de kaart ons de overtuiging gaf, dat hij inderdaad in het vaarwater goed thuis was.

Jong als ik was, even twintig en eerst sinds kort als adelborst eerste klasse op folio van luitenant ter zee dienende, behept dus met den steungevenden waan der jeugd, kwam het mij voor, dat ik die navigatie met een vaartje van zes mijl onder zoo gunstige omstandigheden best alleen had afgekund, vergetend allicht, dat er een grootere dosis ondervinding en gezag dan de mijne noodig zou zijn geweest, wanneer toch eens onverwacht een verraderlijk rif ons vaartuig omhoog had doen loopen.

Maar er was geen kans om voor die proef te worden gezet, daar er buiten den commandant nog twee oudere officieren aan boord waren; en zoo was mijn plaats veel op het bordes van het standaardpeilkompas, van welk hooggelegen standpunt men wel het mooiste gezicht had op dit schitterend gedecoreerde zeiljachtterrein.

Koraal, waar men ziet; het doode in blinkend witte randen boven, het levende, zoolang het ver af is, zwavelgeel tot smaragdgroen en vormloos onder water, kleur- en vormenrijk, wanneer het nabij komt; ruischend en klinkend als vallende glasscherven, wanneer kiel, bodem of kimkiel de broze takken beroert, dof brommend en knarsend, wanneer zij de rotsvaste, gladronde bonken treffen. Het is den varensman geraden deze koraalmuziek niet op te wekken.

Het water: wanneer het bladstil is, glad als een spiegel voor de lucht; bij zeewind gerimpeld of krullend naar de kracht van den wind, en door graden van blauw een maatstaf gevend voor de diepte. Als ornament de inlandsche prauw, in lijnen van romp en zeil een illusie gevend van snelheid, al ligt zij ten anker. Hier en daar de staken van een sero of van een hoog visschersstellage; soms een visscher, halverlijve te water, zwaaiend een bijna onzichtbaar werpnet.

Het landdécor: aan stuurboord een aaneengesloten kuststrook, staag achterwaarts wegschuivend; verder aan alle kanten veranderlijke beelden van koraaleilanden, als voortdurend bewegende coulissen, steeds wisselend van vorm en plaats; hun dichte band van strandflora, tegen den witten koraalrand scherp af-

stekend met haar groen, zooveel feller en harder dan het weeke groen van de koraalbank; meer binnenwaarts struikgewas en boomen, groot, hard en glimmend van blad; als weinig zichtbaar maaksel van menschenhand een enkel verscholen hutje, waarbij als vaandel van de tropen, de ranke palm, de boom, die het mooist is, wanneer men hem ziet als eenling of in paren, in donker silhouet tegen avondlucht.

De zucht van verlichting, welke men inhoudt, wanneer kort na het zien van den laatsten koraalklomp, het donkere blauw van de honderd vaam onder het schip schijnt, is er tegelijk een van spijt, dat men dien watertuin achter zich ziet verdwijnen.

Koetei-rivier. Het is geen grootsch gezicht, dat men heeft, wanneer men daar buiten voor de monding der Moeara Bajor van de Koetei-Rivier in een vâam of drie, modder, ten anker komt. Daar, waar men straks een bevaarbaar gat moet vinden, niets dan de lage, effen boomrand, waarin dat gat zich, tengevolge van het binnenwaarts allengs hooger geboomte, ternauwernood even afteekent. De binocles met versterkt stereoscopisch effect bestonden toen nog niet.

Rondom een wijde vlakte van vaal, troebel water, dat des te bruiner en ondoorschijnender is, en des te meer bladeren, takken, boomstammen en nipahstronken langs uw schip voert, en des te sterker naar dien afval riekt, naarmate de eb meer ten einde loopt. Is dat zoover, dan is het ook uw tijd om naar binnen te gaan; ge zult dan zoolang mogelijk den stroom en rijzend water mee hebben.

Hier, op zoo'n rivier, is het, dat de loods, die er thuis is, zijn loon waard kan zijn. Maar ook hij moet er niet te lang wegblijven om er steeds wegwijs te zijn, want het zijn subtiele en vaak kort levende kenmerken, waaraan ge den weg moet vinden, een weg, die zelf ook al veranderlijk is. De levende rivier, niet door menschenhand tot een mechanisme gemaakt, groeit en slijt, verandert voortdurend. Mijlen achtereen vaart ge haar nu eens rechte rakken, dan weer grillige windingen op en af, en ge ziet aan de oevers niets dan oogenschijnlijk vormlooze randen van geboomte, afgewisseld door strekkingen van nog vormloozer nipah-randen; soms een eilandje, tot in het water een en al geboomte, en af en toe het gat van een kwalla, waardoor de hoofdstroom zijn water voor een deel naar zee voert.

Van het dierlijk leven, dat ge toch wel aanwezig weet, ziet ge bijna niets. De enkele vogel, die zich loom vliegend vertoont, maakt den indruk van een zoekende verdwaalde; de krokodil,

zich koesterend in zonne- en modderbad op den slijkrand, ontsnapt aan uw blik door zijn roerlooze nabootsing van een pokdalig stuk aangespoelden boomstam; van wat er geboren wordt, krioelt en sterft in het oerwoud, zoudt ge alleen iets zien, wanneer ge u daarin waagt, behalve een enkele maal aan den rivierkant een troepje nieuwsgierige apen of des nachts, een kolonie vuurvliegen, die een boom besprenkelen met tot twinkelende druppels geworden maanlichtstralen.

Van menschelijk leven ontmoet ge uren lang al even weinig. De menschen, die er zijn, zijn weinig in getal en schuchter. Zij hooren en zij zien u lang vóór ge hen nog ziet, en bergen stil zich op, totdat ge ver genoeg voorbij zijt. Ze hebben misschien wel gehoord, dat ge het land van roovers wilt bevrijden, en vinden wel zichzelven eer beroofd dan roovers, maar weten ook, dat ieder op zijn beurt de kans loopt, dat men hem voor 't een of voor het ander houdt en misschien een aanraking met hem wil hebben, waarop hij niet gesteld is.

Zwijgzaam als ir dit ledige land de rivier is, die door zoo effen vlakte haar weg naar zee zoekt; haar voornaamste geheim, dat ge als varensman moet kennen, kunt ge te weten komen door staag uw handlood gaande te houden, en door te letten op haar windingen en op de fysionomie van haar oevers.

Waar bochten fel zijn, daar zou, al had niemand het u geleerd, uw instinkt u wel zeggen, dat ge dicht langs de buitenbocht het diepste water en den snelsten stroom vindt. Dat *ziet* ge aan den steil afgekalfden oeverrand, aan de blootgekomen wortels der zwaar overhangende boomen, die op vallen staan, en aan de snelle vlucht langs den wal van het gladde water vóór u uit, dat ge inhaalt met uw eigen vaart. Ge ziet de boomen, angstig dichtbij nu, langs u heen vliegen, en de apen daarin verschrikt binnenwaarts vluchten, maar ge ziet dat slechts met de voor bewegingsindrukken zoo gevoelige zijkanten van uw netvlies, want ge blijft strak naar voren kijken of ge, ondanks uw vol aan boord liggend roer, den bocht wel maken kunt, en kijkt nauwelijks even op, wanneer ge boven u het gekraak en het geruisch hoort van de takken en bladeren, welke uw toch zoo scherp gebraste raas afscheuren en aan dek doen vallen.

Nu nadert ge den wal onheilspellend dicht; waar ge staat, kunt ge aan dien kant al geen water meer zien. Maar het gaat! Ge zijt er! De bocht wordt flauwer; de roerganger kan zijn onwillekeurige poging om den stuurreep stuk te draaien, staken. Nu is het aan den loods om aan te geven, op welk punt

van de eentonige boomenrij ver weg moet worden aangestuurd om in het vaarwater aan den overkant te komen. Hij doet dat, maar niet vóórdat ge 't vraagt; eerst wacht hij af of ge dàt bijgeval zelf ook al weet. Of hij den diepsten weg u wijst, kunt ge niet nagaan, maar ge komt den drempel over. Zijt ge dat ondiep voorbij, dan heeft het lood, dat ge steeds gaande hield, u gezegd hoe veel of beter, hoe weinig water er nog was tusschen uw kiel en den harden drempelgrond.

Het baat niet veel den loods te vragen, wat nu toch eigenlijk voor hem het merk was voor dien oversteek. Hij had er geen, zoo als wij dat verstaan, en ziet dan ook geen kans iets uit te leggen. Met het kompas als leiddraad, dien hij nauwelijks vertrouwt, maakt hij het beeld van wat hij vóór- en achteruit aanschouwt, gelijk aan het herinneringsbeeld, dat hem bijbleef van een vorig maal. Natuurlijk ziet hij nu geen kans om dat in woorden uit te leggen; het is voorbij en was alleen te z i e n. Ge vraagt hem om zijn kaart, en hij moet die halen uit zijn kastje, want gebruiken, op 't oogenblik zelf, doet hij die niet. En dat zou een europeaan met zijn — des loodsen — kaart ook niet doen, om de eenvoudige reden, dat hij er niet uit wijs zou worden. Dit niet enkel wegens de Maleische aanwijzingen; die zouden te vertalen zijn, maar omdat deze kaart van Rachman ten eenenmale afwijkt van wat de hedendaagsche europeaan en daarmede geestelijk gelijkgestelde in de eerste plaats aan een kaart als eisch stelt: gelijkvormigheid, zooveel doenlijk, met de werkelijkheid.

Op Rachman's kaart vindt ge van de sterkste kronkels der rivier niets terug dan flauwe bochten, en van den „wurm-in-ééne-strekking", dien hij er van maakte, is de breedte overal bijna dezelfde, terwijl die toch in werkelijkheid zéér uiteenloopend is. Zoo zou, dacht ik, geen europeaan ooit deze rivier afbeelden en het dan „kaart" durven noemen. Maar later heb ik de ondervinding opgedaan, dat ik het toen mis had. Op een opnemingsvaartuig nog wel bracht mij een officier een op zicht geschetste afbeelding van een kleine baai aan boord, waaruit onmiskenbaar een teeken-mentaliteit bleek, sterk overeenkomende met die van Rachman en met die van de alleroudste kaartteekenaars, voor wie eenheid van richtingsgrondslag en eenheid van grootteverhoudingen nog onbekende voorwaarden waren, en bij wie naar een gedachtengang als dien van Mercator, om systematisch van deze laatste voorwaarde af te wijken, nog geen vraag was.

In een van de rechte rivierrakken, waar over de geheele breedte tot niet ver van den wal voor ons overal water genoeg stond, kreeg onze commandant een ongezochte gelegenheid, om zijn Noordzeestem te oefenen. Wij kenden dien als een van de beste soort om in een vliegenden storm „halzen" te commandeeren; de wind werd er stil van, beweerden sommigen. Maar ook voor een stem geldt, dat rust roest. Zeil zetten en bergen en manoeuvres onder zeil, die welkome gelegenheden voor krachtige stemgeluiden om zich te laten hooren, komen in Indië weinig voor, en zoo was onze commandant wel op andere gelegenheden aangewezen om zijn stembanden op kracht te houden, en had hij zich onwillekeurig aangewend volle kracht te spreken, ook dan, wanneer een ander halve kracht ruim voldoende zou hebben geacht. Maar ditmaal scheen er alle reden te zijn tot stemverheffing.

Uit een bocht dat rak voor den vloed invarende, zagen wij op eenigen afstand voor ons uit een schoener midden in de rivier ten anker liggen. Voorloopig ging het om middenvaarwaters te blijven, recht op dat scheepje aan. De commandant, mede op de brug staande, gaf zelf de aanwijzingen voor de vaart, en, als officier van de wacht, had ik die slechts op te volgen. Alzoo, toen zijn stem kortaf klonk: „bakboord je roer!", begon de roerganger zijn roer te draaien. Maar — het schip was gelukkig nog weinig van koers veranderd, toen ik plotseling zag, dat de ten anker liggende een tros op den wal had staan aan den kant, waar wij op weg waren hem te passeeren. En ik zag ook — wij schoven voor den vloed met een goede vaart — dat het beter was eerst te doen en dan te spreken; met het gevolg, dat mijn commandant tot zijne, vijf seconden lange, sprakelooze verbazing, mij met klem tegen den roerganger hoorde zeggen: „Terug! Stuurboord je roer, en hard ook!" en zag, dat ik zelf mee het stuurrad gegrepen had om mijne oogenschijnlijk indisciplinaire eigenwijsheid snel in daden om te zetten.

Het was niet enkel beleefdheid, dat ik mijn commandant het eerst aan het woord liet; ik moest wel eerst op het sturen blijven letten, en, toen wij op ongebruikelijk korten afstand het schoenertje voorbij waren gestoven, ons schip eerst weer op koers leggen. Dat had wat langer geduurd dan de vijf seconden, die de commandant noodig had om zijn stembanden te activeeren. Ik had dus niets beters te doen dan af te wachten of er een pauze zou komen, waarin mijn stemgeluid verstaanbaar zou kunnen zijn voor het geresumeerd antwoord op de snel achtereen uitgebulderde, mijlen ver hoorbare vragen of ik niet ge-

hoord had, of ik stapelgek was geworden, enz. Die pauze kwam trouwens vrij spoedig, waarschijnlijk als een gevolg van een tweede verbazing, ditmaal over het feit, dat ik niet door het brugdek zonk, maar met een effen gezicht en uitgestrekt wijzenden arm, mij in zijn richting dorst te bewegen, daarbij zeggende, wel is waar met een vergelijkenderwijze prevelende, maar toch duidelijke stem: „Kijkt u eens, commandant!"

Wij waren den schoener nog niet ver voorbij en de tros was nu duidelijk te zien. De commandant keek om en zag hem. Toen kwam er, nog luider, als daverende finale: „Je hebt" — ik sla den knoop over — „gelijk!"

Van den kabelgast in zijn verfhok tot aan des commandants hofmeester in zijn gamellehut moet wel een ieder aan boord hebben gehoord, hoe die officier van de wacht op zijn nummer werd gezet, en de collega's vroegen dan ook, toen mijn wacht om was, wat ik in 's hemelsnaam had uitgevoerd; maar dit kon niets wegnemen van mijn waardeering voor het feit, dat mijn commandant zijn voor het oogenblik laatsten adem er voor over had gehad om ook zooveel mogelijk een ieder te laten hooren, dat ik gelijk had gehad.

Het waren in die dagen geen zuinige ketels en machines, en de Koetei-kolen, waarmede wij het in dien hoek van den archipel doen moesten, waren geen economische brandstof. Zij vlogen door den schoorsteen, waar zij uitkwamen als een pikzwarte walm, die gevaarlijk gloeiende klompen fluweelig roet op de zonnetenten deed neerdalen, en in mijlenwijden omtrek — des nachts als varende vulkaan-in-eruptie — voor den tot zeeroof geneigden het welkom waarschuwingssein vormde: „Pas op, daar komt een oorlogsschip!" Geen wonder dus, dat in de ruimte geen rappe prauw zich liet verrassen.

Om zoo lang mogelijk uit te kunnen blijven, hadden wij te Samarinda ons kolenruim volgestopt met koetei-kolen, en nog een voorraad van het stoffige goed in zakken aan dek gestapeld, en zoo ging het met den kruisboot-aflosser op sleeper van Koetei om den Noord naar de St. Luciabaai, waar, een eind beoosten de Tawao-rivier, de Batoe Tjinagat toen werd geacht de grens aan te geven tusschen het Nederlandsch en het Britsch Borneo-gebied.

Op dien tocht was het, dat de natuur tegemoetkwam aan de onzekerheid, waarin de zeevarende verkeerde omtrent de juistheid van de toenmalige zeekaarten. Het werd betwijfeld of de ligging van Karang Maratoea op de kaart wel juist was aange-

geven; dus werd daar ijverig naar uitgekeken; het kon immers dichter bij zijn dan volgens het bestek te verwachten was. Ontsnappen zou het ons zeker niet, want het is een koraalbank van vele mijlen uitgestrektheid met veel ondiep water, en het weer was prachtig om riffen ver te kunnen zien. Maar de wolken kan men nog verder zien.

Lang vóór nog aan de kim de helgele streep van het rif in het zicht kwam, werd de richting, waarin wij dit konden verwachten, op ongedachte wijze verraden. Het was helder oostmoessonweer, een blauwe lucht met van die losdrijvende, gladronde witte wolkjes, zooals zij eigen zijn vooral aan de passaatstreken, een bewolking, die vier vijfde van het felle zonlicht toestaat zee of aarde te bereiken, van waar het opkaatst met de kleur van wat het raakte. Zoo hier van 't helder groene veld van Karang Maratoea. Men zag dat groen zoo duidelijk aan den onderkant der op grooten afstand oogenschijnlijk aaneengesloten wolken, dat zelfs het weinig kleurgevoelig oog kon zien, waar rechts en links de grens van 't rif moest zijn. Een half uur later ruim kwam juist daaronder 't rif te zien.

II. Het kistje van den loods.

In de St. Lucia-baai voor de monding der Tawao vonden wij de daar gestationneerde kruisboot op stootgaren liggen. Onze loods zou daarmede teruggaan naar Pelarang, van waar hij wel een gelegenheid zou vinden om Makassar te bereiken.

Bij het afscheid nemen van den commandant vroeg Rachman om zijn kistje, en die vraag heeft onzen commandant dien dag een schorre keel bezorgd. De wacht hebbende, kreeg ik aan den eersten machinist K. de boodschap over te brengen om den loods zijn kistje terug te geven.

Ik liet K. verzoeken bij mij te komen en gaf hem de order. Toen hij van mij wegging, hoorde ik hem mompelen: „Waar is dat ding?"

Het duurde niet lang of het hooge woord was er uitgekomen en had ook den commandant bereikt: het kistje van den loods was nergens te vinden. K. had het aan den mandoer van de stokers gegeven om het in den tunnel te bewaren. Maar een tunnel is nauw en donker, en zoo stootte daar menig scheen zich pijn tegen dat onzichtbaar zwarte ding, en nog vóór wij Koetei bereikten, vond de een of ander, dat er in het half leeg gestookte kolenruim veel meer plaats voor was; zwart was het toch al. Bij het kolenladen te Samarinde werd het rustig on-

der de kolen begraven; aan de kolenschuif op de vuurplaat was het nog niet te voorschijn gekomen, en de stoker, die nu met een klapperolielamp van één meter lichtcirkel in het kolenruim werd gestuurd, zag wel veel zwart, maar geen zwart kistje.

Wij hadden, varende op de Koetei-rivier gehoord, hoe zelfs de oerwoudrand, die alle geluiden opslokt, van de stem van onzen commandant een echo wist te maken en hoe de nipah er van ritselde, maar de ontploffing in de kajuit: „Ophalen dat kolenruim!", welke onzen eersten machinist, wit voor een keer, geruischloos aan dek deed strompelen, overtrof, daar waren we zeker van, alle in de geschiedenis befaamde stemgeluiden, en veroorzaakte van achter tot vóór een spontane werkstaking van minstens een volle minuut.

Met een min of meer verwezen gelaat kwam de eerste machinist, die bij zijn lang niet altijd gewillige machine toch voor geen kleintje vervaard was, mij rapporteeren, dat hij van den commandant order had om het geheele kolenruim leeg te halen. Mijn opmerking, dat ik daarvan reeds „kabar angin" had, miste de gehoopte uitwerking hem opgeruimd te stemmen, en ik voelde ook wel, dat daar meer voor noodig was. „Wel K." zei ik, „laten we daar dan maar dadelijk een begin mee maken, want dat is een heele corvée." „Ja meneer, maar het is onmogelijk; dat zou een eeuwigheid duren en een wanhopigen smeerboel maken; en waar wilt u de kolen laten? Al gooit u het geheele dek van voor tot achter vol, er zijn er veel te veel." „K. begin nu maar dadelijk met een en ander klaar te maken voor het leeghalen van het kolenruim; zoek de manden en zakken bijeen, leg de kolendeksels open, en laat kolen daar omheen aan dek gooien, goed stoffige." Toen scheen hij toch even een abortieven lach te vertoonen; vuiler kolen dan waarmee hij nu was opgescheept, had hij nog nooit gezien .„Maar zie je geen kans bijgeval om gauw net zoo'n kistje in orde te maken? Er zijn toch zeker wel jeneverkistjes aan boord?" „Ja zeker, meneer, die zijn er genoeg, en scharnieren en zoo heb ik er ook voor; dat heb ik al aan den commandant gezegd!" „Vooruit dan maar, hoe gauwer, hoe beter; en wanneer je met de voorbereidende maatregelen van het kolen ophalen zoover bent, dat je volk van het dek noodig hebt, zeg het dan maar." „Best, meneer."

Weinige minuten later viel er eenig gestommel op te merken van den kant van het stokerspersoneel, maar wat zij uitvoerden, zag er wel een beetje „poera-poera" uit. Maar aan het kistje werd blijkbaar volle kracht gewerkt, want na een half uur kwam K. aan dek met een stoker, die een kistje droeg, kant en klaar

met hangslot en al, en veel netter, dan het onder de kolen begravene in dagen zou kunnen zijn. Het was zelfs met „sneldroog" zwart gelakt, en kleefde nog maar weinig. Ik nam hen in optocht mee naar het halfdek, liet het kistje daar aan stuurboord neerzetten niet ver van den kajuitskoekoek en zei: „Dank je wel, ik zal het den commandant laten zien."

Even daarna verscheen de commandant aan dek; hij stond nog altijd wel wat op slecht weer, maar toch niet zoo, dat je er voor zoudt binnenblijven. „Is dat ding er nu toch?" Dat was natuurlijk tegen mij, die de wacht had, en ook, omdat er in den naasten omtrek verder geen levende ziel te bekennen was. „Ja, commandant, dat wil zeggen, het is niet hetzelfde onooglijke kistje, waarmee de man aan boord is gekomen, maar overigens toch precies eender; hij boft er mee. Vindt u 't goed, dat ik hem dit namens u in ruil geef?" „Ga je gang!" en meteen draaide hij zich om en begon hij te ijsbeeren.

Na den derden slag — ik had intusschen den leerling van de wacht geroepen om het kistje aan Rachman te doen afgeven — stond hij even stil en zei, hoorbaar tot bij het spil: „En zeg aan den eersten machinist, dat hij het ophalen van het kolenruim achterwege kan laten."

Toen ik dat even later aan K. mededeelde, bleek hij het al te weten.

III. Rivierslik.

Wij lagen nog niet lang bij de monding van de Tawao-rivier op post, toen mij door den commandant de vraag werd gedaan: „Heb jij niet verzocht om bij de hydrografie te komen?" waarop ik bevestigend antwoordde.

„Dan heb ik wat voor je te doen. Er bestaat van dit kustgedeelte niets dan een zeer gebrekkige schetskaart; we zullen beginnen met een opneming van dit stuk kust van Batoe Tjinagat om de West tot Poeloe Sebatik en dan verder zien. Maar dat moet je met je tweeën doen, anders schiet het te langzaam op. Ik zal het aan meneer S. opdragen en jij doet mee."

S. was de tweede officier, reeds eenige jaren luitenant tweede klasse; ik was nog adelborst eerste klasse op folio, zooals dat in het spraakgebruik heette, bedoelende, dat men, hoewel nog adelborst, geheel den dienst van luitenant ter zee deed.

Nadat de commandant aan S. en mij samen eenige aanwijzingen had gegeven, omtrent de wijze, waarop hij dacht, dat wij te werk moesten gaan, waarbij hij ons overigens vrijheid liet om

naar omstandigheden te handelen, gaf hij ons order om des anderen daags na middagschaften te beginnen. Dit kwam zoo uit met het tij; de bank langs de kust zou dan ver drooggevallen zijn, zoodat, meende de commandant, de omstandigheden voor het zetten van de eerste bakens dan het gunstigst zouden zijn.

Wij vonden wel, S. en ik, dat het tij ons niet bijster gunstig was om bij den aanvang van ons werk nu juist laag water te geven in den namiddag in plaats van 's ochtends vroeg, zoodat wij moesten beginnen, op een dag van snert nog wel, in het „brandend keerkringsmiddaguur", door den dichter Meyer geacht veel meer dan de winter „doodslaap der natuur" te mogen heeten; maar wij konden bezwaarlijk er aan denken om die reden den commandant in overweging te geven de zaak liever een dag of zes uit te stellen.

Zoo roeiden wij dus den volgenden namiddag, na ons met een bord smakelijke scheepssnert te hebben versterkt, in de vlet van boord met één inlandsch matroos als roeier — de afstand tot de ver drooggevallen bank was niet groot — vergezeld van den stuurman, voorzien van zijn opschrijfboekje en eenige staken met vlaggetjes, die als bakens zouden dienen, S. en ik ieder gewapend met een sextant.

Waren wij of was onze commandant er op bedacht geweest te voren eens te onderzoeken uit welke specie de kustbank bestond, dan zou misschien toch de hoogwaterstand van 's ochtends preferent zijn verklaard, en eene poging zijn gedaan om met een sloep of vlet de monding van de Tawao binnen te varen en van de landzijde de kust te bereiken. Dat dit beter ware geweest, werd mij dadelijk duidelijk, toen ik volijverig, beladen met mijn sextant, tegelijk met den stuurman, die zijn bakens droeg, uit de vlet stapte en wij onze schreden landwaarts richtten. De eerste twee schreden waren genoeg om ons instinct van zelfbehoud volle kracht te werk te stellen. Het was: voor goed wegzakken in den modder of razend vlug doorloopen. Wij zakten onmiddellijk met een weliswaar afnemende, maar steeds doorgaande snelheid tot ver over de knieën in de verraderlijke slik, die niet veel meer weerstand bleek te bieden dan de snert, die we zoo pas gegeten hadden. Van stilstaan in dien blubber, ware het slechts voor één seconde, kon geen sprake zijn; elke beweging van het éene been om het uit dien als zuigpomp werkende pap weg te trekken, werkte het andere er dieper in.

S., die nog even in de vlet rondscharrelde, hoorde dus ongetwijfeld, behalve onze kreten — een mengsel van verbazing- en angstgeluiden — ook de snel op elkaar volgende „cow-in-the-

mud"-klanken, veroorzaakt door onze nu zeer hinderlijke schoenen. Toch scheen het niet tot hem te zijn doorgedrongen, welke gymnastiek er noodig was, en dan dadelijk, om, zoo ooit, den vasten wal te bereiken. Althans, toen we nog niet halfweg dien wal waren, hoorden wij achter ons noodkreten — de stem van S.

Hoewel ik dadelijk de mogelijkheid inzag, dat hij in een niet ongevaarlijke positie verkeerde, konden wij het niet wagen stil te staan om om te zien, en nog minder om terug te keeren; het zou ons niet zijn gelukt hem te bereiken. Het besef, dat de dood, die ons op de hielen of eigenlijk in de hielen zat, ons dan allicht snel bij de keel zou hebben gegrepen, gaf den doorslag om eerst zelf veiligheid te zoeken.

De stuurman die mij een pas of tien vóór was — ik moest oppassen niet in de lijn van de door hem gemaakte kuilen terecht te komen — bleek gelukkig enkele oogenblikken later vasten grond onder den voeten te hebben; hij kwam ineens in zijn volle lengte te zien en riep mij toe: „Hier meneer, hier is een oesterbank!" Met een bonzend hart en niet in staat dadelijk geluid te geven, stond ik spoedig naast hem. Hij zag er reeds kans toe en riep den inlandschen vletroeier toe: „Kasi papan sama toewan!" (geef meneer een plank), doelende daarmede op de losse doft van de vlet. De inlander was reeds op dat denkbeeld gekomen; wij zagen hem de doft naar S. toe slepen, die gelukkig nog vrij dicht bij de vlet lag, maar met weinig meer dan zijn hoofd boven het modderniveau. Met behulp van den inlander, die, in zijn volle lengte op den modder voortschuivende, min of meer als krokodil te werk ging, was S., steunend op de glijdende doft, spoedig in de vlet terug, waar hij water vond, dronk, zijn hoofd natmaakte, en den modder wat van zijn kleêren liet spoelen. Nadat hij een poos was uitgerust, zagen wij hem, nu met behulp van inlander en doft, naar ons toe baggeren. Wij wachtten hem af op ons bankje, waarvan de oesters, al heb ik ze niet geproefd, mij toch de beste schenen, die ik ooit was tegengekomen. Terwijl hij daar nog wat uitrustte, vertelde S. dat hij, na enkele meters door den modder te hebben geploeterd, zich duizelig en onpasselijk had gevoeld en niet verder had gekund, maar evenmin kans had gezien om de vlet weêr te bereiken. Het uitwerpen van ballast — al zijn nog onverkleurde snert lag daarginds op den modder — had zijn drijfvermogen niet noemenswaard vergroot, en hij geloofde vast, dat hij, was er geen hulp gekomen, voor de haaien zou zijn geweest. Met wijziging van „haaien" in „krokodillen" was ik dat met hem eens. Of wij, de stuurman en ik,

te hulp hadden kunnen komen, vóór hij inwendig vol modder had gezeten, scheen althans zeer twijfelachtig.

Van het oesterbankje tot den wal was de afstand kleiner en bleek men kniediep op een vrij vaste bodem te komen, die naar den wal toe opliep.

Voor de rest van onze opneming hebben wij de kustbank als wandelterrein vermeden, en voor de rest van mijn indische Marinejaren wist ik wat indische rivierslik was.

IV. Benòr.

Voor een andere opneming, die niet veel meer was dan een verkenning, mocht ik alleen opkomen. Dat betrof het maken van een schetskaartje van de Sambakong tot zoover dit in anderhalven dag kon geschieden. Zoo mogelijk op of nabij het hoogst bereikte punt een astronomische plaatsbepaling te nemen. Dat was een kolfje naar mijn hand!

Die tocht zou gebeuren met de oude stoombarkas, welke met de kruisboot hier vast in station lag om in voorkomend geval — het was immers om zeeroovers te doen — ook over een vaartuig met groote snelheid te beschikken, dat vlug voor de vervolging gereed kon zijn en in staat was nauwe en weinig diepe soengei's in te varen. De groote snelheid bedroeg in dit geval vijf mijl, kon zelfs, wanneer het niet te lang behoefde te duren tot zes mijl worden opgevoerd, in welk geval echter, volgens beweren van S., een ieder zich gereed moest houden om op het eerste teeken van de te verwachten ketelontploffing over boord te springen. Mijn vertrouwen in de vrij recente ketelinspectie was grooter, maar de rikketikkende „danse macabre" van de machines maakte wel mijn argwaan gaande, en scheen mij voor het doel — zeeroovers vangen — al een even groot nadeel als de onmatig groote en zwarte rookpluim en het vonkenvuurwerk, afwisselend door de schoorsteen uitgebraakt. Intusschen, voor de opneming, waar het nu om te doen was, schaadde een en ander minder en hadden de voordeelen van dit soort vaartuigen de overhand; door de twee schroeven kon men er goed mede manoeuvreeren; gaf een van de twee machines het op, dan kon men zich toch nog eenigszins er mede verroeren, en vooral, er was heel wat ruimte in.

Uitgerust met het noodige voor een paar dagen aan kolen, water en victualie, een kwartiermeester en de noodige inlanders voor de behandeling van sloep, ketel en machines, was dit mu-

seumstuk voor het doel nog goed bruikbaar, zoodat ik mij als commandant daarvan den koning te rijk voelde.

Uit kompaskoersen, loodingen, vaart en schattingen van de breedte der rivier op opvolgende punten maakte ik een kaart, die er toen misschien plausibel genoeg uitzag, maar jaren later, toen deze streek voor geregelde opneming in aanmerking kwam, wel vrij primitief zal zijn gebleken, want aan de werkelijke stroomsnelheden — en die waren lang niet gering — kon ik om niet te veel tijd te verliezen, slechts sporadisch enkele waarnemingen wijden.

Om de vaart zoo gunstig mogelijk te maken, was ik niet lang vóór stil water van eb den riviermond ingevaren, en dat bracht na korten tijd varen de kennismaking met den benòr, de steile vloedgolf, die in sommige rivieren met groote hoogte en groot geweld bruischend en brullend de drooggevallen banken onder water zet, en ook over de drempels en andere ondiepe plekken als brandingsgolf heenstuift. De benòr van den Sambakong bleek, althans bij het tij, dat wij troffen, vrij tam te zijn, en nochtans, vooral door het onverwachte en snelle van de verschijning, indrukwekkend.

Reeds gedurende een tiental minuten voeren wij aan de diepe stuurboordszijde van de rivier met een vrij breede droogvalling aan bakboord. Aan de vaart langs stuurboordwal kon ik nagaan, dat wij nog een zwakken stroom tegen hadden. De teekenplank nam al mijn aandacht in beslag; maar zij, die varen, leeren al jong ook hun ooren den kost te geven. Een verwijderd, zacht brommend geluid achter ons deed mij omzien. Ik wist niet van en dacht niet aan een benòr hier. Maar, daar was-ie! Nog niet veel meer op dat oogenblik dan een duidelijke rafeling op het verwijderde benedeneinde van de bank. Maar wat liep en groeide dat snel! En wat een forsch geluid, sonoor als van een effen waterval, snel afnemend tot een wegstervend gebrom, wanneer de golf met slechts enkele voeten hoogte, ons over de nu blank staande bank voorbij is gerold, en zijn uitlooper op het diepe water tegen den spiegel van onze barkas kletst, even ook een zachten duw vooruit gevend.

Hoeveel seconden heeft dat ding er over gedaan om, die bank van vele honderden meters lengte zoo in eens onder water te zetten? Ik weet het niet; ik heb er niet aan gedacht seconden te tellen; het was zoo mooi, en, zelfs zóó, voor kleine vaartuigen zoo gevaarlijk.

Vóór wij tegen zonsondergang ten anker gingen, zoowaar een

vangst! „Wanneer je prauwen ziet, breng die dan aan boord," had de commandant gezegd. En daar lag er een, in een smalle soengei, slechts een tiental meters binnen den rivierrand, bijna niet te zien door de gelijkheid van kleur met den wal in die donkere schaduwplek onder het overhangend gebladerte.

Wij gaan er dadelijk op af en laten de twee geweren zien, die wij zekerheidshalve hebben meegenomen. Dat schijnt overtuigend; de stakkers — het zijn er twee — halen hun prauwtje langs de takken naar ons toe, volgen het bevel om achter in hun vaartuig te gaan zitten, en laten dit gedwee leeghalen en op sleeper nemen.

Verstaan ze ons scheeps-Maleisch niet, of hebben ze deze vertooning misschien al eens meer bijgewoond, zoodat ze van hun kant slecht een rol in een pantomime vervullen? Het is niet na te gaan; zij geven niet meer of andere geluiden dan men ook van een paar apen of doofstommen kan verwachten. Ik tracht ook geen gesprek met hen aan te knoopen, want ik ben nog te kort in Indië om veel Maleisch te spreken of te verstaan, en mijn orders gaan ook niet verder dan „opbrengen". Het ondervragen kan ik aan den commandant overlaten.

Een bijster glorieuze vangst is dit niet. Het prauwtje is armzalig; de twee „wilden" zijn het niet minder; zij hebben bijna niets aan en in de prauw vinden we niets dan een tweetal pagaaien en twee parangs, een vischlijn en een leeg blik. Wij nemen die uitrusting in bewaring; zij zijn dus hun voortbewegingswerktuigen en hun „moordtuig" kwijt. Wanneer dit zeeroovers zijn dacht ik, dan mag men hun toch wel wat meer succes wenschen; of hebben ze hun buit misschien in het bosch verborgen, toen ze, zeer bijtijds, het hijgen van onze stoombarkas hoorden?

Intusschen legt deze magere vangst mij de noodzakelijkheid op om gedurende den nacht goeden uitkijk te doen houden, ook naar mogelijke bevrijders.

Vóór het geheel donker is, ga ik ten anker in drie vaam, en spoedig is de korte tropische schemering voorbij. De ebstroom is dan reeds een poos door; het water glijdt, bijna spiegelglad, met nauw hoorbaar geruisch snel voorbij. Er is een wolklooze, heldere sterrenlucht zonder maan. Waar wij liggen, midden op de rivier, zie ik van de beide oevers het geboomte als egaal donkere wanden, van boven gekarteld, de onderkant samenvloeiend met de rivier; boven- en benedenstrooms alles overgaand in een vormlooze wazigheid. Aan bakboord dwarsuit in den boomrand een vreemde, blauwachtige gloed. Met mijn bi-

nocle zie ik, dat het een boom vol van intermitteerend licht gevende vuurvliegen moet zijn. Ik wijs er den kwartiermeester op, want het is een welkom merk gedurende den nacht om zeker te zijn of het anker houdt.

Het duurt niet lang of ieder, die niet wakker behoeft te zijn, ligt roerloos; de man op post bij den sleeper en de stoker, die dadelijk een vischlijn heeft uitgelegd, krijgen order zich ook niet te bewegen.

Zelf neem ik eerst de wacht; ik wil zien of het mogelijk is op dit bewegingloos, drijvend lichaam een schoteltje met olie als kunstkim te gebruiken voor sterswaarnemingen; het waarnemingshorloge van boord heb ik meegekregen.

Wanneer de lichte slingering van de barkas, die ik zelf door mijn toebereidselen maak, heeft opgehouden, breng ik in den kijker van mijn sextant de beide beelden van een mij bevriende ster bij elkaar, en kom ik tot het besluit, dat mijn olie een idealen, rustigen, zuiver horizontalen spiegel geeft, waarin zelfs de lichte trilling, die ik toch wel voelen kan, en die zeker door het stroomen van het water langs ankerketting en schroefbladen wordt veroorzaakt, niet waarneembaar is. Hier wint het de olie van het nerveuze kwik.

Het horloge, verlicht door een bollantaarn, tikt scherp in de nachtelijke stilte.

In drie richtingen neem ik van verschillende sterren stellen hoogten, waarvan de veranderingen zoo goed evenredig blijken met de tijdsverloopen, dat ik mij zeker gevoel er een plaatsbepaling mede te zullen verkrijgen, zoo goed als de tijdmeters aan boord het maar zullen toestaan.

Ik berg den boel op en waarschuw den stoker van de wacht, dat hij weer door kan gaan met visschen. Dat hij dit met succes doet, ruik ik later bij het morgenschaften.

Op de Hondenwacht, waarvoor de kwartiermeester mij aflost, om ten vijf ure Dagwacht weer door mij te worden vervangen, word ik plotseling wakker door het geluid van zijn stem. „Wat is er?" vraag ik, het eerst denkend, dat er iets gaande is met onze gevangenen. „Wij zitten aan den grond, meneer." Ik sta op en voel dadelijk, dat hij gelijk heeft; de barkas heeft een geringe slagzij en zit goed vast; de ankerketting wijst strak twee streken stuurboord uit. Bij het rondlooden, dat ik den kwartiermeester laat doen, blijkt aan stuurboord iets meer water te staan dan aan bakboord. Ik laat hem het lood aan stuurboord

een eind van de barkas te water gooien, en jawel, daar is het merkbaar dieper.

De zaak is duidelijk genoeg; zonder dat te weten, zijn wij dicht bij den steilen rand van een bank aan bakboord ten anker gekomen, en nu tegen het afgaan van den ebstroom is ons vaartuig aan het gieren gegaan, en met een flinken zwaai naar bakboord op de bank aan den grond gekomen, het water nog eenigszins vallende. Er is geen kwaad bij; waar wij zitten is de bank vlak genoeg en niet zeer hard; zoodra het water gaat rijzen, wat niet lang meer kan duren, komen we vlot.

Dat blijkt een half uur later, wanneer ik al weer slaap, juist zoo uit te komen en merkwaardig snel ook. Ik word weer wakkere nu van het ruischen van den aanrollenden vloedgolf langs bakboordsoever en over de bank, die, dat kan ik hooren, langs dien oever droog moet zijn gevallen. Ik spring overeind maar sta nog nauwelijks of met een klinkenden klap tegen de spiegel en luid gebruis en gekletter van opspattend water komt ons vaartuig vlot, en zwaait het met een gier van zestien streken rond, om na enkele seconden in zijn ketting op te tornen, die het anker even doet krabben, dat dan weer houdt. Een snelle vloedstroom vliegt langszij voorbij; de ketting heeft het uitgehouden!

Het lood zegt weer „drie vaam!"; maar de kwartiermeester zegt: „De prauw is weg! Die lag er zoo net nog." Ik kijk rond; van de prauw is geen spoor te zien.

Wij halen den sleeper in, die slap achteruit hangt. „Er zit nog iets aan!" roep de kwartiermeester, „kassi lampo, Amat!" (Geef eens een lantaarn, Amat!)

Bij het zwakke licht van de walmende lantaarn komt aan het eind van den sleeper een grotesk figuur uit het water, dat wij wel reeds eerder hadden kunnen zien, maar waarop niemand had gelet, blijkbaar ook de kwartiermeester niet, toen hij de prauw vastmaakte. „Een houten koeienkop", zegt hij verbaasd. Het gewrocht van inlandschen kunstzin ziende, dat hij mij voorhoudt, verbeter ik onwillekeurig: „Een kalfskop; er zitten geen hoorns aan." De uitdrukking van dit schegbeeld — want dat was het — is van een zoo ongeëvenaarde onnoozelheid, het starre kijken van dit houten snuit met zijn te groote oogen zóó tergend toepasselijk op de gelegenheid, dat ik niet kan nalaten te lachen, al voel ik tegelijk, dat mijn eigen gezicht door den aanblik van dit wezenloos figuur — al wat er van onze vangst overschiet — er minstens even dom naar staat te kijken.

Het ding bleek op de allersimpelste manier, enkel met dub-

bele pen-en-gat, op den voorsteven van de prauw bevestigd te zijn geweest, maar zoo netjes sluitend en klemmend, dat het eerst werd afgerukt, toen bij den onverwachten, snellen zwaai de sleeper er met geweld aan had getrokken. „Had men ons die constructie nu op het Instituut ook eens geleerd," dacht ik.

Ik ga dien ochtend nog een eind verder de rivier op, steeds voortgaande met de afbeelding daarvan, en uitkijkend naar de verloren prauw, waarvan echter niets te zien komt. Vier handen kunnen ook als pagaaien dienen, en de vloed liep al lang, vóór wij onder stoom waren gegaan.

In een vrij nauw rak, waar ons schip misschien nog juist zou kunnen keeren, aanvaard ik den terugtocht, waarop wij ons clumsy vaartuig met een krachtigen ebstroom mee bedriegelijk snel langs den wal zien gaan.

Mijn vrees, dat het verlies van de prauw mij een standje zou bezorgen, werd niet bewaarheid. Blijkbaar vond de commandant bij het zien van den poveren inventaris van dat vaartuig, dat het medebrengen daarvan het verbruik van eenige kilo's Koetei-kolen meer niet waard zou zijn geweest. „Rottanzoekers" zei hij schouderophalend, en wijdde verder alleen aandacht aan de kaart, de diepten van den Sambakong en de waarnemingen voor de plaatsbepaling. Zelfs de idiote uitdrukking van het ethnografisch restant der prauw liet hem koud. De anderen hadden daarvoor meer aandacht en lachen over, welk laatste voor een deel ook mij gold.

Wel gaarne had ik den kalfskop als souvenir bewaard, maar ik dorst er niet om vragen, althans niet dadelijk, en dat was maar goed ook, want ik zou hem niet lang in bezit gehad hebben. Den volgenden dag toch besloot de commandant, willende profiteeren van een nog weinig verschillend getij, om op de met spoed door mij met inkt overgetrokken schetskaart de rivier op te stoomen tot het punt, waar het schip nog zonder bezwaar zou kunnen keeren. En op dien tocht liet dezelfde prauw zich gewillig weer vangen. Dat zal wel een speculatie zijn geweest van de zoo ongelukkig beroofden, snel opgekomen in hun brein, toen zij van verre het geluid van het opstoomende oorlogsschip hoorden, waarvan hun de aanwezigheid in deze parages natuurlijk al lang vóór den stoombarkastocht bekend was. Zij voeren er wel bij, kregen niet alleen hunne schamele eigendommen terug, het schegbeeld incluis, maar nog eten op den koop toe en het stilzwijgend brevet, dat zij — nu — geen zeeroovers waren.

Dat die er overigens af en toe nog wel kwamen, bleek eenigen tijd later, toen op een sloepentocht van een ander schip een der officieren in een vechtpartij met de Soloksche prauw, die heel wat meer mans was dan de door ons aangehoudene, een gelukkig niet rechtstreeks gevaarlijke schotwond kreeg.

De terugtocht van het schip ging, evenals het opvaren, zonder ongelukken; verraderlijke steenen schenen er, tot zoover wij kwamen, in die rivier niet te liggen; de kiel van ons schip vond ze althans evenmin als de stoombarkas.

De commandant liet mij van de kaart een exemplaar teekenen voor inzending aan het Departement, en zei er verder niet veel van; maar toen ik later in dezen indischen torn toch nog op een der opnemingsschoeners belandde, had ik een vermoeden, dat hij en de kaart van de Sambakong daar niet geheel vreemd aan waren.

DE KRAKATAU-UITBARSTING IN 1883. *)

Op Zaterdag 25 Augustus 1883 was het onheilspellend brommen in het Westen weer begonnen, als het geluid van verwijderde kanonschoten en donderslagen eerst, maar later zoo fel en schijnbaar nabij, dat zij, die met Z.M. „Koningin Emma" aan den steiger van Onrust gemeerd lagen, eens in ernst meenden een noodschot te hooren van een der beide opnemingsschoeners, welker slanke toppen over het droogdok heen zichtbaar waren. En nu en dan een licht aardbeven door de meerkettingen op ons schip overgebracht, en aan boord door trilling en geluid een indruk gevend als van ketelspuien.

Drie maanden tevoren was dat alles evenzoo, doch in geringer mate waargenomen, en zoo begreep een ieder aan boord, dat het de nieuwe, in Mei van dat jaar ontstane Krakatau-krater was, die zich weder liet hooren.

In het eind van die maand was hij ontstaan op het laag heuvelachtige noordeinde van het eiland, aan den voet van den ouden vulkaan, den zeshonderd meter hoogen kolos, dien een rust van vele jaren verstopt en verstijfd had.

Gevormd door dezelfde haarden misschien, van welke eertijds de oude reus de veiligheidsklep was geweest, had tot zoover de nieuwe vuurader nog weinig kwaad gesticht, en zoo was menigeen dien reeds als vrij onschuldig gaan beschouwen. De daverende slagen op 25 en 26 Augustus maakten aan die gerustheid een einde, vooral toen in den namiddag van den 26sten ook het voorkomen van de lucht onheilspellend werd. Aan den zuidwestkant dofgrauw, zoolang de zon hoog stond, werd het daar eenige uren vóór zonsondergang vuilbruin, dik en ondoorschijnend — een voorbode van aschregen.

Als een zacht uitvloeiende boog stond daar de bovenrand van dat somber gordijn, halfweg horizon en zenith, langzaam rijzend en als verlammend den luchtstroom aan het aardoppervlak, die wel noordelijk en oostelijk nog was als gewoonlijk, maar flauw soms tot stilte.

Dien avond omstreeks half acht de zwaarste knal; daarna des

*) Uit het Oranje-nummer van het Marineblad, 31 Augustus 1898.

nachts slechts gerommel, minder luid; de gewone landwind met een enkele regenbui in het zuidzuidoost; de lichten van Batavia's reede steeds helder zichtbaar.

De verwachte aschregen bleef dien nacht nog uit, doch al meer bleek des anderen daags, den 27sten, het donker floers naar het noordoosten te zijn aangegroeid, zóó dat daar, toen het dag moest worden, nog slechts een lichtwak bleek te zijn, dat een triest, geel schijnsel doorliet. Vaal grijs met groenen tint was geheel het overige uitspansel, naar het westen toe het donkerst.

Dien ochtend, Maandag den 27sten te half zes, begon er asch te vallen, als een los fijn poeder eerst, daarna als vochtige korreltjes, sommige kantig scherp, andere gladrond en week, allen gemakkelijk tusschen duim en vinger fijn te wrijven tot een pulver, dat zacht knarste onder de schoenzolen, zooals het daar lag op het dek, eenigszins samenpakkend van vochtigheid.

Het dagelijksch bedrijf, dat de beide vorige dagen geen stoornis had ondervonden, wilde dien dag niet als gewoonlijk vlotten. Onder een aschregen te gaan dekspoelen was te veel gevergd, en onwillekeurig was een ieder onder den indruk van het vreemde, dat angstwekkend was door de onzekerheid omtrent wat volgen zou.

Zoo begon voor dien dag het programma met de zaak eens aan te zien en met het werk, dat een vindingrijk eerste officier en schipper te zamen in soortgelijk geval voor den dag weten te brengen.

Een poging om den zonderlingen vijand der scheepsreinheid met bezems te bekampen, moest als spoedig worden opgegeven, de aschregen werd allengs dichter, de kleur van het uitspansel nu rossig en donker. Donker ook werd het gelaat van onzen schipper, kwaad als hij was over dat rare goed, dat zich overal in en tusschen kwam nestelen en al het mooie lapzalven van nog geen week geleden ging bederven. Kwaad keek hij, zooals hij daar liep, een man van de oude zeilvaart nog, van het type W e e r s, met kralenoogen, bijlslagmond en harmonicanek, te raden gevend, hoe dit type onder den invloed van het voortdurend naar boven kijken en fluiten, zich in verloop van tijd verder zou hebben ontwikkeld, wanneer niet de stoomvaart was gekomen en daarmede de noodzakelijkheid om nog meer dan vroeger naar het dek te kijken, „naar de zwarte voeten van de stokers", zooals zij schamper zeiden.

Te halftien 's ochtends was het in den longroom reeds te

donker om iets te doen, en zoo zochten G. en ik voor stuurboords groote achterpoort nog van het allengs verdwijnend licht te profiteeren. Daar was nog juist licht genoeg om te lezen.

Slechts kort zaten wij daar, toen een zonderling drukkend gevoel in de ooren mijne aandacht trok. Vreemd! Wel had ik den vorigen avond kinine ingenomen om den in dien tijd merkbaren Onrust-invloed te bestrijden, maar de nawerking van kinine was toch anders. „Opkomende koorts misschien," dacht ik en las verder.

Een poos, misschien een kwartier later, weer die vreemde drukking. En terwijl ik even opkijk, als om die gewaarwording te observeeren, zegt naast mij G.: „Wat een vreemd gevoel krijg ik daar in mijne ooren; alsof er in gedrukt wordt, dat heb ik daarstraks ook al gehad!"

„Wel, ik ook! Maar dan moet het luchtdruk zijn, laten wij dan eens gauw op den barometer zien!"

In den kap van de achterste halfdekstrap hing een anéroïde; en jawel! zienderoogen wees die nu een vermindering van luchtdruk aan. Drie millimeter daling in enkele minuten, toen een halve minuut stilstaan; daarop eene snelle rijzing van ongeveer zeven millimeter, weer een korte stilstand, dan weer dalen en zoo voort een geruimen tijd achtereen. Bij het rijzen een gevoel van druk in de ooren, bij de daling verlichting van druk en een zacht knetterend geluid. Allengs werden de tijdsverloopen grooter, de schommelingen kleiner; tegen twaalf uur waren zij niet meer merkbaar en bleef de barometer op 763 rustig.

Intusschen viel de aschregen steeds dichter en was het al donkerder geworden. Om toch iets te doen en omdat de barometer zoo vreemd deed, had onze Commandant order gegeven de bramraas en -stengen neer te nemen.

Doch geen wind- maar waterdruk was het, die ons dreigde. Want, terwijl men in het tuig nog bezig was, begon even vóór twaalven het water snel te rijzen, zóó snel en hoog, dat voorziening van de snaarstijf komende meerkettingen dringend noodig bleek. Al hooger wies het; reeds spoelde het op de planken van het hoofd.

Was het wel water, dat rees? Was het niet de bodem, die daalde, was het niet het eiland, dat daar wegzonk voor onze oogen, misschien voor goed?

Wie, die daar minuut na minuut het water zag klimmen, zag naderen tot den voet der huizen, wie kon er antwoord geven op die ijzingwekkende vraag? Wie kon het weten of niet binnen korten tijd het ongelukkige plekje grond, zoo weinige voe-

ten hoog slechts, met huizen en al meters diep verzwolgen zou zijn?

Oogenblikken van angstige spanning, van verlamming bijna, maar ook van egoïstisch bewustzijn, dat hij, die stond op de planken van een goed schip, voorloopig veilig was.

Spookachtig tafreel, dat den naam Pompeji in de gedachten bracht en daarmede de vraag, wat er nog komen zou.

Sinds een uur waren op het eiland de lantaarns aangestoken. Vaal en rossig schemerde alles door die zeldzame mist; de menschen deels doelloos kijkend, niet wetend wat te doen, anderen haastig heen en weer loopend; de daken en boomen grauw als van een nooit geziene sneeuw, het drijvend dok met een torenhoogen driemaster daarin, één onbewegelijke, dreigende massa, door den nevel heen nog grooter schijnend dan anders.

En plotseling, als het steeds wassen en wassen van het water ook den ongelukkigen bewoners klaar werd, een angstgeroep, veraf en gedempt eerst, met snelheid aangroeiend en naderbij komend, een noodgeschrei van inlanders en chineezen, meest vrouwen en kinderen, die in panischen schrik het lijf trachten te bergen op al wat maar drijft: in den overhaal, in de sloepen en op de vlotten in het haventje, op den gouvernementsstoomer „Siak", op het drijvend dok, waar zij worden geweerd, omdat men er de handen vol heeft om het dok zelf te redden, eindelijk ook bij ons op Z.M. „Emma". Een stroom, die niet te keeren valt, dien niemand ook zou willen keeren. Een angstig dringen, angst wekkend ook binnen boord, waar men elk oogenblik vreest de beide valreepen te zien bezwijken, of de leuningen daarvan te zien afbarsten. „Naar achteren! Alles in den kuil!" heet het. Officieren en bemanning, die het doodelijk verschrikte volkje gerust trachten te stellen, hebben weinig moeite om de van angst gedweeën een plaatsje te geven, tot het onder het halfdek opgepropt raakt. Maar zij moeten uit de voeten, want aan dek is alles in de weer om te trachten het schip machtig te blijven, dat de kettingen spant, als waren zij de snaren van een reuzenharp.

Een vrouw wil weer van boord. De kwartiermeester, die aan de valreep staat, houdt haar tegen uit de instinctmatige neiging om te verhoeden, dat zij haar verderf tegemoet loopt. „Mijn kinderen!" roept ze. Twee kinderen mist ze; zij heeft ze verloren in het gedrang, voortgestuwd als ze werd door den menschenstroom. Maar de kwartiermeester houdt haar tegen; misschien verstaat hij niet, wat ze snikkend en handenwringend uitbrengt, druk als hij het heeft met dien stroom van vluchtelingen te lei-

den. Een officier heeft het begrepen: „Laat haar gaan kwartiermeester!" en, cyniek en humaan tegelijk, voegt hij er bij: „Laat haar mèt haar kinderen verdrinken, als ze wil."

Maar het is al te laat. Als ze beproeft om tegen het gedrang in den valreep af te komen, dan luwt wel juist het dringen, maar slechts omdat de valreepen op het punt zijn te water te vallen. Een seconde later glijden ze van den steiger en worden door het langszij vliegend water naar voren geperst.

Want wat de verschrikte eilanders nog niet haden gezien, was aan boord reeds opgemerkt; het water had zijn hoogsten stand bereikt en was reeds weêr gaan vallen, kenterend tevens de richting van zijn loop.

Bij het rijzen en matig snelle aanvloeien van het water uit het westen, op het voorschip dus, had bakboordsboeganker, dat van den aanvang middenvaarwaters lag, het schip een veilige ligging gewaarborgd. Slechts waren door het dringen van het schip naar den steiger, barkas en vlet naast elkaar in den klem geraakt, zoo, dat de zwakste, de vlet, den geest had gegeven. Wegloopend weer om de west, kreeg het water allengs een snelheid, die geschat werd tot zeven mijl te bereiken. Vóórkettingen en achterspring kregen loos, het vóórspring trok en het achterschip gierde een eind af. De felle stroom onder een hoek aan stuurboord, de landzijde, achterin komende spande de beide achterkettingen aan die zijde liniaalrecht. Voorzichtig week naar voren al wie daar nabij was, starend in gespannen verwachting, wat er zou breken of meêgeven, boord of bolders, kettingen of ankers? Slechts weinige seconden duurde het evenwicht zóó, het schip roerloos onder den ontzettenden druk. Toen, plotseling, een gierende zwaai van het achterschip naar den overkant van het vaarwater, naar het rif van Kuyper; een zwaai, zóó indrukwekkend, dat onwillekeurig een ieder, die het zag, een schouder schrap zette als om den verwachten stoot te keeren. En het was als werd die gekeerd door een onzichtbare hand. Want zonder schok lag thans het schip weer roerloos, maar nu opvangend het water onder veel grooter hoek nog.

Slechts één der achterkettingen, die van het parapluie-anker van het Onrust-rif, deed het werk nu, de andere, die van de boeien, slap neerhangend in een bocht; het achterspring los, de meerpaal daarvan, een ingegraven dertigponder te water gerukt uit den lossen koraalgrond.

En nu stonden de voorkettingen op springen; de meerpalen weken reeds. Maar nog vóór zij bezweken, werd het commando

gehoord, welks klanken zoo vaak den zeeman het gevoel van tijdelijke veiligheid gaven: „Klaar bij stuurboordsanker! Uit de ketting! Vallen het anker!”

Drukte nu het schip al of niet met bakboordskim tegen het rif van Kuyper, of had werkelijk het meegesleurde parapluie-anker juist bijtijds een gunstige plek gevonden om zich onwrikbaar vast te klampen? Misschien kon het lood hierop antwoord geven. „Looden aan bakboord achteruit!” — „Drie en drie kwart vaâm!” Zeven-en-zestig decimeter water minstens daar langszij; en negen-en-vijftig was de grootste diepgang. Wonder genoeg had dus werkelijk dat anker den schok gebroken; wonder vooral, dat de ketting dàt uitgehouden had. Toch kon men het toen nog bijna niet gelooven; immers ook, door den fellen stroom was het looden onzeker geweest, en toen later de stroom afnam, week ook het schip weder af. Twee dagen later werd men er reeds geruster op, toen een zware lichter uren aaneen op dat anker naar beneden werd gegijnd eer het zijn greep losliet. Maar recht gelooven kon men het eerst weken later, toen het schip in het droogdok stond en de zinken huid geen schram of indruk vertoonde.

Zooals met het stijgen van het water de angst was gestegen in de harten der menschen, zoo week ook deze toen het water week. Want ook de onbeschaafde weet, dat van plotselinge golven de eerste de hoogste is.

Te ruim één uur was de laagste stand bereikt, eenige meters beneden het gewone peil, en reeds voor het zoover was, zag men inlanders, die misschien weinige oogenblikken tevoren zich het verdrinken nabij waanden, rondspringen op de hoog droogliggende koraalriffen om de zilverwitte, blinkende visschen te grijpen, die blijkbaar tot het laatst toe tegen het afstroomende water hadden gekampt op plekken, die zij wisten dat nooit droogliepen. Als wanhopig spartelden zij overal op, zoekend naar diepte, maar juist daardoor zich verradend.

Na het vallen weer een rijzen tot even hoog als de eerste maal, maar nu met meer gerustheid afgewacht; ook bij ons aan boord, want nu strekten twee boegankers de zware kettingen.

Maar, terwijl waar mogelijk en noodig, trossen waren uitgebracht om bij de straks keerende eb het schip te sturen en te steunen, dreigde plotseling een nieuw gevaar, want door den aschnevel heen was het te zien, dat de kreet „Het dok is los!” waarheid scheen te bevatten. Ondanks den hardnekkigen strijd, die daar gestreden werd om het dok in toom te houden, week de loodrechte muur van het reusachtige gevaarte aan den west-

kant langzaam van den oever af. Aan den oostkant perste het aan, drukte tegen den „Siak" een kruisboot plat, die zonk, wrong een raderkast en de meertrossen van de „Siak" zelf stuk, die dan tusschen dok en wal uitpuilde als een gladde boon uit de schil.

Wat stond er te gebeuren? Indien werkelijk het dok losraakte, dan was het niet twijfelachtig of de geheele massa, dok en driemaster, zou door den fellen stroom den naasten weg worden gevoerd tusschen Onrust en Kuiper door, juist daarheen waar de „Emma" lag en den weg versperde. Dan zou die massa zich met geweld een weg banen, maar dan zouden ook de ongelukken niet uitblijven. Want voor hen, die daar onwillekeurig de afmetingen en afstanden stonden te schatten, was het duidelijk genoeg, dat in het gunstigst geval het dok overeind zou blijven en ons schip klem zou dringen tegen den Onrustwal.

De oplossing van dat raadsel bleef gelukkig achterwege. De onafgebroken pogingen van het Onrust-personeel slaagden er in het onhandelbaar lichaam op zijn plaats te houden, het gevaar te beteugelen.

Nog eenige malen viel en rees het water dien dag, heen- en weerstroomend tevens, doch allengs afnemend in geweld. Betrekkelijk gering en materieël slechts was de schade, die op eiland, dok en schepen te betreuren viel, behalve bij een der opnemingsvaartuigen, waarvan de onverhoeds doorgekomen stroom een stoomsloep met eenige opvarenden losrukte, deed omslaan en verloren gaan.

Omstreeks drie uren 's namiddags, toen het water ten tweeden male zijn laagsten stand bereikte, begon langzaam aan de aschregen te minderen, het bijna gesloten lichtwak in het oosten weder aan te groeien, het daglicht weer te keeren. Want allengs begon in de hoogere luchtlagen de zeewind de overhand te krijgen. De hoog in de atmosfeer drijvende aschlaag, daardoor tot rust komend en van onder als het ware terug gerold, vormde nu langzaam zakkende zuilen, welker ondereinden opstuikten tot groenig grijze bollen, die zich traag, zwaar en als kleverig verplaatsten en vervormden.

Het gevaar was voorbij. Maar er was niet veel scherpzinnigheid noodig om te begrijpen, dat in den omtrek van Krakatau, in geheel Straat Soenda de gebeurtenissen van dien dag veel verschrikkelijker en noodlottiger moesten zijn geweest. Dit bleek dan ook al spoedig uit het dadelijk van regeeringswege ingesteld onderzoek en uit de intusschen inkomende berichten.

Het bleek ons ook later, toen wij in October van dat jaar met de „Koningin Emma" in Straat Soenda bij de Zeeklip werden gestationneerd, om alle van om den zuid komende schepen te waarschuwen voor de verandering, die de zeebodem in de omgeving van Krakatau en met name tusschen dit eiland en Sebesie bleek te hebben ondergaan door de ontzaggelijke massa over een groot oppervlak uitgespreide eruptiestoffen.

Op die eilanden en op de nabij Krakatau gelegen kleinere, Lang eiland en Verlaten eiland, van groen geen spoor meer; niets dan één rosgrauwe laag puimsteen en asch, tientallen meters dik hier en daar, inwendig heet nog, doorgroefd reeds van regen, aan den oever vol ravijnen, gegraven door de vloedgolf en afstroomend regenwater, en uit die voren steeds dampend, als was de vulkaan nog in werking.

Van Krakatau het noordelijk gedeelte, tevoren een heuvelterrein van matige hoogte, met een groot stuk van den ouden krater zelven geheel verdwenen, voor een deel weggezakt in den nieuw ontstanen kraterkuil, waar nu het lood op 300 M. diepte geen grond bereikte, voor een ander deel weggeschoten door dien enormen mortier, het zuidelijk gedeelte, dat overeind stond als het reusachtig model van een vulkaandoorsnede, aan den noordkant bijna loodrecht, dag en nacht afbrokkelend, overdag door een pluim van stof, des nachts door het dof-rommelend geluid der afrollende steenmassa's den bedriegelijken indruk van vulkaanwerkzaamheid nog verhoogend.

Rondom, soms zoo ver het oog reikte, voeten-dikke velden van puimsteen, steeds gevoed door wat de regen afspoelde van de begraven hellingen, de vloed afbrokkelde van de kusten; velden, die den zonderlingen indruk gaven als voer het schip knarsend door een woestijn van oogverblindend gruis, waarop de zon scherpe, donkere slagschaduwen van romp, tuig en sloepen afsneed.

Van de hoogte en het geweld van de vloedgolf, van den reusachtigen kolk, die er moet zijn geweest, toen de krater instortte en werd gebluscht door de zee, kreeg men een denkbeeld, wanneer men het eiland Dwars-in-den-weg zag, waarop tot een hoogte van meer dan dertig meters boven zee tal van zware boomen waren ontworteld en weggevaagd. Maar vooral later, toen wij op Java's westkust de plek zagen, waar Anjer had gestaan, waar geen enkel huis en bijna geen boomstam meer te zien was, waar een eind van de kust binnenwaarts massieve klompen koraal lagen van ontzaggelijke afmetingen, tropische

hunnenbedden door de natuur zelve van het kustrif afgescheurd en daar neergerold; waar van het metersdikke, staalhechte metselwerk van den vuurtoren nog slechts het fundament de plaats aanwees, de rest een eind verder in brokken wijd uiteen verspreid lag; waar een paal ver landwaarts in voren waren gegroefd, wijzend allen naar de Zee, toen één greep van die Zee alles had kaalgestroopt, meesleurend naar haar diepten, menschen en dieren bij duizenden. [1])

Als een beeld van den jammer en de dorheid, waarmede de vruchtbare kuststreken van Straat Soenda waren geslagen, werd op een dag de atmosfeer gevuld door een trek van millioenen vlinders, die, geboren in asch, geen voedsel hadden gevonden om zich heen, maar niet bij machte om den langen tocht van Sumatra naar Java te volbrengen, bij duizenden neervielen op de watervlakte, violette en gele en van allerlei kleuren, en bij duizenden bijeen werden geveegd op het dek van ons schip.

---

[1]) Het aantal slachtoffers van deze vloedgolf werd op ruim 30.000 geschat.

NACHTELIJK RUMOER.

Z.M. „Driekleur" zou meedoen aan de blokkade van een kuststrook van Atjeh, en werd niet lang na zijn verschijning in de wateren van dat gewest van Oleh-leh naar de voor dat doel aangewezen ankerplaats gezonden. Op weg daarheen werd op een andere kustplaats eerst een bespreking gehouden met het civiel en militair bestuur, en een tweetal Atjehers aan boord genomen, die respectievelijk als loods en als tolk dienst zouden doen.

Het was in den namiddag, dat wij onze ankerplaats bereikten, ergens op een respectabelen afstand uit den wal ter hoogte van een kwalla-monding, die nauwelijks als zoodanig verkenbaar was in een oogenschijnlijk lijnrechte kuststrook, welke slechts hier en daar een smal stukje strand vertoonde. Niets dan boomen en nog eens boomen, waarvan die der lage, buitenste strook den welluidenden naam van „rizophoren" dragen, een naam, die in het alledaagsch gebruik door het inlandsch woord „bakau" wordt vervangen, waarvan de minder poëtische, harde klank eigenlijk beter past bij het weerbarstige van zoo'n onbegaanbaar, op den modder gelegerd, millioenen muskieten herbergend luchtwortelveld.

Het schilderachtige van dit kustlandschap, waar berg noch heuvel boven uitstak, was al heel spoedig afgekeken. Dan was het eindeloos watervlak, dat sterk geleek op een flauw deinende olie, nog mooier; daarop was ten minste een ander schip te zien, een schroefstoomschip 4de klas.

Bij de kwalla-monding, evenals mijlen rechts en links daarvan, hut noch prauw, mensch noch dier te bekennen. Men wist het daar al, dat er geblokkeerd werd; de 4de klas lag er al een poos.

Aan boord van ons schip was het doel van onze komst voorshands alleen nog door de „kombuis" bekend geworden. Officieële mededeelingen daarover waren ons nog niet gedaan; voor orders, die er op wezen, scheen nog geen aanleiding te zijn geweest; in het orderboek voor dien nacht verschenen zij niet. Maar ook zonder dat begreep een ieder aan boord wel, dat het schip niet kwam voor vlagvertoon van feestelijken aard. Men

was op Atjeh; blokkade was het wachtwoord, en dat deze speciale landstreek nog niet lang te voren vijandelijkheden had begaan en ondergaan, was aan boord algemeen bekend.

Een ieder, wien het aan kon gaan, wist dus ook, dat hij vandaag of morgen ergens bij die kust in duisteren nacht in een sloep op brandwacht zou kunnen liggen, wat wel een van de minst vermakelijke manieren is om den nacht of een goed deel daarvan door te brengen. Nauw en ongemakkelijk zitten of liggen in een slingerende sloep; wakker blijven zonder daarin door het rooken van pijp of sigaar te worden geholpen; muisstil zijn; onafgebroken uitkijken in het aarde donker, en opletten of je bijgeval iets van een vijandelijke prauw te zien of te hooren kon krijgen, dat was dan het program. Elke geep, die in de buurt van je sloep het in zijn hoofd kreeg, om een lustigen sprong uit het water te doen, werd in de gespannen aandacht voor een oogenblik tot „sloeber" gepromoveerd. Er waren er aan boord verscheidenen, die dat al van een vorigen indischen torn kenden, maar onder de jongeren ook velen, die het nog nooit hadden bijgewoond, en voor wie trouwens dit verblijf op Atjeh het eerste was. Uit den aard der zaak waren zij aandachtige toehoorders voor de veelal flink aangedikte, soms griezelige verhalen der oudgasten.

Bij het ten anker komen was het „zeewacht" gebleven. Toen mijn wacht, de Eerste Platvoet (4 tot 6 uur 's namiddags) afgeloopen was, kwam de sergeant, commandant van het detachement mariniers, bij mij met de vraag of er geen orders waren voor het plaatsen van bijzondere posten gedurende den nacht. Op mijn wedervraag, waarom hij dat vroeg, kreeg ik ten antwoord, dat zulks vroeger, wanneer het schip op een vijandelijke kust lag, altijd gebeurde. Ik kon hem slechts mededeelen, dat orders van dien aard mij niet waren gegeven, maar nam mij voor, daar ik zelf pas kort op deze kust was en niet op de hoogte van de Atjehdienstroutine, zekerheidshalve de vraag van den sergeant tijdig aan den eersten officier over te brengen, begrijpend, dat hij, de sergeant, zoo noodig dan nog vóór dat ten 8 uur de Eerste Wacht begon, een bijzondere postenindeeling voor den nacht klaar zou moeten maken.

De gelegenheid om den eersten officier te spreken, deed zich eerst voor, toen een goed half uur later rond de vlaggenkist op het halfdek als naar gewoonte de „kletstafel" was opgetuigd. Daardoor en doordat de meeste officieren meer „op" Atjeh waren geweest, werd het postenvraagstuk een oogenblik een alge-

meen onderwerp van gesprek, en zoo kwam het, dat de commandant, die intusschen aan stuurboord op het halfdek was komen ijsbeeren, een onzer hoorde zeggen: „Toen het schip te Samalanga lag hadden ze het hier aan boord altijd." „Wat hadden ze altijd?" hoorden wij den Kolonel, die in eens stil was blijven staan, plotseling vragen, wat ons deed begrijpen, dat hij allicht ook andere woorden uit het gesprek, als „posten, schildwachten, kuilpoorten" enz. had kunnen hooren.

Volgens de gebruikelijke regelen van de étiquette zou het aan den spreker van het oogenblik zijn geweest om den Commandant te antwoorden; maar het was uit het gesprek gebleken, dat de eerste officier het plaatsen van extra-posten onzin vond en er bepaald tegen was. Dit maakte, dat de man op wiens woorden die van den Commandant sloegen, met antwoorden niet haastig was, daar hij ook, zoo goed als wij allen, wist dat de eerste officier in sterke mate de neiging, den slag en de gelegenheid bezat om, zoo hij daar reden voor dacht te hebben, iemand het leven zuur te maken; hij was zeer slagvaardig. Dit bleek ook nu. De eerste seconde van stilte, welke op des Kolonel's vraag „Wât hadden ze altijd?" volgde, werd door geen tweede gevolgd. „Versch brood Kolonel!" hoorden wij den Overste zeggen, waarop de Commandant enkel een: „O!" liet hooren en zijne wandeling voortzette. Vóórdat de Kolonel weder binnen den gehoorcirkel van de kletstafel terugkwam, hoorden wij den eersten officier haastig zeggen: „Praat er toch in 's hemelsnaam niet over, want dan haalt de Kolonel zich nog allerlei in 't hoofd," waarop later, toen de Commandant den kajuitstrap was afgegaan, nog volgde, dat hij er zich reeds over had uitgelaten vroeger bij soortgelijke gelegenheden de equipage gewapend te hebben laten slapen, en dat hij wel van plan scheen dit ook nu te laten doen.

Voor een eersten officier beteekent het plaatsen van extraposten de onttrekking van krachten aan de gewone werkzaamheden, waarvoor hij ook zonder dat reeds handen te kort meent te hebben; en het veel manipuleeren van de wapens beteekent roest, welke voor zijn verwijdering veel handen en tijd kost.

Bijzondere posten werden voor dien nacht niet uitgezet, en de equipage kreeg geen wapens mee naar kooi te nemen. Wij maakten daaruit op, dat de Commandant, die blijkbaar wel over een en ander met den eersten officier gesproken had, dezen zijn zin had gegeven.

Mochten er al onder ons geweest zijn, die het inzicht van den eersten officier niet deelden, dan heeft toch niemand het

noodig, passend of voorzichtig geacht zulks luide te verkondigen. Na de mededeelingen van den eersten officier, die als sub rosa moesten worden beschouwd, werd er bij ons niet meer over gesproken.

Zooals later bleek en trouwens wel te verwachten was, heeft ditzelfde onderwerp de gemoederen vooruit waarschijnlijk langer beziggehouden, en allicht dezen en genen van het volk, dat op de Eerste wacht naar kooi ging, langer doen wakker liggen dan gewoonlijk.

Het was vaak toch al geen rustige slaap, dien, vooral in de tropen, de bewoner van zoo'n oorlogsvaartuig genoot. Bij voorkeur spreidde de europeesche schepeling daar zijn kooi, de inlander zijn matje op het dek uit, bak bij bak op aangewezen plaats. Maar lang niet allen vonden aldus plaats; velen moesten in hun hangende kooi een minder koele ligging vinden. Naarmate van stroom en wind kon de man het treffen, de eene maal, dat hij 't koel genoeg vond door den landwind, die door een kuilpoort blies, en hem aan 't eind van zijn vier uren rust hoestend of stram van een rheumatiek-in-aanleg deed opstaan; een ander maal, dat hij opstond doornat van het zweet, en suf genoeg van benauwdheid om voor de zooveelste maal zijn schedel een bult te stooten aan hetzelfde ijzer, waarvan reeds vroeger de verf aan zijn haren kleefde. Vooral zij, die hun plaats hadden op het warme dek naast den ketelkap, mochten wel in Yucatan geboren zijn om het vier uren uit te houden, wanneer hun kant lij was.

Ook in de hutten tusschendeks was het voor hen, die daar den slaap waagden, lang niet alles, want van den luchtstroom, dien, zoo er wind was, het koelzeil in het verblijf aanvoerde, schoot in de hutten niet veel over; en hij die het er op aan liet komen, zoo diep in het schip zijn partijspoortje open te laten, mocht van geluk spreken, wanneer hij niet ontijdig gewekt werd door een gulp zeewater, die een „kaaier" hem door zijn poortje over het toch al natte lijf goot, en die hem op staanden voet een half uur aan het werk zette voor het wegscheppen en opdwijlen van die ongevraagde verfrissching, en over dag nog eens een uur, om zijn nat geworden plunjes te drogen tot den bereikbaren graad van kleverigheid.

Met het vooruitzicht te half vier te zullen worden gepord voor de Dagwacht (4 u. tot 8 u. 's ochtends), was ik kort na tien uur naar kooi gegaan in mijn hut in den longroom en spoedig ingeslapen. Er was weinig deining, zoodat ik met een gerust

hart de patrijspoort open liet, waardoor nu de flauwe landwind binnenwoei. Die maakte dan wel eens, dat men wakker werd van kramp in de kuitspieren, maar dat moest men er voor over hebben om niet te worden gehinderd door het kriebelen van de zweetdroppels langs de oogen, waardoor het kussen aldoor natter werd.

Ik werd wakker met de gewaarwording, dat dit niet te danken was aan het tikken van den leerling van de wacht, maar aan ongewone geluiden. Met schrik denkende, dat ik mij misschien verslapen had, en dat de geluiden afkomstig waren van het aflossen door het wachtsvolk, waarmede ik op de Dagwacht moest komen, sprong ik uit mijn kooi, stak een lucifer aan, en zag op mijn horloge, dat het vijf minuten over twaalf was. Het horloge liep; geen twijfel aan, ik had nog geen twee uren geslapen. Maar dan was er ook iets ongewoons aan de hand, want ik hoorde nu duidelijk, dat de geluiden niet konden zijn de gewone, ver verwijderde van het aflossen voor de Hondenwacht; die kwamen nooit zoo dichtbij, dat men er hier in een longroomhut wakker van zou worden, en nu kon ik duidelijk de geluiden van hard loopen en van stemmen hooren; ook schenen er menschen in den longroom te zijn.

Mijn eerste gedachte was: „Aanvaring?" Maar dan zou ik toch allicht iets hebben bemerkt van een schok; en het schip week in niets af van de gewone ligging en zacht slingerende beweging. Op de vraag: „wat is er aan de hand?" gedaan, terwijl ik het gordijn van mijn hut openschoof, kreeg ik antwoord van den dokter, die voor zijn hut naar boven door den koekoek stond te kijken: „Ik weet het niet, maar ze zeggen, dat er Atjehers binnen boord zijn geklommen, en dat het volk daarvoor te wapen loopt. Er liet zich zooeven al een matroos hier door den koekoek zakken, maar toen hij mij zag, ging hij er gauw van door." Hoe onmogelijk het ook klonk, toen ik onmiddellijk daarop in het halfdonker aan den anderen kant iemand door den longroom zag stuiven, volgens zijn kleeding blijkbaar een matroos, met een haast als van iemand, dien men op de hielen zit, dacht ik, dat het òf toch waar moest zijn, of minstens, dat een onzer inlanders aan het amokmaken was. Snel trok ik een uniformjas aan, en greep ik een japanschen sabel, die als decoratie in mijn hut aan den wand hing, maar veel scherper was dan mijn ongeslepen officierssabel, om aldus gewapend naar den kuil te gaan. Vóór ik nog de deur van den longroom bereikte, hoorde ik uit den kuil het geluid van wapens en de stem van den eersten officier. Had ik kunnen verstaan, wat hij, op naar 't

scheen weinig vriendelijken toon, zeide, dan was denkelijk mijn vaart reeds gestopt geworden, vóór ik aan de deur was. Nu was dit eerst het geval, juist toen ik die uit wilde gaan, door de verschijning van onzen secretaris, die met afwerend gebaar den longroom binnenkwam, zeggende: „Houdt je maar kalm menschen, daar is niets te doen, 't is loos alarm geweest." In den longroom gekomen, dadelijk gevolgd door den luitenant ter zee Hulsing, vertelde hij ons in enkele woorden, dat een man uit zijn kooi was gevallen op twee anderen, die onder hem op het dek sliepen, en dat deze twee door verschrikt en gillend weg te loopen, oorzaak waren geweest van het ontstaan en snel verspreid geraken van de meening, dat er Atjehers het schip waren binnengedrongen, waarop tal van schepelingen te wapen waren geloopen.

Daar ik tijdens zijn kort relaas de in den achterkuil aanwezigen naar voren hoorde gaan en uit den kuil de hooge, schorre stem van den Commandant hoorde: „Zijn ze krankzinnig?" wenschte ik, na met de anderen nog enkele woorden te hebben gewisseld, hun wel te rusten en ging ik weer naar kooi. Mijn hut binnengaande, hoorde ik acht glazen slaan, teeken, dat, wel wat laat, de officier van de Hondenwacht de wacht van zijn voorganger had overgenomen. Het zal toen ongeveer tien minuten of kwart over twaalf zijn geweest. Ik moet spoedig weder zijn ingeslapen; heb het slaan van één glas (half een) niet meer gehoord.

Veel beschouwingen zal ik dan ook op dat oogenblik niet aan de zaak hebben gewijd; die scheen mij, naar wat onze secretaris verteld had, meer lachwekkend dan ernstig, en ik voelde er niet rouwig om, dat zijn komst mij tijdig verhinderd had met mijn japanschen sabel mede een niet aanwezigen vijand te lijf te gaan. Maar, wanneer ik mij, indommelende, wellicht heb voorgesteld, dat daarmede voor mij dit geval was afgedaan, dan is dat een vergissing geweest, welke alleen het nut heeft gehad mijn inslapen te bespoedigen.

Reeds bij mijn aflossing van den officier van de Hondenwacht vernam ik van hem en van den adelborst, die met mij op de wacht kwam, dat het aantal personen, dat in dit nachtelijk drama was opgetreden, heel wat grooter was geweest dan ik mij had voorgesteld, en dat het, ondanks het snelle verloop, een grooten omvang had gehad. En toen mijn voorganger het woord „commissie" noemde, verdween, wat ik nog aan de zaak vermakelijk mocht vinden, tegenover de groote kans om als een der oudsten onder de officieren, die niet mede een rol daarin

hadden gespeeld, „in commissie" te worden benoemd om het geval te onderzoeken.

Dit bleek een juiste gissing te zijn; den ganschen dag, die op dezen nacht volgde, zat ik met den luitenant ter zee Stoole, die de Hondenwacht had gehad, verklaringen op te nemen, en aan den avond van dien dag kreeg de Commandant, die intusschen meermalen op spoed aandrong, een proces-verbaal, dat ons reeds vrij lijvig en afdoende voorkwam. Dat de Commandant het hiermede in het geheel niet eens was, bleek ons 's anderen daags, toen hij ons in opgewonden en zenuwachtige stemming aansprak met blijkbaar weinig waardeering voor wat wij in het zweet onzes aanschijns, en gehoor gevend aan zijn aanmaningen tot spoed, aan verklaringen op schrift hadden gekregen.

Hoewel uit het proces-verbaal van ons onderzoek de oorzaak, de toedracht en het verloop der zaak reeds duidelijk vielen op te maken, en bleek dat het hier gold een geval van paniek volgens alle regelen van de psychologie, minus de ongelukken, die er zoo vaak het gevolg van zijn, de Commandant vond dat nog lang niet genoeg. Hij wilde weten, wie er door een koekoek van dek was verwisseld, wie in een van de in de davits hangende sloepen een schuilplaats hadden gezocht, wie er „Orang Atjeh" en „Moord" hadden geroepen, enz., enz.

Bij deze aanwijzingen, welke ons op een toon van min of meer persoonlijk verwijt werden gegeven, kreeg ik den indruk, als zou ons proces-verbaal in des Commandant's eigen bewustzijn sterk het besef hebben gewekt, dat de voorbereidende psychologische toestand, waarin zijn menschen hadden verkeerd, nummer één van elk paniekgeval, wel het meest te wijten was geweest aan hemzelven, aan wat hij gedaan of nagelaten had, en dat zoo'n proces-verbaal er voor hem pas goed uit zou zien, wanneer die factor beter weggedoezeld werd door een opsomming van vele namen en handelingen of verzuimen van „lafaards". Waar hier het „cherchez la femme" niet in aanmerking kon komen, was zijn parool blijkbaar: „zoek den zondenbok".

Nog zes dagen aaneen gingen wij voort met het opnemen van verklaringen, en toen wij de vele vellen papier aanboden, deden wij dit met weglating voorshands van de afsluiting, voor het geval er nog meer gezocht moest worden.

Hoewel ook nu niet al de namen, welke de Kolonel gaarne zou hebben geweten, waren uitgevonden — er bestond blijkbaar een stilzwijgende overeenstemming om elkaar niet te verklappen — vond hij het toch papier genoeg; hij verzocht ons het

dokument af te sluiten en te onderteekenen. Van den officier van de Hondenwacht zelven wenschte hij echter bovendien nog een afzonderlijke, eigen verklaring.

Ook tijdens het opmaken van dit tweede, omvangrijker procesverbaal werd de commissie herhaaldelijk door de vraag van den Commandant of zij nog niet gereed was, tot spoed aangedreven.

Het ontstaan en het verloop van deze paniek bleken duidelijk uit het langdurig onderzoek. Wat niet met zoovele woorden werd verklaard — de man, die „verhoord" wordt, is gewoonlijk met verklaren niet scheutig — kon uit particuliere gesprekken worden opgemaakt, zoodat het hier volgende een vrij volledig beeld van deze gebeurtenis geeft.

Het was algemeen bekend, dat het schip daar lag om te blokkeeren en dus om hinderlijk op te treden tegen de vijandig gezinde bevolking dier streek, en een ieder begreep, dat deze bevolking zelve dat ook wist, en dat zij dus, zoo zij daar kans toe zag, met genoegen schip en opvarenden schade zou berokkenen.

Velen aan boord wisten uit ondervinding, dat er onder overeenkomstige omstandigheden vaak extra-posten en uitkijken werden gezet, en merkten op, dat zulks ditmaal niet gebeurde. Zij, die het uit eigen ondervinding te voren niet wisten, hadden dat uit de gesprekken van anderen vernomen.

Nadat de detachementscommandant op zijn ten zes ure 's avonds gedane vraag geen order ontving om bijzondere, gewapende posten uit te zetten, zullen er, toen ten acht ure het eene kwartier naar kooi ging, weinigen zijn geweest, die niet wisten, dat het schip de nachtrust inging met de groote, tamelijk laag gelegen kuilpoorten wijd open en onbewaakt. Wel waren die niet zóó laag op het water, dat men uit een prauw of sloep als het ware gelijkvloers binnen boord kon stappen, maar binnenklimmen langs een stok of bamboe, die op den bodem van een prauw tegen den poortdrempel werd gezet, was toch het werk van enkele seconden. Bovendien, er waren twee Atjehers aan boord; ja uit een voor 't oogenblik goed gezinde landstreek, maar wie kende hen genoeg om zich zeker te gevoelen, dat zij, de kans schoon ziende, niet in handlangers zouden verkeeren?

Zoo heeft er zeker menigeen gedacht en daardoor onrustig wakker gelegen, totdat vermoeidheid hem deed inslapen, op hoop van zegen, dat de paar uitkijken aan dek kans zouden zien in den egaal zwarten nacht het onzichtbare te zien en het on-

hoorbare te hooren, en dat, wanneer er klappen vielen, die op anderen zouden neerkomen.

De Eerste wacht bracht niets bijzonders. De aflossing van die wacht was juist gaande; de officieren van Eerste wacht en Hondenwacht, Rietzwart en Stoole, stonden nabij den halfdekstrap aan dek met elkaar te praten, toen zij onverwachts uit het benedenschip een luid schreeuwen of gillen hoorden, dat in een oogwenk door een veelstemmig rumoer, vergezeld van gestommel, werd gevolgd, waarin zij o.a. het geroep: „Wapens halen!" konden onderscheiden.

Begrijpend, dat er in den kuil iets buitengewoons te doen was, liepen beide officieren den trap af, Stoole naar zijn in de onmiddellijke nabijheid gelegen hut in den kuil om daar zijn sabel te halen, Rietzwart naar zijn hut in den longroom om zijn revolver te krijgen, waarmede hij, dien onderweg ladende, naar den kuil ging. Daar trachtten zij de menschen, die hun in den achterkuil hangende wapens wilden halen, tegen te houden, en tevens door vragen te weten te komen, wat het alles te beduiden had. Ditzelfde deed ook de officier van administratie, die nog voor een der achterkuilpoorten had zitten „klimaatschieten", en zoodra hij geschreeuw hoorde, was komen aanloopen, en nu met den inmiddels uit den longroom gekomen luitenant ter zee Hulzing, die nog wakker was geweest, eveneens den menschenstroom trachtte te keeren, wat hun door het gedrang slechts gedeeltelijk gelukte.

De beide officieren van de nachtwachten, hoorende, dat er ook aan dek geloop en geroep was, hadden dadelijk den kuil voor rekening van de beide anderen gelaten, en waren naar het bovendek gegaan.

Er waren nog slechts enkele minuten verloopen, sinds de officieren op hun vragen de haastig gegeven antwoorden kregen: „Ze zeggen, dat er Atjehers binnen boord zijn,", en „ze zeggen, dat er iemand vermoord wordt," toen reeds van vooruit in den kuil werd geroepen, dat het alles loos alarm was, een mare, die zich met snelheid verspreidde, en ook snel geloofd werd, nu inderdaad niemand zag, waar ergens hij emplooi voor zijn ter hand genomen wapen zou vinden. Het gevolg was, dat de eerste officier, die eerst op dat oogenblik uit zijn hut kwam, zich omringd zag door een weifelende menigte menschen, wel geneigd om zijn met bulderende stem gedane vragen: „Wat moet dat? Ben jullie gek?" rationeel te vinden, en aan de daarop volgende aanmaning: „Gaat naar voren!" gevolg te geven. Velen waren reeds bezig het voor hen op dat uur verboden terrein te ver-

laten, waar zij zich dan ook slechts bevonden, omdat daar hun wapen hing. Dat de roep: „Wapens halen!" niet was een herhaling van een order, gegeven door een daartoe bevoegde, was den meesten hunner niet bekend geweest. Het werd geroepen en het werd door anderen gedaan; dat was den meesten genoeg om ook te probeeren in het schemerdonker van den achterkuil hun wapen te zoeken.

Even nadat de eerste officier te voorschijn was gekomen en zijn zware, pokhouten stem had laten hooren, verscheen ook de Commandant in den kuil, na eerst aan een met sabelbajonet gewapend matroos, dien hij door zijn kajuitskoekoek in den kuil zag staan, te hebben gevraagd, wat er gaande was.

Zonder zich tot een bepaald iemand te richten, had de Kolonel gevraagd: „Zijn ze krankzinnig?", een vraag, die achter niet dadelijk beantwoord werd. Des Commandant's stem was schor en hoog, en reikte niet ver; ver genoeg intusschen voor het scherpe gehoor van den eersten officier, die zich al spoedig bij hem vervoegde, om hem mede te deelen, wat hij intusschen omtrent de oorzaak van het kabaal had opgevangen. De rust in het schip was daarna spoedig teruggekeerd.

De bijzonderheden van de aanleidende oorzaak bleken op het navolgende neer te komen:

Door een niet opgehelderde oorzaak was de vierlijn aan het hoofdeinde van de kooi, waarin de marinier S. sliep, gebroken of geslipt, waardoor hij terecht was gekomen op twee van zijn collega's, die onder zijn kooi op het dek lagen te slapen. Deze twee schrokken zóó, dat zij, nog op hun kooien liggende en nog niet goed wakker, geluiden uitstootten, welke door hen, die ze hoorden, later werden omschreven als „geloei, gegil, dierlijk gehuil, gejank," enz. Nog altijd niet goed wakker, waren zij overeind gevlogen, en, steeds gillend, hals over kop naar voren geloopen. Een van de twee was spoedig gestruikeld en wellicht daardoor klaar wakker geworden, naar zijn kooi teruggekeerd. De ander was doorgerend, daarbij met zijn rug en schouders onder tegen andere, in hun kooien hangende schepelingen bonzende, en trappende op eenige op het dek slapende inlandsche stokers. Van deze laatste, aldus mishandelde menschen, wier ingewanden op pijnlijke wijze van hun juiste plaats moeten zijn geperst, schijnt er een zich te hebben ingebeeld, dat hij door aan boord binnengedrongen Atjehers onder handen werd genomen. De eerste, ongearticuleerde geluiden werden althans bijna onmiddellijk gevolgd door verstaanbare kreten, als: „Orang Atjeh datang! Ampon toewan! Moord! Brand! Ze benne d'er!" enz.,

welke blijkbaar iemand aanleiding hebben gegeven tot den roep: „Wapens halen!" Hiermede werd aan de gedurende de eerste seconden heerschende onzekerheid, waarheen te gaan en wat te doen, voor de groote massa der in duisternis rondscharrelende, op inlichting en leiding wachtende menschen een doel aangegeven, dat logisch genoeg klonk om er de oogenblikkelijke behoefte tot handelen op te richten. De kreet „wapens halen!" plantte zich snel voort, en werd blijkbaar opgevat en opgevolgd als een dienstbevel, als gold het een „repetitie wapenrol". Een ieder, die aan dien kreet gehoor gaf, heeft zich begeven naar de plaats, waar zijn eigen wapen hing, en doordat juist in den achterkuil vele wapenrekken waren, ontstonden daar het gedrang en het rumoer, dat achtereenvolgens de aandacht trok van longroombewoners, eersten officier en Commandant.

Dat de Commandant, wiens slaaphut achter den longroom in het tusschendeks lag, de laatste was, tot wien het rumoer doordrong, kon geen verwondering baren, maar dat de overste, wiens hut in den achterkuil was, waar juist het sterkste gedrang heerschte, eerst op het tooneel verscheen, toen het geroep „loos alarm!" zich reeds verspreidde, zal allicht dezen en genen zijn opgevallen als afwijkend van wat men gewend was.

Men kende zijn waakzaamheid en hield er rekening mede, zeker als men was op elk uur van dag of nacht den overste uit zijn hut te zien komen om met zijn bazuingeluid te vragen: „Wie maakt daar dat lawaai?", wanneer b.v. ongelukkigerwijze in de kombuis daar vooruit bij den fokkemast een versebalie een kasserol liet vallen.

Moge al op het oogenblik zelf de vraag, waarom de overste ditmaal weinig waakzaam scheen, niet bij iemand zijn opgekomen, het is wel aan te nemen, dat zijn verschijning den terugtocht der wapenhalers bespoedigde; zij werkte als een zichtbaar gevaar, dat men liefst uit de kinken bleef, en het is allicht daaraan te wijten, dat menig wapen, waarvan de drager zoo gauw zijn nummer niet op het wapenrek kon terugvinden, op het dek werd gedeponeerd of op een verkeerd nummer van het rek belandde.

Vier of vijf minuten, nadat het eerste gegil was gehoord, was de rust volkomen hersteld, en evenals Chanteclair meent, dat zijn kraaien de zon doet opgaan, kon de eerste officier meenen of voorwenden, dat het enkel zijn stem was geweest, die de orde had doen terugkeeren.

Zooals te begrijpen was, had de verwarring, aangevangen in

den kuil, zich ook naar het bovendek voortgeplant. Sommigen, onderstellende waarschijnlijk, dat het aan dek veiliger zou zijn dan in den kuil, waren daarheen gegaan, en onder hen waren er enkelen geweest, die zich daar, waar het wel ruimer, maar even donker was als beneden, ook al niet veilig meenden, en zich daarom door openteren in het want of door zich in de voorgeheschen sloepen te begeven, nog verder van het vermeende gevaar verwijderd hadden. Daarentegen waren van hen, die als wachthebbenden aan dek waren, meerderen op het geroep: „Wapens halen!" naar den kuil gegaan, om aan dien roep gevolg te geven.

Van twee schepelingen was gebleken, dat zij, in de duisternis niet kunnende onderscheiden wien zij daar plotseling in hun gezichtskringen zagen verschijnen, zich door een koekoek hadden laten zakken, meenende aldus den kortsten weg te kiezen om den afstand tot een mogelijk kwaadwillige te vergrooten.

Van de te kooi liggende onderofficieren, allen hun verblijf ver vooruit hebbende, waren zij, die door het lawaai wakker waren geworden, niet in de gelegenheid geweest daadzakelijk op te treden, daar zij al zeer spoedig, eerder dan de menschen achteruit, op de hoogte kwamen van den waren stand van zaken. De opheldering daaromtrent was de twee naar voren rennende mariniers op den voet gevolgd. Zij werd, reeds dadelijk, nadat het geschreeuw begonnen was, gegeven door den marinier, die wakker lag in zijn kooi naast die, waarvan de kopvierlijn was geslipt of — dergelijke grappen of plagerijen zijn aan boord nu juist niet zeldzaam — afgevierd was. Men kan het dien man vergeven, zoo hij bij de door hem afgelegde verklaring er maar niet over heeft gesproken, hoe hij misschien de eerste oogenblikken heeft liggen lachen, en eerst toen de alarmkreten in verstaanbare woorden klonken en een onverwacht effect hadden, tot het besef is gekomen, dat hij, die beter wist, moest trachten den voortgang van het misverstand te stuiten. Dat had hij gedaan, maar ook hier had de waarheid den leugen niet snel genoeg kunnen achterhalen om te verhinderen, dat deze, hoe kort dan ook, een groote uitwerking had gehad. Paniek is een vliegend kwaad.

Wanneer het kalf verdronken is, dempt men den put.

Den ochtend, volgendende op het voorval, bleek de Commandant daarover zeer verontwaardigd en ontdaan. Hij verklaarde zich geheel ontmoedigd door de houding van de bemanning, en noemde allen, die een wapen hadden gehaald of dit hadden wil-

len doen, met hen, die zich in want of sloepen hadden geborgen, in één adem „lafaards", betuigde, dat hij met zulk volk niet langer kon dienen, en gaf te kennen, dat hij geloofde aan boos opzet en aan strafbaarheid volgens de artikelen 60 en 61 van het toen geldend Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk te Water.

Zijn gehoor bij deze ontboezeming bestond uit de beide officieren, die hij nog vóór parade ontboden had om hun een onderzoek op te dragen, waarbij op grooten spoed werd aangedrongen.

De door den Commandant genoemde artikelen klonken crimineel genoeg. Zij luidden:

„Art. 60. Elke persoon, zonder onderscheid van rang of stand, welke, in de nabijheid van den vijand, geroep of geschreeuw mogt maken, strekkende om schrik en verwarring onder het scheepsvolk te brengen, zal (insgelijks) met den strop gestraft worden.

Art. 61. Elke en een iegelijk, zonder onderscheid van militairen of burgerlijken stand, die zich, in tijd van oorlog, op eenig schip of vaartuig van oorlog bevindende, met boos opzet, geruchten of tijdingen verzint of verspreidt, strekkende om het scheepsvolk te verleiden, te misleiden of te ontmoedigen, zal met den dood gestraft worden; doch van boosopzet niet blijkende, met een mindere straf, naar de omstandigheden."

Volgens de heerschende jurisprudentie was ook voor de toepasselijkheid van art. 60 „boos opzet" noodig.

Dadelijk nadat de beide officieren de opdracht ontvangen hadden, bleek, dat de Kolonel, ondanks zijn leeftijd, tot de haastig gebakerden behoorde. Met parade liet hij de equipage voor den boeg fluiten, sprak haar collectief aan als „lafaards", kondigde op een toon van dreigement aan, dat de zaak zou worden onderzocht, en aan den Commandant der Zeemacht zou worden gerapporteerd, iets, wat de meesten wel als den gegebruikelijken gang van zaken zullen hebben beschouwd. Van de beide crimineele artikelen werd nu echter enkel art. 60 aangehaald, wellicht omdat het begrip „de strop" meer indruk zou maken dan „de dood", waar immers toch ieder op zijn beurt kennis mede maakt. Of was het juist dit besef, dat dezen reeds bejaarden man deed terugschrikken van het uitspreken van het woord „dood", zooals ik tevoren, toen wij elders een cholerageval aan boord constateerden, hem angstvallig het woord „cholera" hoorde vervangen door „de ziekte", als was hij in plaats van hoofdofficier der Marine „de juffrouw van hiernaast" geweest?

Enkelen van de bemanning, wier handelingen door hun eigen erkentenis reeds vaststonden, moesten het bij die toespraak in het bijzonder ontgelden; het waren de matroos, die door den commandant door zijn koekoek gezien was, een der twee koekoektoeristen en de beide onzacht gewekte mariniers, die het brulconcert hadden ingezet. De drie laastgenoemden werden zelfs in arrest gesteld, wellicht om te verhinderen, dat zij zich door verdrinking aan de gerechte straf van den strop zouden onttrekken.

Tenslotte werd de algemeene maatregel aangekondigd, die den put moest dempen: Er werd bepaald, dat s' nachts voortaan zestien extra posten zouden worden uitgezet, waarvan die in den kuil gewapend moesten zijn met scheepssabel of kapmes. Op de nachtwachten moest het geheele wachtsvolk wakker en op den been worden gehouden; de officier van de wacht moest een degen of sabel en een geladen revolver onder zijn bereik aan dek hebben.

Nadat de Commandant nog verklaard had, dat hij voortaan ieder, die zich 's avonds gewapend bij den kajuitskoekoek zou vertoonen, een revolverkogel door het hoofd zou jagen, kon de equipage afgaan.

Van de extra-posten zouden er twaalf in den kuil bij de groote geschutspoorten staan, twee aan dek, een op de fokkera en een op het schild. Daar van de negen gewone schildwachten en uitkijken acht gehandhaafd bleven, en de officier en adelborst van de wacht ook hun oogen en ooren den kost gaven, mocht het schip met zes-en-twintig paren oogen en ooren goed bewaakt heeten, aangenomen althans, dat nu niet de uitgebreidheid van de bewaking aan de intensiteit daarvan afbreuk zou doen.

Toen de commissie in den avond van den zevenden dag, verloopen sinds de panieknacht, den Commandant haar tweede rapport wilde aanbieden, werd haar gezegd daarmede te wachten tot den volgenden ochtend. Nog vóór zij echter dien ochtend bij den Commandant werd toegelaten, dus vóórdat deze kon weten, wat het onderzoek verder had opgeleverd, werd de equipage weder voor den boeg gefloten en door hem toegesproken in een soortgeklijken geest als te voren. Op deze toespraak, waarbij van art. 60 Crimineel Wetboek niet meer gerept werd, volgde, min of meer tot verwondering van menig toehoorder, de mededeeling, dat de in arrest gestelde mariniers en matroos daaruit ontslagen werden, dat het aantal extra-

posten sterk werd ingekrompen, en dat wel is waar het wachtsvolk tijdens de nachtwachten wakker moest blijven, maar dat zij, die niet op post stonden of voor het oogenblik niets bepaalds te doen hadden gekregen, mochten gaan liggen. Menig onzer hoorde bij deze laatste mededeeling in gedachten een zacht snurk-concert.

Dat deze maatregelen verband hielden met de groote toeneming van het aantal zieken in de voorafgegane dagen was niet twijfelachtig, en evenmin, dat die toeneming voorspeld had kunnen worden. Een eenvoudige berekening toch toonde aan, dat op zijn gunstigst genomen en afgezien van hen, die kans zagen om als een paard staande te slapen, het overgroote deel der bemanning in die dagen des nachts hoogstens vier-en-een half, over dag anderhalf uur slaap kreeg, alzoo zes uren van de vier-en-twintig. Zij, die strafdienst hadden, en dat waren er velen, kregen een uur minder.

Het was dan ook niet te verwonderen, dat in het laatste drietal dagen van deze periode van extra-posten en wakker blijven het slapen op post of uitkijk meermalen voorkwam. Evenmin zou het te verwonderen zijn geweest, wanneer zij, die voor zulk een feit met acht of veertien dagen provoostarrest om den derden dag op gewone voeding werden gestraft, deze straf als een welkome retraite en gelegenheid tot uitslapen hadden beschouwd.

Toen de Commandant na afloop van deze parade het procesverbaal in ontvangst nam, deelde hij der commissie mede, dat hij daarvan een uittreksel zou maken en dit aan de commissie zou laten lezen om daarover hare meening te vernemen. Hiervan gebeurde echter niets. Nadat de Commandant het procesverbaal gelezen had, werd de commissie weder bij hem geroepen om het te onderteekenen, en kreeg zij verschillende uitingen van hem te hooren, waaruit bleek, dat het zwaartepunt van zijn beschouwingen verplaatst was. Of dit enkel kwam door de lezing van het rapport dan wel ook door besprekingen met den eersten officier, was niet met zekerheid na te gaan. Waarschijnlijk was dit laatste het geval; het was althans niet twijfelachtig, dat vele van de beschouwingen en uitdrukkingen, welke nu van den Kolonel werden vernomen, een opvallende gelijkenis vertoonden met die, welke de officieren reeds dadelijk of kort na het voorval uit den mond van den overste hadden gehoord, sommige duidelijk geformuleerd, andere meer bij wijze van toespeling en insinuatie. Hoe dit zij, zeker is het, dat eerst na de bespreking met den eersten officier, volgende op de lezing

van het proces-verbaal, de Commandant zijn in elk gesprek uitkomende ergernis over het geval niet meer gelijk eerst, hoofdzakelijk grondde op zijn afschuw over de handelingen van de bemanning, maar dat hij zich thans voornamelijk zeer ongunstig uitliet over de houding van de officieren, meer in het bijzonder over die van Rietzwart, Stoole, Hulsing en den dokter.

Naarmate de dagen verliepen, scheen de neiging om allen schuld aan het gebeurde op de officieren over te brengen, den Commandant steeds meer tot een obsessie te worden. Hij achtte hen ook al door „Atjeh-vrees" te zijn aangetast, beschuldigde hen van gebrek aan plichtsbetrachting, van verzuim, van verkeerde handelingen, van „geen maatregelen te hebben genomen," enz., enz., blijkbaar zonder er zich rekenschap van te geven, dat hij aldus zijn zelfverwijt aan den dag liet komen, en verklaarde, dat hij dienovereenkomstig aan den Commandant der Zeemacht zou rapporteeren.

Merkwaardigerwijze koos hij herhaaldelijk mij, jeugdig zeeluitenant, om zijn uitingen op te probeeren. Wanneer dat is geweest in de verwachting, dat een verschil van drie strepen zou nopen tot een zwijgen, waaruit instemming kon worden gedistilleerd, dan vrees ik, dat mijn Commandant in die verwachting beschaamd is geworden.

Reeds den dag, nadat hij het rapport gelezen had en daarover met den overste gesproken had, werd ik in de jammersfeer opgenomen. Dat was vrij vroeg op de Dagwacht, wat mede er toe kan hebben bijgedragen, dat ik mij tegenover zijn beschouwingen zeer nuchter gestemd voelde. Met verbazing en leedwezen constateerde hij, dat er menschen waren, die het mogelijk achtten, dat dit schip door Atjehers kon worden overrompeld.

„Zijn er," vroeg hij, „onder de officieren nu werkelijk ook, die dat dachten?"

„Neen Kolonel, ik denk niet, dat er één van de officieren is, die een zoogenaamd „afloopen", zooals dat indertijd in Borneo eens met een onzer raderschepen gebeurd is, voor een schip als het onze ook maar mogelijk acht; maar dit neemt niet weg, dat onder de gegeven omstandigheden het geroep van: „Wapens halen! Moord!" enz. en de bij navraag verkregen, op kalmer toon gegeven antwoorden: „Er moeten Atjehers binnen boord zijn gedrongen" en dergelijke, het natuurlijk maakten, dat men het raadzaam vond zich van een wapen te voorzien. Bij geen der officieren kon met mogelijkheid zekerheid bestaan, dat er van het aan boord komen van kwaadwilligen geen sprake was,

of dat er niet een amokmakerij gaande was."

„Amok maken komt niet voor en moorden ook niet, dat zeg ik!", decreteerde de Kolonel.

Hierop antwoordde ik, dat het wel gemakkelijk was dat vast te stellen en après coup aan te voeren als grond voor afkeuring, maar dat het toch niet was in te zien, hoe men redelijkerwijs van iemand kon verlangen onder de bestaande omstandigheden te raden, dat er niets was van eenigszins ernstigen aard.

De Kolonel beweerde in het geval een bewijs te zien, dat het volk de officieren niet vertrouwde, en dat dit ook natuurlijk was, daar b.v. de luitenant ter zee Rietzwart, den ochtend vóór onze aankomst de wacht hebbende, bij het stoomen langs de kust ergens gezegd had „versterkte huizen" te zien. Roerganger en looder hadden dat kunnen hooren! Zonder uit te leggen, waarom die opmerking eerst eenige dagen na de paniek voor een uiting van „Atjeh-vrees" werd aangezien, verklaarde de Kolonel, dat de heer Rietzwart bij hem had afgedaan.

Niet lang daarna, toen er door ziekte van een officier aan boord van het schroefstoomschip 4de klasse naast ons gelegenheid toe was, werd Rietzwart door hem op dat schip gedetacheerd.

Aan den dokter werd verweten, dat hij den matroos, die zich door den longroomkoekoek had laten zakken, later niet herkende, en dat hij hem den longroom uit had laten loopen zonder hem een slag met een sabel te geven of anderszins te molesteeren.

De luitenant ter zee Stoole, een en ander van des Commandant's uitingen vernomen hebbende verzocht hem te mogen spreken, om te vragen of de afkeurende beoordeelingen ook hem golden, en in dat geval toelichtingen te mogen geven omtrent hetgeen hij gedaan en verklaard had. Hij kreeg van den Commandant te hooren, dat deze den Commandant der Zeemacht zou rapporteeren, dat de officieren zich bij de paniek ook panisch hadden laten verschrikken, geen maatregelen hadgenomen en niets hadden gedaan.

Onder de verwijten aan anderen werd geen zoo vaak herhaald als dat van „geen maatregelen te hebben genomen", wat sterk den indruk maakte, dat juist op dit punt des Commandant's zelfverwijt hem niet met rust liet.

Nu en dan was het min of meer angstig om waar te nemen, hoe onze Commandant zich dag aan dag meer opwond en in den war geraakte bij zijn pogingen om voor zich zelf uit te maken, wie zich het ergerlijkst had aangesteld; nu was het de

een, dan was het een ander. Veertien dagen na het gebeurde was de beurt aan den luitenant ter zee Hulzing, tot wien de Commandant o.a. de vraag richtte of hij ook een van die „helden" was, die zich van een wapen hadden voorzien, en die het verwijt te hooren kreeg, dat van zijn poging om het volk te kalmeeren nòch door den Commandant, nòch door den eersten officier iets was gezien.

Als naar gewoonte — ik begon er allengs op voorbereid te zijn — riep de Commandant mij op een Dagwacht weer aan.

„Wat blieft u Kolonel?"

„Meneer Hulzing heeft in zijn verklaring gezegd, dat hij, na zijn degen te hebben gehaald, naar den kuil is gegaan en getracht heeft de orde te handhaven, maar nòch de eerste officier, nòch ik hebben meneer Hulzing gezien."

„Ja, Kolonel, maar daar kan meneer Hulzing niets aan doen; hij was in den kuil vóór dat de eerste officier zijn hut uit kwam en heeft hem nog daar uit zien komen, maar is toen ook spoedig daarop naar den longroom gegaan, omdat de zaak feitelijk afgeloopen was."

„Meneer Hulzing heeft in zijn verklaring een onwaarheid gezegd, dàt is mijn opinie."

„Welke dan Kolonel, wanneer ik u vragen mag?"

„Dat hij den overste heeft geassisteerd, en dat heeft hij niet gedaan; nòch ik, nòch de overste hebben hem gezien." — Pauze. —

„Weet je wat meneer Hulzing had moeten doen? Hij had aan den Overste orders moeten gaan vragen; zóó behoort het!"

Verwonderd over dit nieuwe gezichtspunt, zei ik: „Maar Kolonel, daar was immers geen tijd voor; meneer Hulzing, die tegen een gedrang van menschen optornde, kon toch niet anders doen dan dadelijk trachten de orde te herstellen."

„Ah ja, juist, geen tijd voor, hè? Ik zeg, dat meneer Hulzing den eersten officier orders had moeten vragen."

„Kolonel, dan moet ik u zeggen, dat ik blij ben niet bijtijds wakker te zijn geworden, want ik verzeker u, dat ik evenmin den eersten officier eerst om orders zou zijn gaan vragen."

Hoe duidelijk het ook uit het proces-verbaal bleek, dat de kalmte reeds terugkeerende was, vóór dat eerste officier en Commandant in den kuil verschenen, laatstgenoemde bleef volhouden, dat de officieren niets hadden gedaan, maar dat de verschijning van eersten officier en Commandant als met een „coup de baguette" de orde had hersteld, en dat zonder hen de grootste ongelukken zouden zijn gebeurd.

Waar mijn Commandant er geen bezwaar in zag mij telkens weder tendentieuze en verdraaide voorstellingen te slikken te geven, met het blijkbare doel om mijn kameraden te bezwaren en zijn eigen waanvoorstellingen door herhaling te gaan gelooven en door anderen te doen gelooven, daar heb ik er geen bezwaar in gezien om, met behoud van den verschuldigden eerbiedsvorm, ook hardnekkig telkens weer elke onjuistheid in voorstelling of opvatting aan te wijzen. Maar ik kon het in dit geval goed bemerken, dat er geen erger dooven zijn dan zij, die niet hooren willen.

Of ik al herhaaldelijk betoogde, dat bij de verschijning van eersten officier en Commandant de orde reeds herstellende was en van gevaar geen sprake meer, het was alles in den wind gepraat.

Een gevaar, dat in de eerste minuten van verwarring had kunnen dreigen, bestond in de mogelijkheid, dat de beide aan boord aanwezige Atjehers in de duisternis door iemand voor „vijanden" waren aangezien, al was — die menschen waren ongewapend en hielden zich wijselijk op den achtergrond — dat gevaar niet groot. Maar zelfs, wanneer zich ten hunnen opzichte eenig te betreuren incident had voorgedaan, dan zou zich dat dadelijk en vooruit hebben afgespeeld, zonder dat een van de officieren, noch zelfs de vertraagde, denkbeeldige „coup de baguette" van den Commandant het had kunnen verhinderen. Wat die twee menschen van dit vreemdsoortig, nachtelijk alarm waargenomen en gedacht hebben, is niet bekend geworden; men heeft het hun begrijpelijkerwijze niet gevraagd.

Het was op de laatste Dagwacht, waarop de Commandant mij over de paniek aansprak, dat ik gelegenheid vond om ongezocht mijn meening te zeggen ook over het punt, dat — dit was mij al aanstonds duidelijk geweest — het hoofdmoment had gevormd van wat er gebeurd was. Dat was in antwoord op zijn vraag: „Denk je nu, dat de heele boel misschien op touw gezet is om mij, Commandant, te noodzaken tot het nemen van bijzondere veiligheidsmaatregelen?"

Ik heb daarop geantwoord, dat er geen enkele reden was om aan zulk een opzet te denken, de onmiddellijke aanleiding tot het geval integendeel blijkbaar geheel toevallig was; maar dat het achterwege blijven van bepaalde, van vroeger bekende maatregelen, na al wat er in den voorafgaanden tijd over de expeditie in deze landstreek gepraat was, een goed deel van de bemanning, waarvan velen door de hitte en gebrekkige ventilatie toch al benauwd sliepen, paniekrijp had gemaakt, en dat de duis-

ternis een voor de verbreiding van paniek zeer gunstige omstandigheid vormde. Wat het verloop van de zaak betrof, wees ik er mijn Commandant op, dat slechts een gering aantal schepelingen zich lafhartig had gedragen, en dat allen, die zich opgemaakt hadden om een wapen te halen, dit niet in het wilde weg hadden gedaan, maar dat zij bepaaldelijk hun eigen wapen wilden krijgen, hun volgens de wapenrol toebedeeld. Dit mocht, meende ik, in de gegeven omstandigheden als een gunstig effect van discipline en routine worden aangemerkt.

Deze verhandeling — dit zij mijn Commandant tot zijn eer nagegeven — werd geduldig door hem aangehoord. Moge hij wellicht dien zeeluitenant met slechts één streep op zijn mouw pedant of aanmatigend hebben gevonden, gezegd heeft hij hem dat niet. Hij is op de zaak niet meer teruggekomen, ten minste niet tegen mij, en veertien dagen later werd hij vervangen.

Zooveel als ik van den Kolonel over deze paniek te hooren kreeg, zoo weinig liet de Overste zich na lezing, reeds van het eerste proces-verbaal, daarover uit. Het gesprek aan de kletstafel zal hem te zeer dwars gezeten hebben. Ik heb nooit vernomen, dat hij mede de woestijn is ingegaan met den officier, aan wien — dat bleek mij eerst veel later — de papieren de functie van zondenbok hadden weten op te dragen. Wat deze had moeten doen om haar aan een ander te zien opdragen, heeft nooit iemand weten te zeggen.

KARANG TIMAU.

De anderen zaten reeds lang aan dek, terwijl ik in den longroom nog ploeterde aan mijn balans. Den volgenden dag begon de nieuwe maand; ik was twee maanden aanéén gamellechef geweest en wilde nu wel eens van dat baantje af zijn, en liefst zoo spoedig mogelijk, want 's anderen daags moesten we voor de Deli-rivier aankomen en ik had in de buurt van Medan een broer, assistent op een tabaksland, dien ik gaarne wilde bezoeken. Het was bekend, dat ons verblijf kort zou zijn. Mijn verlof was toegestaan; omstreeks 9 uur den anderen ochtend zou ik mede mogen gaan met de stoomsloep, die onzen commandant aan wal zou brengen.

Het was dus met een zucht van verlichting, dat ik omstreeks tien uur 's avonds de eindcijfers over en weer gelijk zag. Nu ook gauw nog een uurtje in de frissche lucht.

Juist stond ik mijn papieren bijeen te garen, toen een zachte, maar onweerstaanbare schok mij weder op mijn stoel drukte. Een kleine schommeling van de lamp in haar cardanusringen en van het restje whiskey-soda in mijn glas; dat was al. Geen geluid dan dat van de machine. Maar zij, die de zee bevaren, weten wel, dat er maar één ding is, dat de vaart van hun schip kan remmen, zóó plots, zacht en geluidloos: modder. De „Driekleur" zat; en goed vast ook, want het schip was roerloos geworden; de flauwe stampbeweging van te voren was verdwenen.

Een paar seconden slechts van benauwende stilte. Toen, telegraafgerinkel, het blazen en snuiven van de machine, het brommend achteruitslaan van de schroef, die nu het achterschip deed dreunen in andere candence dan te voren; heen- en weer geloop, stemverheffingen, al de geluiden van het schip, dat worstelt tegen zijn onheil, geluiden, kalm en methodisch, wanneer slechts zij, die de zee kennen, aan boord zijn, onheil spellend en brengend, wanneer het schip menschen van het land draagt, vrouwen en kinderen.

Ik ging naar dek. Er was geen gevaar bij; dat bleek al spoedig. De zee was kalm, het schip maakte geen water; niets dan een landbui in aantocht, die gansch de lucht boven den wal reeds zwart had geverfd, maar geen kwaad kon, want de kust

was te dicht bij om van die zijde zee te verwachten. Daar niets te zien dan de duisternis, en nu en dan een weerlicht, dat vormen teekende in de wolkenmassa en kaatslichten op de flauwe, gladde deining. Aan bakboord, de zeezijde naar het noorden toe, de lucht dunner met zwakke schemering van sterrenlicht. Aan beide zijden het schroefwater, zacht fosforesceerend naar voren warrelend. Maar ook, toen het oog gewend was aan het donker, daar, iets voorlijker dan de brug op enkele tientallen meters afstand aan bakboord een kleine plek, nu en dan fosforlichtend ook, en met een nauw hoorbaar brandinggeluid.

Tevergeefs werkte langen tijd de machine; het schip bewoog niet. Geduldig keken de looders naar hun loodlijnen, die „op en neer" bleven; geduldig vroeg bij tusschenpoozen de commandant op de brug: „Doet het schip iets?" Onveranderlijk luidde van beide zijden het antwoord: „Neen commandant, niets."

„Stoppen, meneer van Milderen!" De officier van de wacht zette de telegraaf op „Stop" en zei: „al gestopt" tegen den machinist-leerling, die juist kwam waarschuwen, dat men in pompen en condensors last ging krijgen van modder.

„Meneer Langenaar, laat nog eens rondom looden, alle hens maken en stuurboord achteruit het zwaarste werpanker uitbrengen; een zware tros asjeblieft." De eerste officier en de officier van de wacht gingen de orders uitvoeren; de commandant bleef alleen op de brug. Hij wischte zich het gelaat af. Zoo kalm zijn stem ook geklonken had, hij was inwendig niet kalm geweest. Slechts vier-en-twintig uur had hij voor op het schip, dat den nieuwen Gouverneur-Generaal van Atjeh naar Deli zou brengen, en niet slechts moest hij zelf dezen daar aan wal mede ontvangen, zijn schip moest er liggen, moest salueeren, pavoiseeren, paradeeren, al het vertoon doen van vorstelijke ontvangst. En dat schip zat daar nu, halverwege, als vastgenageld aan den grond. Wat gaf het of men al verzekerde, dat het lood rondom niets dan modder, weeken modder aantoonde? Van den boeg tot aan de brug zat het schip er drie, vier voet in, en het lood kon alleen over het allerbovenste spreken; wat was daaronder? Zou niet, het schip eenmaal los, het water binnenstroomen door het gat, dat nu nog gestopt was door den bodem zelven? Wat daar zich afteekende vlak naast het schip, was hard genoeg, was minstens koraal, daar viel niet aan te twijfelen. En toch, wie weet; er was geen enkel geluid, geen gebons of gekraak gehoord, toen het schip vastliep; het was alles zoo geleidelijk gegaan; misschien toch kleefde het slechts vast in enkel modder.

In elk geval, loskomen was allereerst noodig, en dan zoo snel mogelijk verder. En van hetgeen te doen was, kwamen de gedachten van den commandant op hetgeen gedaan was. Karang Timau? Maar hoe was dat mogelijk? De koers was toch ruim vier zeemijlen daar benoorden geweest, en zóóveel kan men toch niet fout gaan op nauwelijks vijf-en-dertig zeemijlen afstand! En toch, buiten Karang Timau gaf de kaart geen gevaren meer aan. Wat was er dan toch niet goed geweest? Kon het kompas zóóveel fout hebben gewezen? Kon er zoo slordig gestuurd zijn? Kon de kaart zóóveel fout zijn? Een weinig, dat kon wel; daar had hij zelfs op gerekend; maar v i e r zeemijlen? — Stroom? Dwars op den wal? Zóó sterk? Ook dat was toch onmogelijk! Maar wat dan in 's hemelsnaam, wat dan?

„Het werp is klaar, Kolonel, als u wilt kunnen we probeeren." „Dank u, meneer Langenaar; ja we zullen het meteen maar probeeren. Hebt u een geheelen tros uit?" „Ja, Kolonel, er is niet meer binnen dan noodig is om er een gijn op te zettten." Goed, dank u, wilt u dan achteruit gaan bij den tros, en u aan de telegraaf, meneer van Milderen; de looders aan het lood." Daarop, eenige oogenblikken later: „Achteruit! Volle kracht!"

Weer snoof en blies de machine en bromde de schroef. Schril klonk op het achterschip de fluit van den schipper: „halen!" Stemmen van aanmoediging klonken: „trap-en-tree! halen jongens!" — Een dof stampen, schuifelen, steunen van den menschendrom, die een weerlicht nu en dan afteekende als een ruige slang, een reusachtige Johanneswurm, reikend van het achterschip tot onder den brug. — Dan, ineens een veelstemmig „hoera! hoera! daar gaat-ie!" dat den commandant en meerderen met hem het hart voelbaar deed kloppen.

„Wat doet het lood? Wat doet het schip?" Blijft op-en-neer, Kolonel, verroert niet." En terwijl de menschentros al sneller het voorschip naderde, steeds harder juichend om de vermeende overwinning, begrepen zij, die buiten die massa stonden reeds, dat het alles verloren moeite was; het was het anker, dat ging, niet het schip.

Toen het werp was thuis gehaald, bedekt met den modder, die te week bleek om het te doen houden, werden voorloopig de pogingen om los te komen gestaakt. „Laat de equipage maar weer naar kooi gaan, meneer Langenaar; wij zullen morgenochtend verder zien. Om zes uur zullen we nog eens het werp uitbrengen en ook het stuurboordsboeganker, naar achter onder de groote ra. Laat intusschen met het lood voortdurend nagaan of er ook iets te bemerken is van rijzen of vallen van het

water, en vooral het tijdstip van hoogwater opnemen."

Toen ten zes ure 's ochtends het werk begon, was ook de commandant weder aanwezig. Niemand zou hebben kunnen zeggen, of hij geslapen had, sinds hij ten één ure van dek was gegaan, dan wel of zorg en peinzen hem wakend hadden gehouden. Zooals zijn spreken en doen onveranderlijk kalm en gentlemanlike waren, zoo teekende ook zijn matbleek gelaat zelden eenige aandoening. Lachen deed hij zelden, ruw uitvallen nooit. Spreken hoorde wij hem bijna alleen in dienst; misschien sprak hij wel eens meer particulier met den eersten officier, wanneer hij in den vooravond een half dekje met hem sloeg, en zeker soms met den dokter na diens rapport bij parade, want dan gebeurde het zelfs, dat men hem, den deftigen man, zag lachen. Geen wonder trouwens, want voor onzen dokter was het een point d'honneur, dat er geen mensch zou bestaan, dien hij niet binnen vijf minuten aan het lachen kon maken.

Voor ons jongeren was het een zeldzaam geval een zwaar anker te zien uitbrengen, want gelukkig doet de noodzakelijkheid daartoe zich zelden voor.

Ten zeven ure dien ochtend bleek het water zijn laagsten stand te hebben bereikt, en niet lang daarna begon de vloedstroom te loopen, die, om de ONO gaande, onder een hoek van vier streken op het nu OZO voorliggende schip aankwam, dat daardoor met kracht tegen de ondiepte werd gedrongen, een voor het loskomen nadeelige omstandigheid, daar het schip nu ook bij het wassen van het water stijf tegen de ondiepte aangedrukt werd gehouden.

Ten elf ure, toen kon worden gerekend, dat het water tot op weinig na zijn hoogsten stand moest hebben bereikt, besoot de Commandant de poging tot afbrenging te beginnen. Behalve het stuurboordsboeganker was aan stuurboord achteruit een werpanker uitgebrachte waarvan de tros om het spil werd gelegd.

„Alles klaar, meneer Langenaar?" — „Ja, Kolonel, ketting en tros zijn stijfgehaald, alles klaar!" — „Achteruit! Volle kracht! Draaien aan het spil!"

Dreunend werkte de schroef achteruit, zwaar knarste de ketting van het boeganker om het spil, dat tegelijk den tros van het werpanker lijnrecht haalde, en langzaam het geluid van zijn pallen liet hooren, dan even hokte. Een oogenblik van spanning. Toen, eerst langzaam weer, dan vlugger het geklik-

klak van het spil; het schip den kop langzaam draaiend naar het Zuiden.

Het spil hokte niet meer.

„Tros gebroken!" klonk het plotseling van achteruit, en tegelijk begrepen dat ook de matrozen, die aan het spil den tros afhaalden; want deze, zoo net nog strak als een stok, kwam futloos in een bocht te hangen. De druk van den stroom, met het zwaaien van het schip steeds grooter geworden, was den tros te sterk gebleken. Geen wonder trouwens, want van den tros, die om den kop van het spil lag, werd meer ingedraaid dan van de ankerketting.

Vaster weer drukte het schip nu tegen de ondiepte, waarvan allengs de door het water heen goed zichtbare top tusschen fokkera en brug vlak naast het schip was gkomen, bewijs van de steilte van den westkant der klip,die nu was als een ducdalf, waartegen het schip draaide.

Bijna Zuidwest lag het schip voor, toen de ketting „op-en-neer" kwam en tegelijk het anker uit den grond haalde. Met bakboords boeg dicht langs den steen, gleed het schip achteruit naar de veilige diepte; veilig, want al spoedig bleek het, dat het schip in het geheel geen water maakte.

In den namiddag van dienzelfden dag nog voer ik met onzen commandant mede den langen stoomsloeptocht naar Laboean Deli en van daar per spoor naar Medan. Des anderen daags s'ochtends pavoiseerde, salueerde en paradeerde ons schip bij het passeeren van den „Sambakong", het raderschip van de Ned. Ind. Stoomvaartmaatschappij, dat den nieuwen landvoogd aanbracht en dadelijk de Belawan-monding in stoomde.

Voor onzen commandant moeten die dagen van inhuldiging en feestvieren een vermoeiende corveë zijn geweest. Vóór hij met den „Sambakong" weder naar buiten voer, stelde hij over het ongeval, dat zijn schip getroffen had, een rapport op, dat de „Sambakong" mede zou nemen naar Batavia; hij wilde niet, dat de Admiraal het eerst door anderen er over zou hooren. Ik zag hem niet die dagen, want hoewel het land, waar mijn broeder assistent was, dicht bij Medan lag, bleven wij rustig daar, hij bij zijn werk, ik genietend van veld en bosch, afkijkend de geheimen van den tabaksbouw.

Het was afgesproken, dat ik op eigen gelegenheid aan boord zou terugkomen en 's avonds ten zes ure van den derden dag terug moest zijn. Drie uren, had mijn broer gezegd, moest ik

rekenen om van Laboean naar mijn schip te komen; een Chineesche sampan was daar altijd wel te krijgen.

Toen ik dus den derden dag ten half twee 's namiddags in zoo'n vaartuig stapte en mijn gastheer vaarwel toewuifde, dacht ik geheel gerust te kunnen zijn, mijn schip bijtijds te zullen bereiken, ruim vóórdat de „Sambakong" mijn commandant daar zou aanbrengen. Ik vond wel, dat deze mij met dat schip mee terug had kunnen nemen en aldus een armen zeeluitenant een vrij groote uitgave had kunnen besparen, maar daar had ik niet op durven zinspelen.

Het ging vlug eerst, stroomafwaarts; maar eenmaal buiten, ging het al spoedig minder voordeelig. Een beetje vloed, een beetje zeewind. Wel gleed nog de sampan met flinke vaart over het water, maar, waar ik op eenigen afstand een sero passeerde, kon ik maar al te duidelijk zien, dat wij langzaam vorderden. En de afstand tot het schip viel niet mee. Laag als ik zat op het watervlak, kon ik niets zien dan de bramstengen en bramra's even boven de kim.

Het was een saaie tocht. Voor mijn schetsboek niets dan de bagan, de typische visscherskampong aan den riviermond; verder tot tijdpasseering het pak kranten, medegegeven door mijn gastheer. Van den sampan en de twee chineesche roeiers had ik het nieuwe reeds afgekeken vóór ik de rivier uit was. De sampan: een platte bodem met drie planken tot buitenhuid, een paar spanten en banken tot verband; tot eenige uitrusting de twee riemen en een oud boterblik met drinkwater. De roeiers: een oude chinees en een jonge, beiden in het klein tenue van den chineeschen koeli, al maar door het gelaat naar voren gekeerd, de lange riemeinden duwend op een wijze, welke voor den bewoner der Noordzeestranden ontzettend vermoeiend schijnt, en, zooals ik spoedig zou leeren, voor den ongeoefende ook werkelijk is.

Twee uren waren voorbijgegaan en ik zag duidelijk, dat ik de helft van den weg nog niet achter den rug had. Ter bemoediging van mijzelven begon ik dus in het Maleisch mijn roeiers aan te sporen, ondanks het besef, dat ze er niets van verstonden en onmogelijk harder konden roeien dan ze deden. Was toch niet te Laboean onze overeenkomst gesloten door het alom bekende woord „dollar" te laten hooren en daarbij vier vingers op te steken? En zouden ze niet al het mogelijke doen om die te verdienen? En transpireerden ze niet angstwekkend, zoo, dat allengs de inhoud van het blik voor een deel verdampt was op hun huid, voor een ander deel daarvan neergedrupt op den

bodem van de sampan?

Hoe ik toen verwenschte het inzicht, dat in die dagen nog vrij algemeen was, om kaarten en zeilaanwijzingen zooveel mogelijk voor de jongere officieren te verstoppen, in plaats van hen te dwingen in te gaan in de wijsheid dier dokumenten! Misschien had ik dan beter besef gehad van den afstand en van den te verwachten stroom, van den tijd dus, noodig om mijn schip te bereiken. En geen dreg zelfs om het weerbarstig vaartuig vast te klampen aan den bodem, geen eind touw om het vast te houden aan een serostok, wanneer straks de roeiers het op zouden geven en in onverstaanbare klanken zouden zeggen, dat ze wachten wilden op eb of landwind.

Vijf uur. Uit den Belawan-mond een wit schip, een rookpluim, aan weerszijden scherp witte golfkoppen. Het is een raderschip, de „Sambakong!" Een kwartier later is het dwars, nog geen zeemijl van mij af; nog een kwartier later stopt het bij mijn schip. Mijn commandant is aan boord nu, en ik zweef hier nog en „markeer den pas" op de watervlakte. Nog zie ik van mijn schip pas de tenten, de romp is nog onder de kim. De roeiers kunnen niet meer. Wat een onderwerp voor een nachtmerrie! Ik mopper en scheld, alles in scheeps-maleisch, alles met het bewustzijn, dat het toch niets geeft. Maar mopperen en schelden hebben een kort leven, wanneer er gebrek is aan gehoor. En er is beter te doen. De voorste, de jonge Chinees is òp; hij laat zonder een woord te zeggen zijn riem los, en gaat voorin liggen, het hoofd op den arm, roerloos. De oudere, mager als hij is, één taaie bundel spieren en pezen, taxeert zeker aan eigen gevoel, dat de ander, zijn zoon misschien, werkelijk niet meer kan. Hij zegt niets, verlegt zijn riem naar voren en gaat voort met roeien, met beide riemen nu. Maar nu vordert het in het geheel niet meer, en hij zal ook gauw op zijn.

Al een poos heb ik zitten bestudeeren of het mogelijk is, een der riemen zoo aan te wenden, dat er mee kan worden geroeid op onze wijze; dan kon ik tenminste eens helpen, al was het maar een half uur. Maar ik zie, dat het niet gaat; de strop is niet te verplaatsen, en dan nog! De riem moet wel steil staan, zal het blad te water komen. Dan zóó maar, zoo goed en zoo kwaad het gaat. Ik gooi mijn jas uit en zeg, ditmaal in het Hollandsch: „geef op een riem!" en dezen keer verstaat de Chinees mij; althans hij verlegt dadelijk een riem weer naar achteren, en ik begin te leeren roeien op zijn chineesch. Maar ook dat leert men niet in tien minuten, wel echter, dat men er in

tien minuten dood-op van is, wanneer de oefening ontbreekt. Mijn hart bonst en rammelt; ik geef den riem weer terug en de oude man roeit verder; doet tenminste alsof. Er zou hem genoeg aan gelegen zijn om mij aan boord te brengen, want intusschen om toch ook eenige verstaanbare aanmoediging te geven, heb ik hem zes vinger voorgehouden en daarbij het woord „dollar" gepreveld.

Het is intusschen donker geworden, en nu ik toch eenmaal te laat ben, is dat tenminste een voordeel; nu kan ik noodsignalen geven. Ik heb lucifers; de zeewind is al aan het afnemen, en bij tusschenpoozen vormen nu stukken krant prachtige flambouwen. Het is bovendien een afleiding; elke duvel maakt een helder groene plek op het water, en amuseert blijkbaar het kriewelgedierte, dat daar rondzwemt.

Al veel flambouwen heb ik afgestoken, zonder in de richting van de „Driekleur" iets anders te zien dan af en toe het ankerlicht. Het schip is er tenminste nog, maar de gedachte, dat het vertrek misschien wacht op mijn terugkomst, is niet aangenaam. Nu ontbreekt het er nog maar aan, dat intusschen, vóór ik er ben, de eb doorkomt en een Sumatraan gaat blazen, die mij in een ommezien een eind buiten mijn schip in zee deponeert. Maar gelukkig, er is geen kans vooreerst op een Sumatraan; de lucht boven den wal is los en open, en belooft een zacht, behulpzaam landwindje.

Ik behoef daar echter niet op te wachten. Na een half uur flambouwen zie ik een lichtje, dat niet veraf kan zijn, en een oogenblik later hoor ik het kenbaar geluid van een veelriemige sloep, daarna de stem van den adelborst Beers, en tien minuten later sta ik aan boord, bereid om mijn uitbrander te ontvangen. Ik weet, de eerste officier, al mag hij mij wel, is lang niet malsch tusschenbeiden. Maar de uitbrander blijft achterwege; hij is alleen zacht sarcastisch. Ik begrijp spoedig, dat dit komt, omdat de commandant bij aanboordkomst had gezegd eerst den anderen ochtend te willen vertrekken, en ook omdat het feit van mijn verlossing zijn, des eersten officier's eigen werk is, te danken is aan zijn waakzaamheid. Zijn lange kijker was het, die eeuwige lange kijker, die wij niet anders kenden dan onder zijn arm of voor zijn oog, die, toen de commandant aan boord kwam zonder mij mede te brengen, ergens in de verte hem een sampan had doen zien, waarin een „politiekje met rond dopje op". Dat had hij toen in zijn gedachten eerst genoteerd als zoo'n „scheepshaai", die nog zaken wou komen doen, maar mijn uitblijven en de regelmatige duvels hadden hem spoedig ingelicht.

Toen had hij de sloep gestuurd.

Er was nog ketelaar gehouden; maar vóór ik ging mandiën en eten, liet ik mijn Chineezen eten en drinken geven, betaalde hun de zuur verdiende zes dollars, en liet hun sampan achter het schip bezorgen. Eten kon ik ternauwernood, maar een halve flesch champagne verdween als een druppel op een gloeiende plaat, en tien minuten later sliep ik als een blok.

Toen ik den anderen ochtend wakker werd, had ik een vollen wijzer rond geslapen. De „Driekleur" lag nog ten anker, de sampan nog op sleeper. Voor wij, even later, onder stoom gingen, kostte het moeite de Chineezen wakker te krijgen. Begiftigd met nog wat water en eten, en een eindje touw, aanvaardden zij hun terugtocht.

Ons vastzitten op Karang Timau — de peilingen, hoewel verschil gevend met de kaart, hadden doen zien, dat het wel Karang Timau moest zijn geweest — hoewel zoo kort geleden nog gebeurd, was in den longroom nauwelijk een onderwerp van gesprek meer. Wij waren op tijd gekomen en ook voor het schip was geen enkel nadeel geconstateerd kunnen worden; bij de pompen steeds het stereotype aantal centimeters water, dat wij sinds weken bij de avondronden hadden gerapporteerd. Wij voelden ons zeker, dat het schip enkel modder had geraakt, en dat men later in het droogdok zelfs geen spoor van het ongeval aan den romp zou kunnen ontdekken. Voor ons was het een belangwekkend incident geweest, meer niet; de meesten onzer waren al op weg het te vergeten.

Intusschen, liefhebber als ik was van al wat navigatie en hydrografie betrof, had ik in mijn memoriaal een relaas met beschouwingen over het geval opgesteld. Want het bleef vreemd, en het onverklaarde liet mij niet met rust, al kostte het mij geen slapelooze nachten. Onzen commandant liet de zaak nog veel minder met rust, en hem — dit heb ik eerst later begrepen — hem moet het peinzen daarover wel slapelooze nachten hebben gekost. Wat te doen viel, was gedaan. Nog tijdens het vastzitten, was zoo nauwkeurig mogelijk de plaats van het schip bepaald. De waarnemingen gaven een punt, een eind buiten Karang Timau, en de vraag rees dus of er buiten dezen nog een andere steen lag à fleur d'eau. Dit was niet waarschijnlijk; er was immers al zooveel gevaren op die kust; een ondiepte met zóó weinig water kon niet aan de aandacht ontsnapt zijn. Veeleer moesten de weinig kennelijke punten van de kust, welke voor de waarneming gediend hadden, gewantrouwd worden.

Maar ook, al lag werkelijk Karang Timau eens een zeemijl verder naar buiten dan de kaart aangaf, de koerslijn was vier zeemijlen daar buiten geweest!

Op de terugreis naar Atjeh werden de kompassen geverifieerd; de waarnemingen gaven geen verschillen met tevoren.

Nog op die terugreis werd ik bij den commandant ontboden. Toen ik het salonnetje in den kuil binnentrad, dat overdag zijn gewone verblijf was, zat hij in gedachten verzonken. Op de tafel eenige boeken en kaarten, die van het ongelukstraject, dat wij thans in omgekeerde richting aflegden.

„Gaat u zitten, meneer Kronus, ik wilde u eens wat vragen." Het bijzondere, dat er voor mij in dit feit gelegen was, teekende zich bij hem in niets af. Alleen dacht ik, dat zijn stem iets minder afgemeten en nog iets zachter klonk dan gewoonlijk. „U weet," ging hij voort, „dat onlangs het schip aan den grond is geloopen op Karang Timau. Bij wat ik u nu vragen wilde, verzoek ik u vooral in het oog te houden, dat het er mij niet om te doen is, bij iemand fout of schuld te vinden. Ik zelf ben het, die alle verantwoordelijkheid heb te dragen. Maar ik tob mij af om na te gaan, hoe het mogelijk is, dat het schip op Karang Timau kwam; ik begrijp het niet." „Ik begrijp het niet," herhaalde hij als in gedachten, als was hij onder het spreken weer aan het zoeken gegaan van een verklaring. En toen: „U bent nog kort geleden belast geweest met de kompassen niet waar?" „Ja, Kolonel, juist een maand geleden heb ik ze overgegeven aan Overhoef." „Ja, dat weet ik en ik weet ook, dat gisteren de kompasafwijkingen niet veranderd bleken, dat het dus daaraan niet kan hebben gelegen. Maar, u hebt lang de kompassen gehad, u bent ouder en hebt meer ondervinding dan meneer Overhoef; daarom wilde ik u vragen: Kan er naar uw idee in de ligging van de kompassen tijdelijk iets zijn geweest, dat ons fout heeft doen sturen en dat later niet meer was na te gaan?"

Ik had die vraag reeds van verschillende kanten beschouwd, maar hoezeer ik begreep, dat een bevestigend antwoord aan hem, den commandant, een gevoel van verlichting moest geven, ik zag geen kans een bevestigend antwoord waarschijnlijkheid bij te brengen; integendeel.

„Neen, Kolonel, dat schijnt mij in dit geval zoo goed als onmogelijk. Wij hebben vanaf zonsondergang één koers gestuurd O.t.Z. tot 8 uur, toen een halve streek Oostelijker. Was er bij ongeluk op de brug, dicht bij het stuurkompas, een of ander ijzeren voorwerp geweest, dat er anders niet was, dan zou er natuurlijk gedurende geruimen tijd fout gestuurd kunnen zijn.

Maar toevallig heb ik, zoowel vóór het eten om zeven uur, als daarna iets vóór acht uur, toen ik aan dek was, terwijl de tafel werd afgenomen, naar den koers gekeken, dien wij lagen op het stuurkompas achteruit, en beide keeren lagen we daar O½Z voor. Volgens de verificatie van gisteren geeft dat voor den waren koers OtZ, zooals u bij zonsondergang hadt opgegeven. Die tweede maal keek Overhoef juist ook op dat kompas, en ziende, dat hij er naar keek, noemde ik hem onwillekeurig den voorliggenden koers; hij zal het zich zeker nog herinneren. Zooals u weet, lag het schip, toen het was vastgeloopen, juist den opgegeven koers voor. Het is blijkbaar zonder draaien in den weeken modder vastgeloopen. „Onwillekeurig legde ik eenigen nadruk op „weeken modder". „Denkt u werkelijk, dat... ? maar dat doet nu niet ter zake". Hij bleef een oogenblik in nadenken zitten. „Kunt u u dus niets denken, dat eenige verklaring zou kunnen geven?" Ik antwoordde niet dadelijk. Ditmaal moest ik bevestigend antwoorden; maar ik voelde, dat wat ik zeggen ging, het mocht dan al eenige verklaring geven, toch ook een reden van onrust kon inhouden. Maar, er moest geantwoord worden, en hij wilde toch bovenal verklaren, weten.

„Ik heb wel iets bedacht, Kolonel, dat misschien een gedeeltelijke verklaring kan geven." Ik haalde de op tafel liggende kaart naar mij toe, en wees daarop, evenwijdig aan de groote bochten van de kustlijn, de waarschijnlijke richtingen van de getijstroomen aan, die wij op ons traject van den middag tot aan het vastloopen moesten hebben gehad, en legde uit, hoe naar mijn meening de gang van zaken kon zijn geweest. De stroomrichtingen werden door onze koerslijn zoo gesneden, dat wij op den Achtermiddag en den Eersten Platvoet den om den West-Zuid-West loopenden ebstroom tot drie à vier streken op bakboordsboeg tegen hadden gehad, en na zeven uur den vloed tot twee à drie streken achterin mee. De tijdstippen van stroomkentering waren ons bekend; ten zeven ure 's ochtends was het bij den Karang Timau laagwater geweest. Zeer waarschijnlijk had dus zoowel de eb als de vloed ons om den Zuid gezet. Wel waren er op den bewusten dag zonswaarnemingen geweest, maar die van den Platvoet met de zon nagenoeg in het Westen, had ons omtrent de Breedte, waar het vooral op aankwam, niets naders kunnen leeren. Ook waren er, het laatst nog ten zes ure bij zonsondergang, kompaspeilingen genomen, maar uit hetgeen ik den eersten officier en den officier van de wacht over de te peilen punten had hooren zeggen, schenen althans die van

zes uur weinig zeker. Het trekken van de conclusie, dat wij misschien ten zes ure reeds bezuiden de koerslijn stonden, en daarna voor en door de bocht van Telok Semawé nog meer waren ingezet, liet ik aan den commandant over, en zei alleen nog: „Maar vier zeemijlen dwars op den koers is toch wel erg onwaarschijnlijk; de kaart zal ook wel niet juist zijn."

Ik schoof de kaart, waarop ik een en ander had aangewezen, weder op tafel en wachtte. De Kolonel dacht blijkbaar nog even na; toen stond hij op, knikte en zei enkel: „Ik dank u zeer, meneer Kronus." Ik ging weg met het onaangenaam besef zijn gemoed eer bezwaard dan verlicht te hebben.

Een paar dagen gingen voorbij; wij lagen op de reede van Oleh-leh. Den commandant zagen wij weinig, als gewoonlijk bij parade en in den vooravond, wanneer hij op en neer liep met meneer Langenaar. Alleen waren die wandelingen korter dan gewoonlijk. Aan den wal ging hij niet; den commandant van het stationschip, die overste en verscheidene jaren jonger was, sprak hij slechts twee malen.

Nu en dan bleek het, dat zijn gedachten steeds nog bezig waren met den nacht van Karang Timau, dat hij nog steeds zocht naar verdere opheldering. En, zooals het meer gaat, hij vond andere dingen dan hij zocht, dingen, die niet geschikt waren om een nauwgezet man, als hij was, in een rustige stemming te brengen.

Het rapport, dat de „Sambakong" naar Batavia had medegenomen, was uit den aard der zaak voorloopig geweest. Uit het scheepsjournaal was daarbij alleen afschrift gegeven van den Platvoet en de Eerste Wacht, de wachten, waarop onderscheidenlijk de koers was bepaald en het schip was vastgeloopen. Spoedshalve was geen copie van de kaart daarbij gevoegd. Te Oleh-leh terug, kwam onze commandant tot een onaangename ontdekking. Dat was eenige dagen, nadat hij mij had laten roepen. Van Milderen vertelde het ons, nadat ook hij bij den commandant was geroepen om inlichting te geven. Bij het vergelijken van journaal en kaart, was het dezen gebleken, dat in het journaal twee peilingen bij zonsondergang stonden ingeschreven, terwijl op de kaart slechts één daarvan geteekend was, en dit was van de twee juist die, welke de plaats van het schip het verst naar buiten, dus het veiligst aangaf. Volgens de andere, de niet gebruikte, zou het schip dichter bij den wal hebben gestaan. „Hoe is het mogelijk, meneer van Milderen," had de kolonel hem gevraagd, „dat u een peiling neemt en in het journaal schrijft, maar niet op de kaart zet, en mij, toen ik den koers

opgaf, van die peiling onkundig liet? U begrijpt toch zeker, welk een vreemden indruk dat moet maken, nu ik bij mijn nader rapport copieën van journaal en kaart ga overleggen. Hoe is dat mogelijk geweest?"

Van Milderen had een uitlegging gegeven. Hij had met den eersten officier gezocht naar punten, welke voor de peiling konden dienen. Er was niet veel te vinden op die kust; van die boomen, weinig kennelijk, waarover men het niet eens kan worden; een lage plek in de kust, kwalla dit of dat volgens den een, een andere kwalla of in 't geheel geen riviermond volgens den ander. Bij het standaardkompas staande, had van Milderen een peiling van zoo'n paar twijfelachtige punten genomen en opgeschreven. Toen hij daarmede bij de kaart op de brug terugkwam, had de eerste officier gezegd: „Wacht, daar heb ik „Kwalla Maneh", peil die eens." Van Milderen was zonder zijn peiling af te zetten, naar het standaardkompas teruggegaan, had de hem aangewezen lage plek in de kust gepeild, en ook deze peiling genoteerd, toevallig precies Zuid, gemakkelijk te onthouden. „Precies Zuid, meneer," had hij terugkomende tegen den eersten officier gezegd, die op dat oogenblik bij de kaart stond. „O, dan staan we hier," had dadelijk meneer Langenaar gezegd, want het trof juist, dat vlak naast Kwalla Maneh een meridiaan van de kaart liep, zoodat het trekken van een potloodlijn overbodig was. „Hoe laat, van Milderen?" „Zes uur precies, toen ik peilde, meneer." Met potlood had de eerste officier een kringetje getrokken op de snijding van dien meridiaan met de koerslijn en daarbij geschreven: 6 uur, en toen tegen den Commandant gezegd: „Hier staan we, Kolonel." De Commandant, wien het op dat oogenblik ontging — een gevolg vermoedelijk van de positieve verklaring van den eersten officier — dat het aangegeven punt niet het resultaat was van een volledige betrouwbare kruispeiling, maar slechts de snijding van één peiling, N-Z nog wel, met de gegiste koerslijn, had op grond van het hem aangewezen punt, den koers O.t.Z. voorshands behouden en dien later, ten acht ure, zekerheidshalve veranderd in O½Z, ruim vier zeemijlen buiten Karang Timau. Bij het inschrijven van het journaal had van Milderen de beide door hem genomen peilingen ingeschreven, zonder er aan te denken, dat de eerste, als een onwillekeurig gevolg van de medewerking van den eersten officier, niet op de kaart was afgezet geworden. De Commandant had tegen van Milderen verder niets daarover gezegd, en deze was wel eenigszins verwonderd geweest, dat hij er zóó was afgekomen. Bij den Commandant echter moet

wel door hetgeen hij gehoord had, het vermoeden versterkt zijn geworden, dat zijn schip reeds ten zes ure noemenswaard bezuiden de koerslijn zal hebben gestaan. Dat het geval hem om meer dan één reden moest hinderen, besefte een ieder, die er van hoorde. Daags daarna bleek dat duidelijk genoeg. Dien ochtend werd de heer Drever, de officier van administratie, bij hem geroepen. Hij was de oudste in den longroom en qualitate qua rechtsgeleerd adviseur. Toen hij in den longroom terugkwam, had hij eerst niets gezegd, alleen veelbeteekenend ons aangekeken en daarbij met den vinger tegen zijn voorhoofd getikt, daarop ten overvloede gezegd: „Ik geloof, dat den Ouwe niet recht snik is." Om verderen uitleg gevraagd, had hij ons verteld, dat de Kolonel dat vastzitten op Karang Timau zoo onzinnig hoog scheen op te nemen. Hij had hem onder anderen gevraagd, wat men volgens de wet in zoo'n geval den commandant kon doen, of hij „infaam kon worden gecasseerd" en dergelijken onzin meer. De artikelen, betrekking hebbende op het verloren doen gaan van een schip, waren er bij opgehaald, en hij had zelfs gezinspeeld op het broodeloos achterlaten van vrouw en kinderen. „Ik heb den Kolonel natuurlijk gekalmeerd, en voor zoover je dat doen kunt, eigenlijk uitgelachen, maar er was niet veel met hem op te schieten; ik geloof waarachtig, dat hij het in ernst meende. Hij wordt gerust nog gek," besloot onze secretaris zijn mededeeling.

„Infaam gecasseerd; 't is nog al niets!" zei een van ons, „ik wed, dat hij er niet eens voor gepensionneerd wordt." Wij maakten tenslotte samen uit, dat ook zelfs pensionneering niet dadelijk zou volgen, maar hoogstens, wanneer het tijdstip voor bevordering tot schout-bij-nacht zou zijn aangebroken.

Onze inzichten brachten echter onzen Commandant geen troost, om de eenvoudige en verklaarbare reden, dat hij er niet naar vroeg, en wij er bezwaarlijk aan konden denken, hem die te gaan mededeelen. Tenslotte trouwens geloofde niemand, dat die gedachten van den Commandant lang zóó somber zouden blijven; en hij, die zich werkelijk nog mocht hebben verontrust, werd de volgende dagen gerustgesteld. Immers, al vernam men verder wel is waar niets van wat er in zijn gedachten omging, een mensch, die gek is, doet toch anders dan anders, en wanneer ooit iemand zichzelf gelijk bleef in zijn gedragingen, dan was het toch wel onze Commandant. Ook aan zijn uiterlijk was niets bijzonders te bespeuren. Zoo kleurloos als zijn sympathiek gelaat nu was, was het altijd. Juist in die dagen zag ik toevallig een bewijs, van zijn onverstoorbaarheid, onbelangrijk wel is waar, maar toch teekenend.

Een ochtend, voor parade de halfdekstrap opkomende, waarvan de kap wegens regen dicht was geweest, en blijkbaar niet weer geheel was opengeschoven, bonsde hij met den door geen haardos beschermden schedel tegen den scherpen onderrand van de kap; een daverende slag, die een ieder in de nabijheid deed omkijken.

Er zal wel niemand zijn, die in de jaren, welke hij aan boord doorbracht, niet eens of meermalen zijn schedeldak aan deze onaangename hardingsproef heeft blootgesteld gevoeld; weinigen echter zullen er zijn, bij wie die aanraking niet onmiddellijk zal zijn gevolgd door eenige reflexuiting, een al of niet gesmoorden uitroep of een grimas. Onze Kolonel bleek één van die weinigen te zijn; met geen oogknip zelfs reageerde hij bij die gelegenheid, en slechts op het gelaat van anderen las men zijn pijn.

De mail van Java, de eerste, die eenig antwoord kon brengen op het voorloopig rapport van onzen commandant, zou 's Maandags komen, tien dagen na ons vastzitten. Ik moest dien ochtend een groep matrozen aan wal laten schijfschieten met geweer, en was dus vóór zes uur aan dek. Ruim half zeven stond ik met mijn manschappen op de schietbaan dicht beoosten Oleh-Oleh, als gewoonlijk omringd door een aantal kijkers uit de bevolking, met het oog waarop wij de manschappen, die voor het oogenblik niet schieten moesten, met geladen geweer apart lieten zitten. Men kon nooit weten.

Van onze standplaats konden we de reede overzien. Behalve het stationschip, de „Driekleur" en een vierde klas, lag daar nog een Italiaansch oorlogschip, den vorigen namiddag aangekomen. Onze commandant zou dezen ochtend daar aan boord zijn officieel bezoek brengen.

Het was acht uur geworden, tijd van parade; de vlaggen aan boord van de schepen werden geheschen. Lettende op den man, die schoot, had ik alleen de tromgeluiden gehoord.

„Hé, de vlaggen waaien halfstok!" hoorde ik achter mij een van het groepje rustenden zeggen. Ik keek om; van alle schepen woeien de vlaggen halfstok. „Waar is de vlag het eerst halfstok geheschen?" vroeg ik. Zij waren het er niet over eens; bij ons aan boord volgens den een, op den Italiaan volgens een ander. Ik kreeg geen zekerheid; maar een somber vermoeden rees bij mij op en liet mij verder niet los: „Onze Commandant?!"

Ik had haast om naar boord te gaan. Zoodra ik de sloep van boord zag steken, die ik dacht bestemd te zijn voor mijn troepje,

liet ik het schijfschieten eindigen en marcheerde ik naar het hoofd. De sloep was juist aan, toen wij daar aankwamen; een ordonnans, een officieelen brief in de hand, kwam het hoofd af. Ik liep een paar passen vooruit en vroeg zacht: „Wie is er dood?" „Onze Commandant, meneer," fluisterde de man terug. „Mijn God, dus toch?!" dacht ik. En ik dacht ook, dat hij geen natuurlijken dood kon zijn gestorven.

Het was Verwelle, onze dokter, van wien ik de bijzonderheden van het tragisch einde vernam, en voor een keer was alle scherts van hem geweken, toen hij mij daarvan vertelde, hij die anders nooit bleek zag, die anders geen tien woorden kon zeggen, waarin niet een kwinkslag was.

„Ik was al wakker," begon hij, „toen je kwart voor zessen de longroom uitging. Je was net weg, toen er aan de deur van mijn hut getikt werd. Het was de inlandsche hofmeester van den Kolonel, die mij blijkbaar wilde roepen. Maar wat hij eigenlijk wilde, begreep ik niet goed. Zoo donker het nog was, meende ik toch te zien, dat de man bleek zag. Dat hij niet voor zichzelven kwam, werd eerst duidelijk, toen hij, blijkbaar met moeite, zei: „Toewan Kommandan panggil", (De Commandant roept), daarbij beurtelings met elke hand naar de andere wijzende. En of ik al vroeg: „Wat is er dan toch?", ik kreeg verder geen geluid uit hem. Maar, de Kolonel was blijkbaar onwel en ik ging dus naar de kajuit. Daar was niemand; hij lag dus nog in kooi. Aan de slaaphut getikt; geen antwoord; nog eens getikt, geen antwoord. Zeker flauw gevallen, dacht ik, en schoof het gordijn van de slaaphut open. Op mijn vraag: „Wat is er, Kolonel?" nog geen antwoord krijgende, ging ik binnen. Ik gleed even uit en meende daaruit te begrijpen, dat de maag in den war moest zijn. Maar eerst moest ik meer weten van de flauwte en den pols voelen.

Het was nog vrij donker in de hut; juist schemerlicht genoeg om vaag de lichaamsomtrekken te zien en den pols te vinden. Een seconde later deinsde ik achteruit; er was geen pols meer; mijn vinger was verdwenen in een duimdiepe snede. En plotseling — mijn oog was intusschen gewend aan het schemerlicht — plotseling zag en rook en wist is alles.

Bloed was het, waarop ik was uitgegleden; bloed was het, al het donkere, dat ik eerst nu zag, rondom druipende van alle wanden.

Men ziet veel en men went aan veel, wanneer men dokter is; maar ik verzeker je, dat ik een paar seconden verstijfd heb gestaan van ontzetting, toen ik, weer naderbij gekomen, in een

oogwenk het ongeloofelijke en het hopelooze tegelijk overzien had. Toch had ik spoedig mijn bezinning terug; ik vloog naar mijn hut om een fleschje te halen, dat ik daar altijd bij de hand heb staan, schreeuwde een jongen, dien ik in den longroom zag, toe om den eersten officier te zeggen, dat hij onmiddellijk bij den Commandant moest komen, en was in een halve minuut weer in diens hut terug."

Hij zweeg een oogenblik en vertelde toen verder: „Hij heeft geen geluid meer gegeven; ik heb alleen nog even een flauwen hartslag meenen waar te nemen, maar hij was overleden, toen ik de stem van den eersten officier hoorde, die al aan de kajuitstrap riep: „Ben je daar Verwelle; wat is er?"

Het was intusschen dag geworden. Ik kon geen woord uitbrengen, zelfs niet, toen de eerste officier voor de hutdeur verscheen. Ik had hem willen waarschuwen, maar het ging alles te snel; hij stond er al; ik kon hem alleen aanzien.

Je weet, Langenaar is niet gauw sprakeloos; maar hij werd wit als een laken, en ook hij kon een tijdlang geen woord zeggen." „Vermoord?" had hij eindelijk gevraagd.

Maar Verwelle had hem het scheermes gewezen, dat half onder het eene been lag. „Onmogelijk," had hij gezegd, „kijkt u ook maar eens in de kajuit; er is maar één spoor van voetstappen; dat zijn de mijne, toen ik dit fleschje ben gaan halen. De hofmeester is blijkbaar niet in de hut geweest, heeft er enkel maar in gekeken. En ook, zóó kan men onmogelijk iemand mutileeren, zonder dat hij worstelt en roept, en de man, die dàt had moeten doen, zou van top tot teen vol bloed zitten." Hij had hem gewezen op al het bloed, dat rondom de hut bespet had.

Het was den eersten officier eerst moeilijk geweest, de gedachte aan moord te laten varen, maar hij had wel moeten toegeven, toen de dokter hem de achttien diepe wonden liet zien, symmetrisch verdeeld over hals en ledematen, wonden, die meerendeels slagaders hadden getroffen.

„Hadt je eenig idee, dat de Kolonel zóó wanhopig was; hadt je iets aan hem bemerkt?" „Geen zweem," had Verwelle gezegd, „niets dan dat hij gisteren na parade even klaagde, dat hij slecht kon slapen. Ik wilde hem toen iets daarvoor geven, maar hij praatte er over heen. Het zou wel weer overgaan, zei hij. Maar nu zeg ik: „Wie weet, hoeveel slapelooze nachten hij heeft doorgeworsteld."

Den dag daarop hebben we hem begraven op het kerkhof bij Kota Radja, waar zoovele wapenbroeders rusten, die het leven

lieten in een strijd, minder schriklijk dan den zijnen. Wij hebben bloemen gestrooid in zijn graf.

Het was een schitterende en indrukwekkende lijkstoet. Niettegenstaande ik nooit aan muziek deed, kan ik nu, na vijftig jaren, nog de melodie aangeven van de treurmuziek, die het muziekcorps van het Italiaansch oologsschip speelde, een marsch, dien ik sinds nooit meer gehoord heb.

Onder de eereteekenen, bevestigd op de vlag, die de kist dekte, was vooraan het ridderkruis van den Nederlandschen Leeuw. Bij het zien van dat kruis kneep mij de keel dicht; hij had het gekregen wegens een bijzonder feit, juist op het gebied van de navigatie.

De toespraak van den predikant aan het graf herinner ik mij niet meer, maar ik weet wel, dat hij niet sprak naar aanleiding van de woorden, die mij in de gedachten waren gekomen, toen de dokter zijn verhaal deed, het woord van Paulus: „Het is den mensch niet goed alleen te zijn." De eenzaamheid, meer dan iets anders was het, die hem doodde.

Den avond van denzelfden dag, waarop hij met zoo bovenmenschelijke energie zich van zijn lijden verloste, bracht de mail den brief, dien hij niet meer wilde afwachten, den brief, waarin hij dacht misschien een vonnis te zullen lezen. Die brief bevatte in woord noch toon een zweem van afkeuring of verwijt; niets dan de eenvoudige vraag om eenige nadere inlichting. Ik denk, dat den eersten officier, die voor week worden niet zeer vatbaar was, bij het lezen de tranen in de oogen zijn gesprongen.

Men kon zich bezwaarlijk de illusie maken, dat op een schip de ware toedracht van een zoo tragisch sterfgeval aan niemand anders bekend zou worden dan aan hen, die er rechtstreeks mede gemoeid waren geweest, of zelfs, dat het geheim daarvan tot de opvarenden beperkt zou blijven. Nochtans werd, vooral met het oog op het Italiaansche oorlogsschip, om een al te snelle ruchtbaarheid te voorkomen, aan de officieren en de verder daarvoor in aanmerking komenden, aanbevolen om bij navraag als doodsoorzaak op te geven — ja, wat was het? Hartverlamming, longontsteking, of welke andere snel verloopende ziekte misschien? Wie wist drie maanden later nog, wat er was afgesproken? — Op den dag na de begrafenis zal onze dokter dat nog wel geweten hebben, toen hij bij de bevoegde autoriteit te Oleh-leh de officieele aangifte van overlijden ging doen, voorzien van de noodige gegevens voor het register. Maar? Toen de donker gekleurde klerk, dien hij aan het groote boek vond zit-

ten, eenige rubrieken had ingevuld, klonk plotseling de vraag: „Oorzaak van den dood?” Hoe zeker die vraag ook verwacht had kunnen worden, Verwelle had, vreemd genoeg, over het antwoord nog niet nagedacht. Even hokte hij; het was een officieele opgave. Kon hij, de medicus, die rechtstreeks bij het sterfgeval betrokken was geweest, een gefingeerde doodsoorzaak laten inschrijven?

„Suicidium!”

„Hoe spelt u dat menirr?”

Hij spelde den ambtenaar den naam van de hem onbekende ziekte voor; het groote boek, waarvan ook die bladzijde spoedig genoeg zou zijn volgeschreven, ging dicht.

Toen eenige maanden later het schip in het droge dok stond voor den gewonen schoonmaak, heeft men op de buitenhuid tevergeefs gezocht naar eenig spoor van het vastzitten op Karang Timau. Maar het heeft een onuitwischbaren indruk nagelaten in de gemoederen van hen, die, al hadden zij geweten, het noodlot niet hadden kunnen afwenden van den man, dien zij toch hoogachtten om zijn eigenschappen, maar dien zij niet konden bereiken, omdat hij meende alleen te moeten staan in hun midden.

THUISREIS.

I. Bijzondere nummers.

Het kan wel zijn, het zal wel zijn, dat zoo'n thuisreis met een schroefstoomschip 1e klasse een jaar of vijftig geleden ook de bedoeling had om de bemanning te oefenen tot een geheel, dat een eventueel tot vijand geworden vriend, naar de mate van de middelen van zoo'n schip, het hoofd had kunnen bieden. Dat echter de andere bedoeling, het overbrengen naar Nederland van officieren, onderofficieren en manschappen wegens langdurig verblijf in Oost-Indië, of wegens ziekte, beter tot haar recht kwam, zal wel regel zijn geweest. In elk geval, dien indruk hebben we wel gekregen op de thuisreis van Z.M.S.S. 1e kl. „Driekleur", toen dit vaartuig, zelf ook wegens langdurig verblijf, via de Kaap zijn bestemming naar Nederland opvolgde.

Was het op zoo'n thuisvaarder in den regel al een bijeengeraapt partijtje menschen, gekomen van allerlei schepen uit de meest uiteenloopende hoeken van den archipel, menschen, van wie velen het eerste stadium van tropenkolder dicht waren genaderd, en de meesten teleurgesteld waren, dat zij niet voor afwisseling ook eens per mailstoomer mochten thuisvaren, ditmaal waren er al heel bijzondere nummers aan boord, enkele blijkbaar alleen ter opluistering.

Dat bijzondere begon al bij den Commandant, die onder de markt voer, d.w.z. eigenlijk nog niet den rang had om zulk een fier schip te commandeeren, wat hem overigens niet verhinderde daar best toe in staat te zijn, wel zoo goed misschien als de één rang hoogere collega, die zich ter elfder ure, naar de kombuis beweerde, van het karreweitje had weten af te maken, en daardoor den ander zijn thuisvaren per mail had „door den neus geboord".

Wij jongeren vonden den ruil best, al wisten we wel, dat onze commandant lang niet tot de makke schapen was te rekenen, want wij wisten ook, dat hij de eigenschap had zoowel vierkant als rond te zijn, en zoowel dingen als menschen aan te durven, terwijl van den ander de roep ging, dat hij voor den zeeman ongebruikelijke streken op zijn kompas had, en dat de malaria,

waarmede zijn thuisvaren versneld was, wel een daarvan zou zijn.

Volgde de eerste officier, die, denkelijk als gevolg van de mutatiën, waartoe die malaria aanleiding had gegeven, zijn reeds uitgevaardigde vergunning om per mail thuis te varen, had zien intrekken. Tot zijn eer mag worden gezegd, dat het daardoor begrijpelijkerwijze bij hem ontwikkeld „acidum tropicum" al spoedig gebonden werd door het zeezout, dat je op zoo'n lange reis overvloedig op je lippen proeft, aldus in homoeopatische doses inneemt, en dat je af en toe bij stormweer ook met geweld door je poriën heen ondershuids wordt toegediend.

Maar een ander zuur, dat hem waarschijnlijk van nature eigen was, werd daardoor blijkbaar niet gebonden. Dat had een specifieke werking; het beet speciaal den mindere, daar het een neerslag was van een zekere aristocratische hooghartigheid en van de neiging om taalzuiverend op te treden. De uitingen van deze neiging, op de juiste wijze en ter juister plaatse toegepast, kunnen loffelijk genoeg zijn, maar dat kon niet worden gezegd van de daarmede gepaard gaande gewoonte, om den toon van de taalkundige terechtwijzigingen te schakeeren van grappig spottend, wanneer het gold de menschen van gelijke intelligentie, die gelijke munt hadden om mee te betalen, tot minachting, wanneer het ging tegen den ongeletterden mindere, die zoo gauw niet begreep, of zoo gauw niet wist, met welke munt uit zijn woordenschat, waaronder toch ook wel goud voorkomt, hij het „te veel" terug moest geven. Van zoo'n terloops gegeven les bleef dan alleen het gevoel van de bijgegeven dosis minachting hangen, een gevoel, dat reeds zijn eigen groeikracht in zich draagt, en bij te veel herhaling van zulke lessen wel eens tot een zwaren last van haat bleek te zijn aangewakkerd.

Als „zwabber" telde de Etat-major slechts één officier, die den daarvoor noodigen rang van luitenant ter zee 1e klasse had; de oudste der 2de klassen zou dienstdoend zwabber zijn. Dit woord is hier geen scheldwoord, maar slechts de gemeenzame term, die 't beeldrijk spraakgebruik van 't oorlogsschip heeft uitgevonden om den officier van de week aan te duiden, den man, die in 't benedenschip den weekdienst heeft, alzoo daar toezicht houdt op orde en zindelijkheid. En voor deze laatste is het instrument, dat zwabber heet, min of meer het embleem.

Onze zwabber was aan boord gekomen met gebruiksaanwijzing. Hij had een lastige kwaal, die met een lastig humeur gepaard ging, en misschien wel te wijten was aan den al te verkoelenden invloed van het dokwater te Nieuwediep, waarin we

hem eenige jaren te voren met een kameraad, die nu reeds dood was, wel eens hadden zien zwemmen, wanneer er reeds een aardig vliesje ijs in lag, een hardingsproces, dat misschien nuttig kan zijn, wanneer je het jaar in jaar uit kunt voortzetten, maar wellicht slecht bekomt, wanneer je voor verandering drie jaren in Indië moet doorbrengen, waar je het ijswater goedschiks alleen inwendig kunt toepassen.

De dokter decreteerde, dat deze patiënt niet, zooals bij het zwabberschap behoorde, afwisselend met zijn medezwabber om de andere week de hondenwacht mocht doen, waarop de commandant hem den permanenten weekdienst opdroeg, en de hondenwacht doorloopend toewees aan den oudsten 2de klasse, die dat een zeer welkome regeling vond, daar 's menschen klokwerk beter loopt op regelmaat.

De officier van gezondheid zelf was ook iemand met gebruiksaanwijzing, zij het dan in eenigszins anderen zin. Een patiënt had hij aan zichzelven, voorloopig althans, niet, en gelukkig; want welk dokter ziet er kans zichzelven als aan anderen den goeden invloed te suggereeren van een „zuren drinkdrank", waarvan 't recept, in 't Hollandsch, is: „water, al of niet gedistilleerd, een tikje fosforzuur en bietenrood"? Hij was, en wist dat zelf wel, neurasthenicus en slecht slaper, en 't was dus meer aan anderen om als dokter voor hem op te treden, wat echter niet een ieder inzag of gewillig deed. Het temmen van het slecht humeur van iemand, die je graag met paradoxen en hatelijkheden sart, is dan ook lang niet ieders werk. Vooral wie jong is, denkt allicht: „'k ben voor krankzinnigenverpleger niet opgeleid; wat doet zoo'n man dan ook aan boord, en op een zeilend schip nog wel? Verbeeldt hij zich, dat je 's nachts voor zijn plezier de bramzeilen maar moet laten stukwaaien, of dat de brambrassen fluweelen linten zijn, en de bloote stampvoeten van een europeesch matroos even geruischloos als die van een inlander? Get thee to a nunnery!"

Bij den secretaris, voor zijn vak een van de besten van zijn korps, was van een gebruiksaanwijzing geen sprake, of 't moest dan zijn geweest van de aanwijzing om niet te veel te gebruiken, een aanwijzing, die hij later nog bijtijds zichzelven heeft gegeven, en met succes heeft opgevolgd. Hij deelde zich bij voorkeur in bij de jongeren, bij wie hij dan ook, zoolang de wal uit zicht was, wat betreft humeur en vroolijkheid, het beste paste. Die lieten bij dat partijtje niets te wenschen over. Ook de oudste luitenant 2de klasse, die bijna dienstdoend zwabber was geweest, werd daarbij ingelijfd, en niemand heeft er gedurende de

reis aan gedacht hem te verdenken tot de geëngageerden te behooren, zooals toch bij aankomst te Nieuwediep bleek het geval te zijn. Maar evenmin heeft iemand reden gehad te denken, dat hij zeker niet verloofd was. Dat kunnen anders, speciaal aan boord in Indië, kenmerkelijk ongezellige exemplaren zijn. Wanneer anderen genoegelijk samen zitten te boomen of te kankeren, zit zoo een dit laatste ongenoegelijk alleen te doen in zijn hut, of wel hij pent daar vierkante meters mailpapier vol, van dat dunne, doorschijnende papier, waarvan je twee kanten tegelijk leest, de eene in spiegelschrift, en waarmee je een maximum aan schrijfsel voor enkel port kunt overzenden, een punt, destijds althans, voor zoo'n kettingganger ook van belang. Want fortuin hadden die zeeofficieren, meest zoons van andere zeeofficieren, dokters, of predikanten, gewoonlijk niet, en evenmin te wachten, en de traktementen waren juist toereikend om van 't „vergulde bedelaarschap" het vergulden bij te houden; de continuatie van 't overige liep vanzelf. In Indië moest dan sok worden gevaren. Maar dat was nu voor de omgeving van zoo'n aanstaand echtgenoot juist het voordeel van een thuisreis, waarop je in geen dertig dagen of meer een brievenbus te zien kreeg, die brieven kon verwerken, dat het „briefpennen" hem in veel mindere mate tot obsessie werd, en zijn zin voor gezelligheid in den regel belangrijk verbeterde.

Alle andere jongeren waren ongetrouwd en ongeëngageerd, en van nature nog onbezorgde, vroolijke kerels.

Een element, dat tot hun opgeruimdheid, zoolang het duurde, veel bijdroeg, was de geweldig groote, dikbuikige tamisaan [1]) rum, waarmee de tweede in ancienniteit der 2de klassen aan boord was gekomen. Hij had die, naar zijn zeggen, nog overgevaren uit Curaçao, wat ons deed vermoeden, dat hij dan wel met een eerbiedwaardig aantal van die juffers van daar moest zijn gegaan, want de inhoud bleek hem even zoo goed te bevallen als ons. Maar, dit zij tot zijn eer gezegd, hij was daar even bedachtzaam mede als een huisvrouw op een buitenpost met haar moeilijkst te verkrijgen provisie, en wist, terwijl hij royaal met ons allen, de jongeren, gelijk op deelde, elken avond ieder één glaasje, het kostelijk vocht verbazend lang te doen strekken. Zelf was hij een nog veel onuitputtelijker tamisaan vol vroolijkheid en grappen.

[1]) De naam van dit Westindisch, in riet gevlochten receptakel van vele flesschen inhoud is volgens sommigen „dame Jeanne" van wege de vage gelijkenis met een negerjuffer in wijd uitbollende rokken, volgens anderen „demijohn".

De onderofficieren waren meerendeels van het slag, zooals ze altijd zijn geweest, totdat ze vele jaren later tijdelijk uit hun evenwicht werden gewipt door de geesteswaggelingen, die na den wereldoorlog ook bij ons voorkwamen, en door de graaizucht, die bij anderen reeds in dien oorlog sterk was ontwikkeld, en daarna zoo aanstekelijk en algemeen werd — taaie, ordelijke kerels dus, die met de kaken opeen hun drie jaren in het „apenland" hadden doorgeploeterd, en nu zich verkneukelden in het vooruitzicht weldra op het Kaapsche Rif weer eens dikke plunje te kunnen dragen en zeeën en luchten te zullen zien, die je aan de Noordzee zouden doen denken. Schipper, bootslieden en kwartiermeesters plooiden gretiger de voren in hun nekvel dieper bij 't stage omhoogkijken naar het tuig, en floten vroolijker het lange „halen", nu het schoten, vallen en riftalies gold, waar 't volk ook wel zoo goed aan trok als aan de sloepstakels bij 't eeuwige sloepen hijschen in Oost-Indië.

Toch ware het bluffen te beweren, dat het volk tot trekken, aan wat ook, tenzij dan aan een pijp, bijzonder gretig was. Geen wonder; er was (thans is het beter) in Oost-Indië voor den matroos en marinier — en voor den onderofficier was 't weinig beter — aan den wal niet veel, dat meehielp om hun levenslust en opgewektheid overeind te houden, maar heel wat, dat een sterken wissel trok op hun physiek en geest.

Het best nog vonden zij zich thuis aan boord bij 't werk van alledag, maar slechts aan enkelen gaf dat een afgeronde, eigen taak, waarvan het resultaat hun zichtbaar werd als geheel hùn werk, de vrucht van hùn zorg en hùn inspanning.

Aan wal? Zij vonden er zelfs geen menschen van eigen slag en taal, want zij, die het misschien waren vóór zij in Indië kwamen, waren het daarna niet meer; zij waren dan „meneer" en „mevrouw", „toewan" en „njonja".

Voor den inlander, die geheel Oost is, is de blanke marineschepeling geheel West, en met den kleurling staat hij er niet veel beter voor. Al kent hij Kipling niet, hij voelt het wel, dat „East and West shall never meet", of 't moest dan zijn om eens te bakeleien. En van wat hij te zien kreeg, was er bitter weinig, dat hem aantrok door schoonheid of wetenswaardigheid, omdat daarvoor zijn oog niet geoefend, zijn geest niet ontwikkeld genoeg was. Hij kreeg ook niet veel te zien, niet veel anders dan modderranden vol bakau, blinkende koraalstranden, en, ver weg, klapperboomen en blauwende bergen. Ook hij, die zijn traktement niet voor een groot deel naar Holland zond voor 't onderhoud van Vrouw en Kind, had toch geen geld en ook geen

tijd genoeg om verder dan enkele mijlen het land in te gaan, geen gelegenheid om eens het binnenland te zien, waar toch misschien de koele berglucht, het zien van sawahterrassen, het bestijgen van vulkanen hem zouden hebben bekoord. Gelukkig maar misschien, dat hij, door niet te weten, dat alles ook niet miste. Zoo zweette hij drie jaar door met weinig meer vermaak dan plunjes wasschen om zich op het zweet te wreken. De fonograaf bestond nog niet, de radio nog minder; de drank bestond reeds eeuwen.

Daar was op deze reis een oorzaak, waardoor de geest van ongewilligheid, kenmerkend voor dat thuisvaren per „gouvernementsmail", bijzonder sterk ontwikkeld was. Het was nog niet zoo lang geleden, dat de lijfstraffen werden afgeschaft, het slaan met „laarzen", dikke, of met „handdagen" dunnere eindjes touw. Dat deze straffen reeds min of meer in onbruik waren geraakt, althans zelden meer werden toegepast, kon niet verhinderen, dat de afschaffing eene periode van balsturigheid ten gevolge had, die menigeen, nu hij zijn zitvleesch veilig wist, verlokte om meer delicten te begaan, als 't ware om die veiligheid aan zichzelf en anderen te bewijzen, al zou ook voor de meeste dier vergrijpen het rooster zeker niet zijn opgetuigd. Zoo kwam het strafregister zwart te zien van toeren strafdienst en van dagen provoost-arrest. Bij 't eerste putte de delinquent een druppel troost uit het besef, dat ook voor den toezichthoudende de rusttijd werd verpest, bij het tweede, dat het voor hem zelven alles rusttijd was, en anderen zijn werk verrichtten.

In den bovenrol voeren er drie nummers mee; een, die op een afgelegen station de weelde van een te gespatiëerde contrôle niet had kunnen verdragen, en die van zijn daar opgedane echtgenoote niet had kunnen remmen, en nu in Nederland moest worden ondergebracht in Staatspension, met de wetenschap zijn Staatspensioen te hebben verspeeld. Men wist hem zitten in een hut in den kuil, maar zag hem nooit. Te Kaapstad moet wel eens het denkbeeld bij hem zijn gerezen om de plaat te poetsen, maar voor het hernemen van zijn vrijheid met aanvaarding van het onbekende heeft zeker hem de energie ontbroken. Daar was volgens havenreglement aan boord de plaats, „waar de Keizer te voet gaat," gesloten, en zoo mocht ook hij, die arrestant was, zij 't onder geleide, den wal betreden. Is dat geleide te waakzaam geweest?

De tweede bovenrolsgast was een marinier „van Lotje getikt", goedaardig meest, slechts zeurend om te mogen schaatsenrijden en om krentenbrood. Hitte en misère hadden hem blijkbaar

een hunkerobsessie aangebracht. Voor ons leeken was het eerst niet duidelijk, waarom men hem maar niet liever per mail had teruggezonden dan hem zoo'n lange reis te laten maken, waarop hij nu en dan, bij buien van kwaadaardigheid, het pikdonker provoostlokaal, een rupsendoos met weinig gaatjes, tot logies kreeg aangewezen. En toch, toen het bleek, dat hij uren lang kon worden zoetgehouden met het poetsen van koperwerk, solide stukken dan, die voor krom- en mankpoetsen niet vatbaar waren, toen drong het toch wel tot ons door, dat een mensch zoo gek niet kan zijn of 't werk, dat hij verstaat, is goed voor hem.

De derde bovenrolsgast, als verstekeling aan boord gekomen, was Kees „den Aap", de eenige, die nu juist graag in het apenland had willen blijven. Niemand — heette het — had hem aan boord gebracht, en toch wist ieder, dat hij Kees heette. En ieder, die het van te voren soms niet mocht hebben geweten, bemerkte spoedig, dat er aan hem niets euphonisch was dan die n in zijn titulatuur, die elk van zijn soortgenooten, ter compensatie denkelijk, in den volksmond meekrijgt, onverschillig of hij in den eersten dan wel in den vierden naamval staat, en aap dan wel apin is.

In volle vrijheid is het dier zijn leventje aan boord begonnen, begrijpelijkerwijze met een grondig onderzoek van het raar geboomte, dat het eerst zijn aandacht trok, de fokkemast. Wat mag er in die apenziel zijn omgegaan, toen wij hem langs die strakke liaan, de brampardoen, naar boven zagen klauteren met een gemak en snelheid, alsof voor hem aan boord de zwaartekracht verdwenen was? Die raa's, de takken, ook al even recht, maar anders net als bij een boom, de dunste boven, de dikste onder aan den stam. Maar wat een vreemde bladeren, aan elke tak maar één, en onafzienbaar groot. Waar zitten nu de vruchten? Ha! hij ziet er een, een dikke, daar buiten aan dien tak. En hij er heen en vindt een onveerteerbaar brasblok, en begrijpt niet, wat die witgezichten, logge soortgenooten, daar beneden in dat geboomte vinden, wanneer ze nu en dan met krijschen en met fluiten, dat bovenste, toch nog zoo groote blad gaan vouwen tot het gansch verdwijnt. Nòch daarvan, nòch van die gekke vruchten, als ijzerhout zoo hard, wordt ooit één stuk door hen gegeten. Dat is al vreemd, maar vreemder nog vindt hij, dat zij hem nooit met rust zijn eigen leven laten leven. Voor hem is 't aantal gekken onder hen veel meer dan één. Hij weet niet, de de mensch zoo'n aapje aanziet voor een baby, en dat er hier aan boord niet velen zijn, die oud of wijs genoeg zijn om

te weten, dat er maar één is, de eigen Moeder, van wie de baby alles goed vindt, en dat de rest zoo kind als aap met rust moet laten.

Was Kees rustig vooruit gebleven, hij zou waarschijnlijk het Nieuwediep wel hebben gehaald, en, wie weet, ten slotte bij soortgenooten in een dierentuin, onder een latijnschen naam, veel mooier dan „den Aap", de rest van zijn leven hebben gesleten. Maar zijn nieuwsgierigheid heeft hem zelfs de gelegenheid benomen om het Kaapland te bereiken, waar misschien 't gezicht van een Maleischen waschbaas hem tot desertie had verleid. Hij ging ook achteruit ronddolen en zette met zijn pooten, die juist in een spuwbalie hadden gegrasduind, tabaksapafdrukken op een gewichtig rapport — gewichtig althans voor den man, die het zoo juist gemaakt had, en 't nu weer over moest schrijven. De dactyloscopie verried Kees; hij werd opgesloten. Zijn kooi was wel mooi, ten minste dat vond de matroos, die haar gemaakt had, maar Kees vond die benauwd en ontsnapte. Toen moet hij zich, onbewust van distinctieven, misdragen hebben jegens den commandant in eigen persoon, waarop de doodstraf door verdrinking over hem is uitgesproken. Het was daar ergens halfweg tusschen Straat Soenda en de Kaap, te ver voor hem van het naaste land om dat zwemmende te bereiken.

Toen wij jongeren, nog niet zoo vele jaren den leeftijd voorbij, waarop men zelf „aap" is, dat hoorden, zijn we er wel even stil van geweest. Wij meenden, dat voor tijd van vrede de doodstraf was afgeschaft.

II. Vrachtvaarder.

Het was misschien niet ongewoon, dat van de thuisreis van een oorlogsschip gebruik werd gemaakt om behalve menschen ook voorwerpen naar Nederland over te brengen, maar dat waren dan gewoonlijk enkele van geringen omvang, zooals tijdmeters of andere zee-instrumenten, die een speciale zorg vereischten en niemand in den weg stonden. Maar ongewoon was het wel zoo'n schip als een pakhuis te zien volstoppen, ook in ruimten, die daarvoor in het geheel niet bestemd waren, met allerlei volumineuze zaken, die danig in den weg waren. Want in het schip, dat voor zoo'n lange reis is uitgerust, zijn alle ruimen met de eigen voorraden, munitie, victualie, water, kolen, zeilen en wat niet al, tjokvol. Zoodat, toen daar, ter besparing van mailbootvracht, aan boord werden gedragen de nagelaten

goederen van vier in een kort tijdsbestek in Indië overleden hoofdofficieren en een onnoemelijk aantal kisten vol departementale archiefstukken, deze schuurvol voornamelijk plaats moest vinden in den kuil in de ruimten tusschen de kanonnen. Dat zij daar het exerceeren met die stukken onmogelijk maakten, zoodat daarvoor slechts boeg- en hekkanon beschikbaar bleven, werd niet bepaald algemeen betreurd — geëxerceerd met geschut had men in Indië drie jaar lang — maar dat de aanwezigheid van die eens vooral vastgesjorde en geklampte vreemde massa's hinderden in het onderhoud van het geschut en in de verzorging van de zindelijkheid van den kuil, gaf wel meerderen ergernis. De onbereikbare ruimten onder de stukken en onder en tusschen de opgestapelde kisten vormden een soort vuilnisvat der Danaïden, verschillend in zooverre van het mythologische, dat het nooit leeg was te krijgen. De permanente „zwabber", die tevens de officier van de artillerie was, de schipper, de provoost en de onderofficieren met kuildienst belast, leden er voortdurend door aan verstoorde illusie. Scheen het een oogenblik, dat nu toch werkelijk de kuil er knap uitzag, dan verscheen er weer door spijgaten, poorten en c.q. luiken een plens water, en met het slingeren van het schip tooverde dat weer uit alle hoeken en gaten vuil onder en tusschen die kisten vandaan. Dit verklaarde allicht, waarom op deze thuisreis, wanneer bij slecht weer alle poorten gesloten bleven, het kuil-aroma dat van andere uit- of thuisreizen met wel tien graden van de stankschaal klopte, en het aan boord anders als axioma geldende gezegde: „Van den stank is nog nooit iemand gestorven," in discrediet dreigde te geraken. Er waren er zelfs, die spraken van „stinkboel" en „zwijnepan". Alleen de provoost scheen door jarenlange oefening geaccomodeerd; zijn appreciatie bepaalde zich tot het af en toe mompelen: „een voedzaam luchie", wat dan bij navraag bleek te bedoelen: „je hebt er gauw genoeg van". Later bleek, dat de pluimgraaf, hoewel het terrein van zijn zorg, de kippen- en eendenhokken, op het bovendek lag, ook vrij wel niets „merkte", wanneer hij in den kuil kwam.

Intusschen, het is een feit, dat niemand er, op de reis althans, aan bezweken is, maar dit is misschien alleen daaraan toe te schrijven, dat geregeld een ieder, die 's nachts in de voorlaatste faze, een zware nachtmerrie, belandde, bijtijds zichzelven en zijn geheele omgeving door een vervaarlijk gebrul wakker maakte, dat eventueel verflauwende hartslagen weer aanjoeg. Trouwens, de destijds bestaande regeling van het „wacht op, wacht af," waardoor de meesten na vier uur halve kracht weer vier uur

volle kracht ademhaalden, bleek zeer hygiënisch te zijn.

Onzen secretaris kwam de eer toe een maatregel te hebben gevonden, waarmede op het punt van voedzaamheid van de lucht elk record geslagen werd, een maatregel, welke algemeenen bijval vond, daar hij ook in ander opzicht aan de voedzaamheid zeer ten goede kwam. Toen wij de Kaap verlaten hadden, kwam ieder op zijn beurt kijken naar het zestal mooie Kaapsche ossen, waarmee hij het kanon vooruit in den kuil had geïmmobiliseerd. Zij, die niet dadelijk naar dit schouwspel kwamen zien, hebben het alleen op een afstand, eventueel met behulp van een binocle, kunnen waarnemen. Dichtbij was het niet te harden. Alleen de provoost en de pluimgraaf-veeboer, die met de zorg voor dat vee belast werd, konden nog ongestraft naderbij komen; voor hen bleef enkel de tot nul gereduceerde wrijving van het dek, en vooral van de bronzen cirkelstukken van het kanon als gevaar over.

III. Kaap de Goede Hoop.

Op het gebied van zeemanschap en meteorologie heeft deze reis geen bijzonderheden opgeleverd, waardoor zij zich van andere dergelijke reizen onderscheidde. Buien op het Kaapsche rif met het Sint Elmusvuur op de donderpennen en aan alle nokken van de raas, een ieder, die lang voer, zal dat wel kennen; ook de ratelende hagelsteenen, waarmee die buien je kunnen bombardeeren, en waarvoor je gerust zoolang „va barque!" kunt spelen — het uitkijken tijdelijk kunt opgeven; dit niet alleen, omdat daar geen visschers voor hun netten liggen en het vrijwel uitgesloten is, dat je in die eenzaamheid zoudt kunnen worden aangevaren door een schip, dat je te voren niet zoudt kunnen zien, en beter doet je oogen tegen blindslaan te vrijwaren, om ze weer dadelijk goed ter beschikking te hebben, zoodra het over is.

Wie kan er in die streken zoo zijn schip zien kampen, de heuveltoppen van het water telkens „brrroemssjrrr!" te loevert binnen boord, om met een „wlaf!" aan lij weer te verdwijnen, zonder te denken aan den Vliegenden Hollander? Gezien hebben we hem daar niet; maar 't bracht mij in herinnering, hoe ik eens toch hem gezien heb niet ver van Holland's kust, waarvan 't gezicht hem blijkbaar had tot rust gebracht, en waar hij ons verscheen in een modern gewaad.

't Was zomer toen en heldere zonsondergang. Een zeemijl om den Oost een luie mistbank, zachtjes voortgestuwd door flauwen

Westelijken wind, en aan de windzijde afgesneden tot een vertikalen muur van damp, waaruit op eens het voorschip van een stoomer naar buiten schoof en scherp reeds was te zien, toen 't achterschip geheel nog was verborgen in wat voor menig schip een lijkwade is geweest. En vóór nog het geheele schip te voorschijn was gekomen, vóór nog zijn Nederlandsche driekleur was verkend, verscheen daar op den mistmuur scherp het schaduwbeeld, dat ditmaal wel geen mensch aan 't schrikken heeft gebracht. Heeft misschien om den Zuid een lage, heldere maan door wolkenscheuren heen, zoo eenmaal 't spookschip doen geboren worden, dat spook, dat immers altijd heet het evenbeeld van 't eigen schip te zijn?

Leeuwenkop, Tafelberg, Kaapstad! Beide eerstgenoemden reeds vroeger gezien, toen wij ettelijke jaren te voren met een ander schip uit Nederland gekomen, naar Simonsbaai waren doorgegaan, waar het liggen goedkooper was en de gelegenheid voor de matrozen om voor goed van halfrond te verwisselen, niet zoo gunstig als in de groote stad aan de Tafelbaai.

Kaapstad, voor ons allen, de jongeren, nieuw, beviel ons best, het meest wel door de groote gastvrijheid, ons door tal van ingezetenen betoond. Het was als werden we onder hen verdeeld, en de wijze, waarop dat ging, toonde wel, dat men hier niet veel meer introductie noodig had dan het feit Hollandsch zeeofficier te zijn. Mijn eigen ondervinding op dat punt vond ik min of meer curieus.

Den ochtend na onze aankomst hadden wij état-major's-bezoek af te leggen aan boord van een Russisch oorlogsschip, dat reeds een poos te Kaapstad lag. Den Longroom daar aan boord binnen komende, hoorde ik iemand met een zware stem in 't Hollandsch vragen: „Is hier een meneer (mijn naam)?" De vrager was een gezond en eerwaardig uitziend heer op leeftijd, groot, zwaar gebouwd, met langen witten baard. Dat moest, dacht ik, wetend op Russisch territoor te staan, de Pope van het schip zijn; in politiek dan. Maar, hoe kwam die man nu Hollandsch en mijn naam te kennen en naar mij te vragen? De man bleek Rus te zijn, noch Pope, heette H. en was Kapenaar.

Bij de kennismaking ontpopte hij zich als neef, een verwantschip, die ik ontkennen noch bevestigen kon. Hij stelde zijn huis voor mij open, als waar ik een zoon.

Die kennismaking ging gepaard met een eigenaardigheid, welke ik eerst later kon thuisbrengen. Zoodra ik, na mijn bevestigend antwoord op zijn vraag of meneer „die" aan boord was,

onder zijn bereik kwam, gaf hij met de hand, die niet voor zijn krachtdadig en langdurig handschudden te werk stond, in mijn rechterbovenarm een aangehouden kneep, waarvan mijn goeie tante Pietje, wanneer dat haar was overkomen, zeker veertien dagen vingerafdrukken had overgehouden, een massage, welke mij onwillekeurig den aangevallen biceps deed opzetten. Voor 't oogenblik dacht ik alleen: „Die neef doet zeker veel aan koeien keuren; dit zal een hebbelijke handgreep zijn."

Het moet gezegd worden, dat de familie H. zeer gul en gastvrij was en ons in den longroom menig prachtig stilleven verschafte van meloenen, druiven, perzikken, enz., waarvan het leven ook telkens kort was, doordat de gamellechef hardnekkig volhield, dat de bedoeling was ze op te eten, vóór ze konden beschimmelen, een meening, waarmede iedereen het dadelijk eens was, vooral toen het bleek, dat onze gastvrouw scheen te kunnen gissen, wanneer verversching welkom was. Of waren het de dochters, die dat raadden? — Ja, er waren er twee, en de kameraad, die tegelijk met mij, hoewel hij geen neef was, bij dezelfde familie was geïntroduceerd, stond met mij, dat werd ons allengs duidelijk, op tweetal. Ik heb altijd vergeten hem te vragen of hij ook door een kneep in een of anderen spierbundel een summiere, eugenetische keuring had ondergaan, maar vermoed van wel, daar 't zeer waarschijnlijk is, dat men 't voor de oudste dochter niet alles op één kaart wilde zetten. Maar op twee was toch ook nog wel wat weinig. Want, helaas voor 't arme kind, alle beschikbare schoonheid was blijkbaar voor de jongste gereserveerd geworden, en deze ontpopte zich na een paar dagen als geëngageerd! Of was dit slechts een bordje „Verboden toegang"? Van haar aanstaande hebben we nooit iets gezien, noch ooit den naam gehoord. Wanneer het soms der jongste taak mag zijn geweest ons voor haar zus op temperatuur te brengen, dan is dat jammerlijk mislukt, en niets heeft mogen baten om ons een van beiden te doen bijten. De toespeling op den collega, die op die vroegere reis een Kaaplandsch meisje had gevonden en getrouwd, 't werd als bekend erkend. Het zingen door de oudste, eerst van de aandoenlijke strofen:

„Sweet dreamland faces,
Passing to and fro,
Bringing back to mem'ry
Days of long ago."
etc., etc.

waarmee zij begon ons in den week te leggen, vervolgens van het droevig lied: „The white, white squall", waarbij — in 't lied — een jeugdig zeeman 't leven liet, het wekte wel herinnering aan die mooie, witte bui van kort te voren op het Kaapsche Rif, maar aangezien geen onzer daarbij 't leven had gelaten, werd de hint, als zou het wel zoo verstandig zijn om maar te trouwen, wie je trouwen wilde, en de rest van je leven aan land te slijten, min of meer als een insinuatie gevoeld.

Het end van 't lied is geweest, dat wij de Kaap met, ik vrees, een onvervulde goede hoop achter ons hebben gelaten.

Zooals gebruikelijk, kwamen er in groot aantal bezoekers aan boord, waaronder natuurlijk alle nieuw gemaakte kennissen met de familie en vrienden, die hen vergezelden. Merkwaardigerwijze bleken er gewoonlijk ook een aantal jongelieden mede te komen, telkens weer andere, die wij op grond van hun onleschbaren dorst, naar sterke leschmiddelen dan, onmogelijk bij eenige ons bekende familie konden indeelen. Het bleek dan ook, dat zij aan boord kwamen als een gevolg van ziels -of juister gezegd, keelverwantschap met een der onzen, en, ondanks onze ergernis en ons onvermogen om dat stop te zetten, hadden wij toch ook een soort van bewondering voor de perspicaciteit, die er ongetwijfeld noodig is om in een totaal onbekende plaats binnen vier-en-twintig uren met alle daar aanwezige „hiepschansers" goede maatjes te zijn. Wat zou, dachten we, zoo iemand prachtige diensten aan de politie kunnen bewijzen.

IV. Ze staat er toch!

Ruim twee maanden heeft H.M. „Driekleur" er over gedaan om van de Kaap de uiterton van het Schulpengat te bereiken, zonder veel andere wederwaardigheden dan die, welke nu eenmaal bij zoo'n reis behooren, behalve dan, als extra-nummer, des dokters loffelijk, maar onvruchtbaar streven om ons voor afwisseling nog in een of andere vreemde haven te doen binnenloopen. Maar reeds dat streven zelf gaf eenige afwisseling.

Bij 't overgaan in 't Noordelijk halfrond begon zijn linker duimtop te gloeien en te steken, een verschijnsel, dat met de breedte toenam en begeleid werd door een toeneming van zijn slecht humeur. Geen wonder, want hij leed erge pijn, en toen hij officiëel geconstateerd had, dat het fijt was, had een ieder met hem te doen, en hielden ook de aanvankelijk gehoorde veronderstellingen of het misschien een begin van bevriezing kon zijn en dergelijke leekenpraatjes geheel op, wat trouwens ook

daaraan te wijten was, dat hij op een gegeven oogenblik zichzelven vrij van dienst stelde en verder in zijn hut bleef.

Niet lang daarna werd het gerucht vernomen, dat hij den eersten officier gevraagd had er bij den commandant op aan te dringen, dat het schip zou afhouden naar de naastbij gelegen haven, omdat hij nu oordeelde, dat geneeskundige hulp voor hem dringend noodig was ter voorkoming van koudvuur en wat daarop kon volgen, maar dat de eerste officier, wetend hoever die naaste haven uit den koers lag, weigerde dat advies aan den Commandant over te brengen, voorgevende, dat hij het niet voldoende medisch zou kunnen toelichten om kans op succes te hebben. Waarop de dokter, wetend, dat het gesproken woord toch vergaat, en willende zorgen, dat, mocht deze zijn patient eventueel komen te overlijden, zijn verantwoordelijkheid zwart op wit gedekt zou zijn, met welversneden pen — dit was hem toevertrouwd—den Commandant een uitvoerigen papieren brief zond. De uitwerking beantwoordde niet aan zijn verwachting. Of de Commandant het dokument in zijn archief deed opnemen, dan wel aan hoogere autoriteit, in casu Neptunus, doorzond, waarvoor hij de brievenbus, de gapende, groote poort van zijn verblijf in den kuil op armslengte bij de hand had, is ons niet bekend geworden. Zij, die beweerden den Commandant „in hun zak" te hebben, waren van die doorzending aan Neptunus zoo zeker, dat zij het veiligheidshalve overbodig vonden er bij den majoor-schrijver van het commandement naar te informeeren. Die had er, zoo hij den brief niet te agendeeren gekregen had, den Commandant eens naar mogen vragen!

Hoe dat zij — het is aan boord erg gehoorig — het verluidde al spoedig, dat de eerste officier den dokter een mondelinge boodschap van den Commandant had overgebracht, die duidelijk was, te weten: „Wanneer de dokter geen kans zag met zijn gezonde hand zijn zieken duim te behandelen, dan moest hij zijn ziekenoppasser-majoor maar uitleggen, hoe die hem een flinken jaap in dien duim moest geven. Het kolenruim half leeg stoken voor zoo'n bagatel, daar was geen denken aan."

De waarschijnlijkheid, dat die „kabar angin" juist was, is zeer groot geworden door het feit, dat de dokter, na nog een paar dagen lang steeds schorder geluiden uit zijn hut te hebben doen hooren, den ziekenoppasser-majoor liet komen, dezen wapende met een lancet — het noodig slagverband had de majoor al meegebracht — hem nauwkeurig instructie gaf, wat de majoor zelf volkomen overbodig vond, daarop van angst en agitatie half flauw viel, van welk gunstig oogenblik de majoor gebruik maak-

te om fluks den flinken jaap te geven, waarvan de dokter later met trotsch beweerde, dat zoo'n Portugeesche collega op Madeira of zoo het hem niet verbeterd zou hebben.

Bij het op de haven komen te Nieuwediep het bekende schouwspel; de halve bevolking eerst op den dijk, dan aan het hoofd, vervolgens meeloopend naar de aangewezen meerplaats.

Ruim drie en een half jaar te voren had ik onder een zelfde menigte dit schip zijn uitreis zien aanvaarden; niet lang daarna was ik zelf per mailschip Oostwaarts gegaan. In Indië had ik er een tijd lang aan boord gediend.

Op den bak stond ik thans als zoovelen aan boord naar die menigte te kijken, bekende figuren en gezichten te zoeken. Naast mij stond bootsman D. van den voortop, een blonde Fries, een solide kerel, die, als kwarteiermeester toen, de uitreis met het schip had gemaakt. Ik vroeg hem of hij mocht rekenen zijn familie in orde terug te zullen zien.

„Och, meneer, ons menschen zijn niet zoo vlug met schrijven; an de Kaap heb ik het laatst van mijn Moeder gehoord, maar die brief is al ruim vijf maanden oud, en ze is al een heel end over de zestig; da's een heele leeftijd voor een arm mensch. Ze zal d'er niet zijn; haar oogen zijn slecht, ze zou me toch niet zien." En meteen, terwijl hij onwillekeurig zijn hand al uitstrekte, vroeg hij: „Zou 'k Uw binocle eens even mogen hebben meneer?" Toen, na even getuurd te hebben, als tot zichzelf: „Waarachtig, ze staat er toch, daar bij den loodsschokker!" en tegelijk gaf hij mij mijn binocle terug, waarmee ik de mij onbekende Moeder zocht. Ik vond haar ook, want op die plek stond maar één oud vrouwtje; en plotseling, toen ik haar zag, sloeg er een geheugenstraal bij mij in; ik had dat vrouwtje meer gezien, maar waar, wanneer? In Indië zeker niet. — Och, natuurlijk, dat was hetzelfde moedertje, dat indertijd bij 't uitgaan van den „Driekleur" even mijn aandacht had getrokken. In eens zag ik het lang vergeten beeld weer voor mij. Ik had toen onder al die menschen, die daar op het plankier naar het schip stonden te wuiven, van waar hoera's overklonken, een bleek, gerimpeld burgervrouwtje zien staan, met net zoo'n witte muts als nu de Moeder van onzen bootsman droeg. En terwijl veel anderen om haar heen juichten en wuifden, had zij maar strak naar het schip staan kijken, en enkel voor zich heen gezegd: „Hoort! ze skreeuwen, maar God help' ze den berg op!" En nu herinnerde ik mij zelfs ook den eenigszins opstandigen toon, waarop ze dat gezegd had. Maar die schijnt dan toch niet verhinderd

te hebben, dat Onze Lieven Heer er het gebed van een Moeder in heeft gezien en dat verhoord heeft; bijna allen zijn den berg op en ook weer af gekomen.

Toen ik, de binocle nog voor de oogen, zei: „'k feliciteer je, bootsman!" sprak ik in den wind. Omziende, zag ik hem aan bakboord; hij gaf vermaningen om op te passen, dat de keesjes niet in den war zouden gaan; maar aan zijn stem hoorde ik, dat dit een voorwendsel was, en dat hij doende was zichzelf uit den war te houden.

Toen een paar dagen later een lid van de redactie van het Marineblad mij vroeg om voor dat tijdschrift een beschrijving van deze thuisreis op te stellen, heb ik mij daar met een „Jantje van Leiden" afgemaakt, bewerende, dat het des dokters was om ziektegeschiedenissen te schrijven. Maar de dokter, die toch zoo goed schrijven kon en ook wel over zaken van de Zee schreef, heeft het niet gedaan; en nu leeft hij niet meer. Hij heeft het stilzwijgend terug geëndosseerd.

MET EEN ZEILOPNEMINGSVAARTUIG OP SUMATRA'S OOSTKUST.

I. De Chinees en de Sumatraan.

Ja, het waren brave scheepjes, die twee opnemingsschoeners,[1]) even goed als elk ander schip dat is voor den zeeman, die er mede bekend en bevriend is geraakt door er mede te ploeteren en voor te zorgen, totdat hij van den pit van zijn schip wat in zichzelven heeft voelen overgaan. Zeker, zij waren al uit den tijd, toen zij geboren werden, en het kan best zijn, dat de chef van den hydrografischen dienst in Oost-Indië, die er de vader van was, dat zelf ook dacht, maar dat hij toch liever een stel tweelingen zonder stoom had, die, gewapend elk met een stoomsloep, op twee verschillende plaatsen konden werken, dan een éénling, die stoomschip was, en misschien evenveel zou kosten als zijn tweelingen samen, maar slechts op één plek tegelijk kon zijn.

Geboren in Nederland, naar Indië gezeild door een koopvaardij-bemanning, hebben zij daar vele jaren meegewerkt aan het maken van het groote net van zeekaarten van onzen archipel, waarvan de volledigheid nu eindelijk bereikt is.

Hij, die er mede gevaren en opgenomen heeft, weet van de beperkingen, welke het gemis van stoomkracht oplegt, maar hij weet ook, dat het is als een animeerend schaakspel van bijzondere soort, dat rusteloos vechten met de grilligheden van het indisch klimaat, met telkens wisselende winden en stroomen, en met den grooten vijand daar van het zeilschip, de windstilte, een vijand, die te sterker zich voelt, naarmate de zee dieper is, omdat het dan den zeilvaarder onmogelijk kan worden zich met een hand van zijn anker aan den zeebodem vast te klampen. Een school van volharding, oplettendheid en opmerkingsgave, en van geduld. Want wanneer het diep was, ja, dan werd soms het gemis van een stoomspil wel zwaar gevoeld.

O, dat pompspil! Dat poëtisch „klik-klak", ge hoort het uw

[1]) Zeilopnemingsvaartuigen Z.M. „Melvill van Carnbee" en „Blommendal".

leven lang steeds weer, wanneer ge denkt aan de jaren op die schoeners doorgebracht. Maar dat zal wel minder zijn door 't poëtische, dat er na jaren aan dien klank is gaan kleven, dan door de herinnering aan den zwaren geduldswissel, dien ge zoo vaak te betalen kreegt, den ochtend nadat ge, ten einde raad, om toch maar te behouden wat ge met uren opwerken zoo zuinig nog had bijeengekrabbeld, het anker liet vallen op twintig, dertig, ja eens zelfs op veertig vaam. Veertig vaam water en zeventig vaam ketting! Dat was daar ergens benoorden Straat Soenda. De prachtige, roode kleigrond, waarvan 's anderen daags groote bonken met het anker boven kwamen, hield het scheepje goed op zijn plaats. Maar dan, dien anderen ochtend! Die vracht ketting in te pompen tot „op en neer", dat ging al langzaam; en het was maar geringe hulp, dat de stroom meedeed om het anker uit den zwaar klevenden grond te halen. Toen daar de zware massa van anker, ketting en klei samen hing, kon dat primitieve spil, de beide boomen dik bezet — inlanders wegen niet zwaar — om te beginnen geen kwart vaam per minuut binnenkrijgen; zoodat het uren duurde, vóór dat eindelijk zeil kon worden gezet.

Hun eerste jaren waren niet voorspoedig, vooral niet voor de inlandsche schepelingen, waaruit in overwegend aantal de bemanning bestond. Beri-beri bracht menig hunner in het graf, en noodzaakte meer dan eens om het werk te laten liggen en het terrein te verlaten.

Het was geen vroolijk vooruitzicht, toen mij door menschen van het Departement der Marine voorspeld werd, dat dit ook wel zoo zou gaan op de kust van Deli, waar ik H.M. „Melvill van Carnbee" van collega H. moest gaan overnemen. „Je zult daar wel niet veel kunnen uitvoeren" heette het te Batavia, „want op het Deli-lichtschip is het ook al beri-beri en malaria troef." Geen bemoedigend vooruitzicht, voorwaar.

Maar dat is meegevallen. Het is nog wel een enkele maal voorgekomen, dat de dokter met een bedenkelijk gezicht kwam verklaren, dat hij een beri-beri-geval had geconstateerd, maar het was toch een zeldzaamheid, en altijd waren het recidivisten. Die werden ons soms wel eens als versche krachten aangebracht per H.M. „Koerier", den boodschappenlooper van Atjeh's kust, die altijd haast had, maar wien ook altijd verzocht werd te wachten, totdat onze dokter de nieuw aangebrachten had onderzocht. En wanneer dan het rapport luidde, dat de inlandsche matroos Samioen, aangebracht door den „Koerier", kenteekenen van

beri-beri vertoonde, dan verdween Samioen weer met den „Koeroer" in den nacht (is dat vaartuig ooit ergens geweest anders dan in den nacht?) om de terugreis naar Oleh-leh mede te maken. Dan kwam eenige weken later naar behooren een reprimande van den Commandant der Zeemacht te Batavia, aan wien het wederrechtelijk optreden van den Commandant van H.M. opnemingsvaartuig „M.v.C." naar behooren door den Stationscommandant te Oleh-leh was gerapporteerd. Want, tot „overplaatsing" had die eigengereide commandant van een opnemer geen bevoegdheid; dat stond duidelijk genoeg in de bepalingen te lezen. Maar ik gis, dat de Commandant van de Zeemacht, al moest hij het recht wel zijn loop laten, bij het lezen van het standje, dat de Chef van het Personeel hem ter teekening voorlegde, zal hebben gedacht: „hij heeft nog gelijk," wel wetend, dat de patiënt er beter door gebaat was, en het opnemingswerk ook, daar dit anders wellicht langen tijd onderbroken zou zijn geworden door het brengen van den zieken man naar het dagreizen zeilen verwijderde Deli.

Wat heeft ons behoed voor epidemieën van beri-beri, malaria en chagrijn? Wat anders dan „de Chinees", de ververschingsprauw van den Chinees?! De prauw, die vier, vijf weken na ons vertrek, waar wij ook waren, ons wist te vinden met zijn welkome lading ververschingen voor Europeanen en inlanders, met brieven, kranten, waschgoed en wat niet al; die ons het anker deed lichten, al was het zoo pas gevallen, om al ware het maar een half uur te winnen door hem tegemoet te zeilen met zeilen, waarvan de schoten en vallen gevaar liepen te breken door het enthousiasme, waarmee ze werden bijgezet. De eerste, die op of na den dag van de afspraak de wit-roode opnemingsvlag van onzen Chinees aan de kim zag verschijnen, riep dat enthousiasme op door zijn kreet: „Ververschingsprauw in zicht!" waarvan de toon wel zal hebben geleken op dien van het „Land in zicht!" van de oude wereldontdekkers na weken of maanden onzekerheid of ze ooit weer land zouden zien.

Had die prauw wat lang moeten zwalken om ons te bereiken, dan was er wel eens een van onze varkentjes dood gegaan en overboord gezet — in welken vorm, daar vroeger we dan maar niet naar; Chineezen moeten ook eten om te leven — maar voor het overige was er toch alles, wat er zijn moest, en kon je je voelen als het kind, dat Sinterklaas en jaardag onverkort bijeen heeft.

Wanneer die prauw, een tongkang, steeds trotsch onze opnemingsvlag in top, zijn hooge en breede hek weer liet zien,

was weldra onze schoener weer voor een andere vier of vijf weken met nieuwen lust aan 't werk, meestal alleen op de wijde watervlakte, met weinig andere variatie dan af en toe een welkome stortbui of een „Sumatraan".

Een stortbui welkom? Ja zeker, en niet weinig ook. Want het ging zuinig toe met het zoete water op zoo'n zeilvaartuig, dat bij gemis aan stoom ook geen distilleer had, dus voor den duur van elke reis afhankelijk was van 't eigen waterruim. Hoe meer water je uit de lucht vergaarde, hoe langer je uit kon blijven. Het was een weelde, wanneer er voor een keer weer eens ruim badwater en water ad libitum was om plunjes te wasschen, en wanneer ten slotte de stuurman kon rapporteeren, dat hij anderhalve ton regenwater in het waterruim had overgestort. Daar voor was dan een ieder in den weer geweest. Wanneer, ten anker, het „watervangen!" klonk, dan werden vlug de tenten uit- en neergehaald en aan hun randen de bamboegoten opgehangen, speciaal daarvoor gemaakt en altijd bij de hand; en wat aan balies, putsen, bakken maar beschikbaar was, werd aan het vangen gezet. Wat dan niet dadelijk werd gebruikt of in de mandiebakken gestort, ging over naar leege ketels in het waterruim. En met dit water moest je dan wel een paar dagen royaal zijn, omdat er anders te veel muskieten uit ontwikkelden.

De „Sumatraan" gaf ook variatie, maar een geheel andere en slechts even. Dat was geen inlander, prauw of sigaar, maar het meteorologisch verschijnsel, dat dien naam draagt; eigenlijk niet anders dan de zware bui, waarmede nu en dan het doorkomen van den landwind op Sumatra's oostkust gepaard gaat. Die kwam in den oost-moesson regelmatig zoo'n uurtje na zonsondergang aanzetten als de welkome voorbode van de nachtelijke afkoeling na heeten dag, maar vaak kwam hij op sokken, op een sukkeldrafje, en dan moest hij zich hier evenals elders in Indië vergenoegen met den naam van „dooie Chinees", van wege de gecondenseerde modder- en kamponggeuren, waarmede hij inzet, een onwelriekendheid, die meestal slechts kort als rem op de ademhaling werkt, en hier en daar—vooral op Flores' noordkust is dat in sterke mate het geval — plaats ruimt voor een onmiskenbaren bloemengeur.

Maar wanneer de „dooie Chinees" vergezeld was van den „Sumatraan", dan duwde deze hem voort met een vaart, die voor den varensman de moeite van het uitkijken wel waard was; en dit niet enkel om het indrukwekkend gezicht van de roetzwarte wolkbank, die ginds boven het land gestadig in hoogte scheen te groeien, of om het belangwekkende van de

scherpe streep fosforiseerend oppervlakwater daaronder, die den zeeman tijdig tot waarschuwingssein kan dienen, maar vooral om den woesteling zoo op te vangen, dat ge ten anker niets, zeilende weinig aan hem verliest.

Ten anker? Laat maar klaar staan bij Uw kettingstopper, wanneer ge bij geval de harde wang van rif of klip onder de lij hebt, en zelf op sterken tijstroom aan Uw ketting trekt, waarop ge verder heel den nacht liefst zuinig zijt om 's anderen daags vlug onder zeil te zijn.

Wordt nu de eerste flauwe zucht als met een ruk gevolgd door 't gierend blazen van den wildeman, dan geeft ge hem fluks twee porties van een schalm of tien, en op dat ijzer bijt hij zóó zijn tanden stomp, en raast nog even langs Uw romp, die sierlijk neigend front maakt, en door uw rijzig tuig, dat zachtkens spottend fluit, nu achter u 't gevaar in zee verdwijnt.

En onder zeil? Wanneer ge 't onder zeil nog gaande hield om straks een poos nog gebruik te maken van den landwind, geen nood dan, zoo ge let op 't nader komen van het lichtend water, of, zoo dat licht ontbreekt, op 't ruischen van de felle kabbeling. Uw wachtsvolk hebt ge klaar gezet bij bramzeil, schoenerzeil en brassen; en zegt uw muziekaal gevoel — voor de muziek van water en van wind — „nu is het tijd!", dan hoort en volgt de man aan 't roer uw „Op je roer!" en 't volk, dat afwacht, de commando's „schoenerzeil geien! Strijk en gei op het bramzeil!" en reeds begint de meeuwenromp den Sumatraan den rug te keeren. Dan laat ge met een „Vierkant voor!" hem komen. Daar is hij! 't Buigt en kraakt, en touwen trekken strak, en loeiend zweept de wind uw scheepje voort, dat over 't plotseling krullend water ter wederzij een strakke boeggolf trekt. Dat duurt niet lang; het is al over, als 't scheepje, voor seconden slechts, een vaart van wellicht negen mijl bereikte. Ge hebt den vijand zelf zijn krachten doen verspillen door hoogstens hem een halve mijl te gunnen, die nu een stijve landwind u terugbetaalt.

„Eer d' aarde een keer is om haar as gedraaid, komt die niet weêr", denkt dan de Commandant, en geeft zijn jonger kameraad den koers.

II. Stutten, zeilen en brassen.

„Is dat het meeste, wat die schoener van je ooit loopt, negen mijl in een Sumatraan, voor een halve minuut of zoo?" vroeg

schamper eens een kameraad, wiens vierde klas altijd gevaar liep een slagaderbreuk te krijgen, wanneer die tot zeven mijl werd aangehitst. Waarop ik hem vertelde van onzen oversteek Penang—Deli in een stijven Westmoesson.

Die tocht begon van Prye River Docks, waar wij onze periodieke dokking hadden gehad, zoodat onze huid glad was als die van een paling. En alsof dat nog niet glad genoeg was, werd die eerst nog gesmeerd met den kleverigen, gladden modder van de bank aan den Westkant van de Prye River monding. De brave C., manager van het etablissement, die ons in persoon de rivier uit zou loodsen, plakte ons scheepje daar met zijn stuurboordszijde zoo soliede op, dat — het water was al vallende — alle pogingen om het weêr los te morrelen, faalden, en er niets anders over schoot dan rijzend en voldoend hoog water af te wachten.

Maar, met afwachten alleen zou dat niet gaan, want het lood wees uit, dat wij aan de binnenzijde zes, aan de buitenzijde achttien voet water hadden, zoodat ons vaartuig met zijn omstreeks tien voet diepgang bij het verder vallen van het water geweldig zou gaan overhangen. Of dat gevaarlijk zou worden, was niet te zeggen, maar dat het bijzonder lastig zou zijn, was zeker. Alzoo het schip aan bakboord stutten en gauw ook was hoog noodig.

Het vriendelijk aanbod van den manager om ons aan een balk van zijn werf te helpen, sloeg ik maar dadelijk even vriendelijk af; dat zou allicht lang geduurd hebben, en de gelegenheid was ook veel te mooi om ons met eigen middelen te helpen voor zoo'n niet alledaagsch geval. Wij hadden zelf een balk van flinke lengte aan boord met uitsteeksels en bouten genoeg daaraan, die het doorslippen van stroppen zouden verhinderen — de waarloo marsera, die op de barang lag. In minder dan een kwartier was die uit zijn sjorrings gehaald, aan één nok opgewipt, en aan de buitenzijde naast het schip op den modder gezet. Een gijn er op, en daar gingi den modder in; en angstig vlug ook, want, was dat lang zoo door gegaan, dan zou de groote ra van een fregat nog niet lang genoeg geweest zijn.

Van het lange end hout, dat wij eerst uit het water hadden zien steken, was spoedig nog maar een stuk van enkele meters boven de verschansing te zien. Ik keek den manager eens aan, min of meer met een verwijtenden blik, alsof hij het kon helpen, dat de modder van zijn riviermond pure pap was, wat ik overigens met de herinnering aan gevaarlijke tochten over soortgelijken modder aan Borneo's oostkust niets vreemd vond.

„Very soft mud, Sir", was al wat hij zei, waarop hij naar zijn werf terugging om tegen hoog water weêr aan boord te komen.

Terwijl ik nog aan het bedenken was, hoe wij solide genoeg een verlengstuk op den bovennok van onzen geïmproviseerden heipaal zouden zetten, bleek de ondernok allengs vaster bodem te hebben bereikt, en „two blocks" konden ze, hoe hard ze ook trokken, het gijn niet halen.

Met een beperkte helling bleef ons scheepje, ook bij 't laagste water, rustig tegen den modder kleven; de ra boog misschien wel, maar brak niet, gijn en stroppen hielden het uit, en op den afgesproken tijd kwam de manager weêr aan boord om ons verder naar buiten te loodsen. Wij waren met het wassende water juist vlot gekomen en bezig onzen stut binnen boord te brengen. Die bleek, goed gemeten, drie vademen, zegge vijf en een halven meter, in den modder te zijn gegaan, alvorens hougrond te hebben.

Dat ik intusschen de geul had laten oplooden en het nu verder wel zonder de hulp van den heer C. af kon, vertelde ik hem maar niet; de loodsdienst behoorde nu eenmaal tot zijn verplichtingen, en hij had zich met alles tijdens ons verblijf zoo'n voorkomend en hulpvaardig man getoond.

Buiten de rivier gekomen, werd zeil gezet en kort daarop even geankerd in de nabijheid van den „Medan", den geregelden Belawan-Penang-stoomer, welks kapitein, de joviale B., ons in den loop van den dag het aanbod had gedaan om ons het Zuider-vaarwater uit te slepen. Het was reeds donker, toen wij bij hem ankerden, en de wind scheen schraal genoeg om het aanbod dankbaar te aanvaarden, daar ons dat tijd zou doen winnen, voor het geval wij anders inderdaad slagen hadden moeten maken om in de ruimte te komen.

Daar ging het dus op sleper van den „Medan". Maar al spoedig deed een blik op de kaart en een andere naar den waker en het kompas mij zien, dat wij den „Medan" zijn taak konden verlichten door zeil te zetten, want de wind kwam nu stuurboord bijna halverwind over. Het bleek gauw genoeg, dat wij, eenmaal alles bij en goed bij den wind gezet, onzen kameraad een flink handje hielpen, want het duurde niet lang — de wind was intusschen hard aangewakkerd — of de officier van de wacht, dien ik vooruit had geposteerd om op den sleeptros te letten, waarschuwde, dat die voortdurend met een bocht hing. En daar het niet waarschijnlijk was, dat zoo'n stevige westmoessonbries gauw van richting zou veranderen, en de te stu-

ren koers dan ook verder goed bezeild zou zijn, liet ik onzen slependen vriend maar gauw bedanken en verzoeken los te gooien.

Voorloopig bleven we hem dicht op de hielen, maar later in den nacht raakte zijn heklicht uit zicht.

Moe van den langen, bezigen dag, die al vroeg was begonnen met het afsluiten van de rekeningen, de laatste verhandelingen met Prye River Docks, enz., ging ik, na de orders voor den nacht gegeven te hebben, slapen. Dat ging best, maar — het schip was zeilende in een stijven westmoesson — waarschijnlijk toch ook met de reserve van den zeilkapitein, die naar omstandigheden een kleiner of grooter deel van zijn organisme op den uitkijk houdt. Op de hondenwacht werd ik wakker en in eens klaar genoeg om te weten, dat wij zwaar, misschien te zwaar zeil voerden. Om dat te weten behoef je niet aan dek te staan; het sterk en vast overliggen van het schip, zijn korte steigerbewegingen, de gecompliceerde muziek, die boeggolf en zee te zamen maken, en die, welke de wind op tuig en zeilen speelt, je hebt dat alles maar aan te leggen aan den maatstaf van je ondervinding om je niet ver te vergissen. En zoo hoorde dan ook S., die de hondenwacht had, mij, nog vóór ik geheel aan dek was, vragen: „Zeg kun je wel? Je durft!" Waarop hij de uitlegging gaf, dat zijn durven eigenlijk een gevolg was van iets anders niet te durven, een geval dat nu juist niet zeldzaam is. De wind, zei hij, was geleidelijk nog aangewakkerd, maar de boel stond zoo goed bij, dat hij, hoezeer wel een beetje benauwd, dat iets zich zou kunnen begeven, bang was geweest, dat er nog eerder iets zou worden kapot gemaakt, wanneer hij, donker als het was, onder deze voor inlanders zoo ongewone omstandigheden, iets had willen bergen.

En zoo vloog daar bij een windje, dat minstens marszeilskoelte mocht heeten, H.M. „Melvill van Carnbee", met het bramzeil in top, in den nacht dwars over Straat Malakka, alsof het op leven of dood ging.

Over de verschansing kijkende, zag ik het flauw lichtend schuim als een band voorbij jagen. Dicht als men op zoo'n klein scheepje bij het water staat, scheen het een razende vaart te loopen. „Wat loop je wel?" — „Het laatst elf mijl gelogd, Commandant."

Nu wist ik wel, zelf zeiler, dat zeilers geneigd zijn hun vaartje wat aan te dikken, zoo goed als visschers hun visschen en jagers hun wild; maar ik zag toch ook wel, dat het niet veel mis kon zijn. Den „Medan" had S. niet meer gezien; die was al

op de Eerste wacht uit het zicht geraakt.

Onder 't praten had ik de loefbrassen eens aangevoeld; die stonden snaarstijf, de lijbrassen hadden juist genoeg. Ondanks de donkere lucht kon ik toch zien, dat de raas, niet al te scherp, goed bij den wind stonden, en daar er geen wilde zee was, het schip feitelijk zeilde, dat het een lust was, en ik niet verwachtte, dat de wind in den nanacht nog meer zou aanwakkeren, besloot ik de taktiek van S. tot de mijne te maken en op hoop van zegen alles, ook het bramzeil, te laten staan. En alles heeft gehouden.

Of ik blij was, dat ik juist dezen keer te Penang van de gelegenheid gebruik had gemaakt om de nieuwe marsebrassen, waarmede we daar waren gekomen, uit te scheeren en weer door de oude te laten vervangen, die reeds als slapping in het kabelgat waren opgeborgen. Dat was, geloof ik, onzen bootsman eerst wel wat erg tegen den draad gegaan, en het zag er dan ook inderdaad nog al paradox uit. Maar die nieuwe brassen, gemaakt van touw uit een particuliere touwslagerij, hadden al dadelijk mijn wantrouwen en ergernis gaande gemaakt. Dat „tuig" was niet, zooals het oude, beproefde touwwerk van de toen opgeheven Marine-lijnbaan draad voor draad geteerd en dan geslagen, maar in zijn geheel als touw in den teer gestopt. Elke wacht, die er met die nieuwe brassen bij den wind gezeild was, had je er wel een voet rek uit gehaald, en dat hield maar niet op; de tieren werden hoe langer hoe gestrekter. En voortdurend kneep er de teer in dikke druppels uit, zoo, dat die er nu en dan eenvoudig afdroop tot schade van je plunje, een transpiratieproces, dat het oude touwwerk nooit vertoond had.

Te Penang, den tijd er voor hebbende, had ik den knoop doorgehakt. „Alles goed en wel, bootsman, om je touwwerk, waar het zoo op aankomt, op gezette tijden te vernieuwen, maar dan moet dat gebeuren met touw van gelijke kwaliteit; laat me de uitgeschoren brassen eens ophalen." En toen we ze samen hadden bekeken en beroken, en de nog zoo mooi ineengedraaide strengen hadden vergeleken met de uitgerekte, kleverige van de nieuwe brassen, die nog geen veertien dagen dienst hadden gedaan, toen was hij al meer dan half bekeerd. „U kon wel eens gelijk hebben, Commandant, goed benne ze zeker nog; we zullen ze maar weer inscheeren." En zoo was het te Penang geschied, en dien geheelen nacht heeft men ook de marsebrassen niet behoeven aan te raken. Met dat nieuwe touwwerk had je ze wel elk half uur mogen stijfzetten om de marsera in het leven te houden. En dan nog?!

Volgens opgaaf liet de officier van de dagwacht mij roepen, zoodra hij opgekomen was. Het ging nog zoowat hetzelfde gangetje, maar toch wel wat kalmer, en vooruit werd de lucht dunner. Met het dag worden — een korte, grauwe schemering — kregen we den „Medan" weer te zien, slechts een paar mijlen voor ons uit; maar ai! ruim een streek aan stuurboord, en dáár kwam ook al spoedig het Deli-lichtschip in zicht. „Hoog aan sturen!" Maar veel hooger ging het al niet; met den stroom op den loefboeg baat het niet oogenschijnlijk hooger te sturen, maar tegelijk noemenswaard vaart te verliezen.

Wij haalden het niet; de westmoesson had den zuidoost gaanden vloed te sterk, de eb te zwak gemaakt. Wij moesten beneden het lichtschip ankeren en wachten tot later op den dag de gelegenheid kwam om binnen te loopen en tot Belawan op te zeilen.

III. Basismeting.

Hij, die in de zeegaten en op de kust van Nederland een hydrografische opneming heeft te doen, vindt de vaste punten, die hij daarvoor om te beginnen noodig heeft, kant en klaar; kerktorens en lichttorens in de eerste plaats. De geografische Lengte en Breedte daarvan liggen voor hem voor het grijpen; zij werden reeds lang geleden voor de topografische opneming van Nederland bepaald, en sindsdien met instrumenten en methoden van nog grooter nauwkeurigheid dan de toenmalige herzien. Hij kan om zijn oogenblikkelijke, telkens wisselende standplaats te bepalen om zoo te zeggen onmiddellijk met de sextant in de hand en een looder aan het lood zijn werk beginnen. De waterstandswaarnemingen, noodig om een diepte, welke hij op een gegeven oogenblik vindt, te herleiden tot één zelfde vastgesteld kaartniveau, werden sinds jaar en dag en worden doorloopend gedaan. Ook die gegevens liggen voor hem klaar. Met de teekening van de kust, van dijken, dammen, havenwerken, duinen, in één woord van al wat als vast boven water te zien is, is het evenzoo gesteld. Slechts op mogelijke veranderingen in die dingen behoeft hij bedacht te zijn. Heeft hij daarvan geen opgaven gekregen, dan zal hij het bestaan van die wijzigingen wel bemerken uit hetgeen in zijn werk blijkt niet te „kloppen". De als meetpunt gebruikte kerktoren, welke, na te zijn afgebrand, herbouwd werd op een punt, enkele meters verschillende van de vroegere plaats, verraadt zich spoedig aan de „rammelende" uitkomsten van zijn werk, dat weer sluitend zal zijn, wanneer hij

met enkele verificatie-metingen den spelbreker heeft opgespoord en dien op zijn constructieblad zijn juiste plaats heeft gegeven.

Anders staat het in Indië, wanneer de opnemer een zeekaart heeft te maken van een deel van het nog zoo ontzaggelijk uitgestrekt terrein, waar topografisch bepaalde, uit zee zichtbare punten niet bestaan, waar geen blijvend merk van bekende, nauwkeurig bepaalde Lengte en Breedte te vinden is, waar het oog van den opnemer niets kan ontwaren dan lucht en water, strand, branding en verkleuring, en boomen, boomen, waar hij ziet, bij duizenden aaneengereid tot een eentonig kuststrooksilhouet of saamgeklonterd tot een korrelig dek van heuvelland, en ver weg, boven alles uit, wekkende het verlangen naar oorden, waar koelte heerscht, blauwende bergen.

In Indië zal hij alles zelf moeten doen, maar dan ook bemerken, dat het werk daardoor des te boeiender en belangwekkender wordt.

En het eerste, wat hij in menig geval te doen heeft, is het meten van een basis, den bij voorkeur langen afstand tusschen twee punten, waarvan hij de onderlinge richting door astronomische waarnemingen zoo nauwkeurig mogelijk zal hebben te bepalen. Andere waarnemingen, ook van hemellichten, zullen hem de geografische breedte van een dier eindpunten leeren kennen — de geografische lengte kan wachten — en dan heeft hij voorloopig genoeg om het netwerk van tijdelijk vaste punten te gaan opbouwen, waarop hij verder, zoowel varende als ten anker liggende, enkel door de meting van hoeken met de sextant, de ligging zal bepalen van de punten, waar het lood van schip of sloep de diepte meet, vaak ook van die, welke tot den vasten wal behooren, waarvan hij aldus den vorm zal leeren kennen, zonder zelfs dien wal te hebben betreden.

Zoo moet hij menigmaal de kustlijn wel bepalen, want mijlen aaneen soms vindt hij onbegaanbaar strand, nu eens bakaubosch, waarin slechts slangen, leguanen en insecten vooruit kunnen komen, dan weer een onbegaanbaar weeken modderrand, of wel een smalle strook zand of grind, tot aan het vlakbij groeiend dichte strandgewas bezaaid met door de zon gebleekte boomstronken en takken, een kerkhof, waar niet door te komen is.

„Aan dezen kant van de Bobongan," had men ons te Medan ingelicht, „vindt je over een grooten afstand een strand, dat misschien wel geschikt is om er een basis op te meten." Het was de eenige aanwijzing omtrent de aanwezigheid van strand in de

naaste omgeving, die wij konden krijgen; alzoo de kust beoosten de Deli-rivier gevolgd tot waar de toen bestaande kaart den mond van de Bobongan aangaf.

Waar wij volgens gegist bestek die monding zouden hebben moeten zien, was niets daarvan te bespeuren. Bestond die soengei niet meer, of was die zóó klein, dat zij in het strand doodliep? Het was van boord niet uit te maken; 's anderen daags, wanneer wij geland zouden zijn en het strand langs zouden gaan, zou het wel blijken.

Den volgenden ochtend de vlet voor een eerste verkenning klaar gemaakt; de oudste oficier en de tweede zouden die verrichten; de baas-timmerman ging mede met eenige piketpalen en gereedschap om eventueel voorloopige merken te kunnen opstellen; verder waren een stuurman, een djoeroemoedi en eenige inlandsche matrozen van de partij.

Er was nagenoeg geen wind; de zeewind zou eerst later doorkomen. Het watervlak gaf slechts een lichte deining te zien. Het schip lag niet ver van de kust, zoodat het niet lang duurde of het strand was bereikt, maar!... eenigszins anders dan men het zich had voorgesteld. Later, na weder aan boord te zijn teruggekeerd, vertelde onze „oudste" het mij. Toen hij dicht bij het blijkbaar uit vast, grof zand bestaande strand was gekomen en op het punt was om over en weer een man uit de vlet te laten springen om den kop daarvan recht op het strand te houden en den anderen inzittenden aldus gelegenheid te geven vóór uit de vlet op het drooge te springen, bleek het dat van de paar brandinggolven, waarin de deining bij de ontmoeting met het land veranderde, de laatste van voldoende kwaliteit was om de vlet in een oogwenk acht streken van koers te doen veranderen en tegelijkertijd te doen omslaan met lediging van nagenoeg haar geheelen inhoud aan menschen en dingen in het zeewater, dat vervolgens een deel van de ruimte in de nu omgekeerde vlet in beslag nam. Ongelukken waren er gelukkig niet gebeurd, maar voor een oogenblik had onze oudste de positie zeer onaangenaam en benauwend gevonden, daar men met de oogen vol zand zelfs bij zoo'n beperkt aantal menschen niet zoo gauw zekerheid heeft of er wellicht iemand bezig is te verdrinken. Dit bleek al spoedig niet het geval te zijn, en daar de temperatuur van het water er niet naar was om iemand door verkleuming tot handelen en tot handenarbeid onbekwaam te maken, was de vlet weldra met vereende krachten nogmaals omgekeerd en op het strand gesleept, waarna met het bijeen zoeken van de deels drijvende, deels in het zand gezakte inventaris goederen

werd begonnen. Het wapen van den opnemer, de sextant, die in haar doos drijvende was gebleven, was al dadelijk gered, en bleek geen schade te hebben beloopen. Dit was, tijdelijk, wel het geval met het goed humeur van den baas-timmerman, wiens eenige dissel — „juist zoo'n mooie," zei hij — zich blijkbaar zoo goed in het woelende zand had gewerkt, dat die ondanks langdurige duikpogingen niet terug te vinden was. Het verlies van dat werktuig was de eenige blijvende schadepost. Eerst toen wij na afloop van deze reis te Belawan terug waren, kon den timmerman op kosten van de scheepskas een nieuwe dissel worden bezorgd.

Wat de oudste officier verder te rapporteeren had, luidde gunstig genoeg. Het strand, waarvan hij een heel eind had afgewandeld, had lange rechte strekkingen en weinig bochten; het was goed vast en het aantal gestrande boomstammen was gering. Hadden we nog eenige honderden meters doorgezeild, dan zouden we de Bobongan open hebben gezien, en hebben geweten, dat die toch wel een soengei van eenige breedte was met een baar, die wel is waar bij laagwater nagenoeg droog viel, maar bij hooger waterstand door de vlet kon worden gepasseerd zonder kans op kapseizen. En ten slotte, punt van veel gewicht, wij zouden om met de voor de basismeting bestemde ploeg gedurende eenige dagen aan den wal verblijf te houden, niet zelf voor logies behoeven te zorgen, want bij den mond van het riviertje stond, uit zee onzichtbaar, een oude, blijkbaar reeds geruimen tijd verlaten schuur met atapdak. Dat zou ons veel tijd uitsparen. In wijden omtrek daarvan was mensch noch woning te bespeuren, zoodat voorshands niet was na te gaan aan wien we vergunning hadden te vragen om dat primitieve bouwwerk als tijdelijke woning te mogen gebruiken, een formaliteit, welke dan ook voorloopig maar werd overgeslagen, in goed vertrouwen op de gastvrijheid van den Deliaan en op zijn besef, dat ons werk mede in het belang van Deli zou zijn, een vertrouwen, dat wij tijdens ons geheele verblijf in die streken ten volle gerechtvaardigd hebben bevonden.

Met het weder te water brengen van de vlet, waarin nu alleen de djoeroemoedi met zijn roeiers plaats namen, was geen last ondervonden; zij was over de baar de soengei ingekomen en vervolgens met allen veilig naar boord teruggekeerd.

Den volgenden ochtend werd de voor de basismeting bestemde groep aan wal gezet, waarbij, behalve een onzer bedienden, ook een inlandsch kok werd ingedeeld, voorzien van kookgerei en eetwaren, en het noodige kooigoed, enz. werd meegenomen

voor hen, die, zoolang de meting, het plaatsen van de bakens en het verrichten van de noodige waarnemingen zouden duren, aan wal moesten blijven.

Den oudsten officier, een zeer zorgzaam en nauwlettend man, had ik aangewezen om met mij de basismeting te doen, en zoodra we ons huishouden in de schuur op gang hadden gezet, zochten we de piketpaal op, die hij den vorigen dag op een voor het beginpunt geschikte plaats in den grond had laten slaan. De „oudste" had niet te veel gezegd; het strand was prachtig voor het doel; het eerste stuk, dat voor ons lag, strekte zich zeer ver nagenoeg lijnrecht uit.

Een onzer stuurlieden vergezelde ons; hij zou „de turfjes tellen", droeg de meetpennen en had opdracht ons te waarschuwen van eventueele bijzonderheden, ook wat ons schip betrof, daar wij beiden al onze aandacht aan het meetlint moesten wijden. Om goed de rechte lijn te houden, hadden wij het af te leggen traject met vertikaal staande rechte stokken gemarkeerd.

Het meten gaat eenvoudig genoeg, maar het is een inspannend en vermoeiend werk, dat een onafgebroken oplettendheid vraagt. Het meetlint, een stalen band, aan elk uiteinde van een koperen handvat voorzien, heeft in elk daarvan een gat, waarin de ongeveer een voet lange stalen pennen juist passen. Ligt het meetlint goed gestrekt, dan is de onderlinge afstand dier gaten juist twintig meters. Wat er te doen is en hoe het gedaan moet worden, een ieder zou het begrijpen, al had hij het nooit gezien; het lint strak, zonder de pen, die het aan den grond houdt, scheef te trekken; in de rechte lijn blijven; de verste pen goed vertikaal op zijn plaats in den grond houden, terwijl de laatst voorgaande wordt uitgetrokken en het lint voorbij de verste pen wordt gebracht, waar het handvat van het lint dan voor de nieuwe strekking wordt gedraaid. Beurt om beurt doet ieder metende hetzelfde, en gelijktijdig, maar in verschillende mate misschien, naar gelang van ieders lenigheid en uithoudingsvermogen, gaan zij hun rug- en kuitspieren en hun kniegewrichten voelen door het telkens bukken, gehurkt zitten en opstaan. De inlander, voor wie gehurkt zitten zoo'n normale positie is, zou er minder moe van worden.

Boomstammen en stronken, licht genoeg om verplaatsbaar te zijn, worden uit de meetbaan verwijderd; bij die, welke daarvoor te zwaar zijn, wordt het lint, zoo het er niet onder door kant, er over heen gelegd, en de voor deze buiging toe te passen correctie berekend.

Aldus werd in een zeer beperkt aantal rechte stukken in enkele dagen een basis van weinig minder dan vier duizend meters drie malen gemeten, met het resultaat, dat de uitkomsten onderling slechts enkele decimeters verschilden, zoodat de gemidddelde waarde voor een hydrografische opneming zeer nauwkeurig mocht heeten. De opneming van Sumatra's oostkust was met voospoed begonnen.

Ons bijna zeshonderdmalig bukken, hurken, opstaan, loopen was door prachtig weder begunstigd geworden; over dag geen andere regen dan die van de druppels, welke de tropische zon op ons gelaat tooverde. Maar 's nachts?! Regenbuien, tropische ook, brachten in de atmosfeer een zeer welkome, maar aan ons kooigoed en aan hen, die daarin den slaap zochten een zeer onwelkome afkoeling. De gaten in het vervallen atap-dak, waardoor over dag de zon zulke schelle lichtplekken schilderde op de latten, waaruit de vloer van onze schuur bestond, lieten even gastvrij des nachts het hemelwater door, en het hielp niet, of je al zorgde je kooi zoo neer te vleien, dat geen het toppunt passeerende ster je juist kon zien liggen. Niets verraderlijker dan lekken, speciaal in een oud atap-dak. Wanneer het „klek! klek! klek!" begon vlak naast je op je kussen, zoo, dat de spetters je op de oogen sloegen, was je gauw overeind om je beddeken op te nemen en met de net nog brandende, maar beter walmende en stinkende klapperolie-lantaarn te zoeken, waar het eventueel nog niet lekte. Dat kon je dan zoo geruischloos niet doen, of je zag al spoedig de schim van je kameraad, die je voorbeeld volgde. Je had hem niet wakker gemaakt, alleen maar geactiveerd, want toen je nog lag, had je hem al hooren zuchten: „Ik lig hier te mandiëen!"

Met één verhuizing per nacht kwam je er niet af. Was je er dan voor de zooveelste maal aan toe, en je horloge bleek al een eind over half vijf te wijzen, dan gaf je de rest maar cadeau en ging je echt mandiën; dat spaarde meteen den jongen de inspanning om een paar malen „poekoel lima" te roepen, of, wanneer dat geen effect had, je in je grooten teen te knijpen, de beste methode, die de inlander kent om met zekerheid iemand wakker te krijgen, zonder dat hij schrikt, dus boos wordt op den wekker en daarna op zichzelven.

Zooals het met slapen ging, zoo ging het met het eten en al de rest: behelpen. Maar met dat al, wat een prettig en animeerend werk is dat basismeten, wanneer je het onder zoo gunstige omstandigheden doet samen met een goed vriend; wanneer de man, die den tel van de linten bijhoudt, zich niet vergist; wan-

neer de kudde karbouwen met hun jongen, die je zonder geleider aan het strand tegenkomt, je zonder attaqueeren voorbijholt; wanneer alles zoo goed blijkt te „kloppen", en wanneer je bedenkt, dat je nu met een gerust hart je eerste groote opneming kunt aanvangen en je diezelfde karrewei vooreerst niet weer voor je krijgt.

IV. Dood water.

Wij waren op weg om de Asahan-rivier binnen te loopen, waarvan we den benedenloop zouden opnemen en op een grooter schaal dan de kustopname in kaart zouden brengen, omdat daaraan behoefte begon te ontstaan, nu allengs ook in Asahan de tabakscultuur haar geluk ging beproeven.

Met de stoomsloep was de mond der rivier reeds in kaart gebracht; de tot zoover gedane getijwaarnemingen waren voldoende om de tijden van hoog- en laagwater te kennen en te weten op hoeveel diepte er op eenig gegeven oogenblik op de baar kon worden gerekend. Daarbinnen nam de diepte snel toe. Nu moesten we met het schip een eind de rivier opzeilen, zoowel om zoo noodig het schip zelf als tijdelijk vast punt voor de opneming te gebruiken, als om tijd uit te sparen voor de sloepen, die in hoofdzaak dit detailwerk moesten verrichten.

Om binnen te kunnen zeilen en zonder veel oponthoud dadelijk een geschikte ankerplaats te kunnen kiezen moesten we het bij voorkeur goed bezeild hebben; de breedte van den drempel was te klein om te kunnen denken over opwerken. Bij stilte of flauwen landwind zou het dan nog eerder gaan door achter een krabbend anker het schip door den vloed naar binnen te laten drijven. Maar dan ben je, eenmaal binnen, vooral bij stilte, vrijwel aan de grillen van den stroom overgeleverd; achter het hooge geboomte kun je ook met een beetje wind niet veel meer uitrichten, wanneer die niet ongeveer in de richting van de rivier waait. En het is nu en dan in ons indiesch klimaat maar een bitter beetje, wat je aan paardekrachten uit den wind kunt halen.

Zoo was het ditmaal. De richting van den wind goed genoeg — zeewind; maar de kracht? Weinig meer dan de 0 = Stilte van de schaal van Beaufort. Intusschen, dat zou nog wel aanwakkeren; alzoo tegen den tijd van hoogwater de ketting op-en-neer gepompt, de zeilen losgemaakt en de vierkante zeilen bijgezet en bijgebrast, en dan maar af en toe eens fluiten en krabben aan den mast, van oudsher de aanbevolen middelen om

een onwilligen wind tot aanwakkeren uit te lokken. Baat het niet, het schaadt ook niet.

Of het nu van het fluiten en krabben kwam of enkel aan meteorlogische factoren te danken was, de zeewind wakkerde een tikje aan, juist genoeg om te verwachten, dat het schip voldoende vaart door het water zou krijgen om naar het roer te luisteren. Alzoo „spil zoeken!" weêr, en weldra was het anker uit den grond, de kluiver geheschen en het schip voor den wind gebracht, recht op de baar aan, het handlood gaande.

Flauw als de wind was, toch bleek er eenig stuur in het schip te zijn, al haalde dan ook de roerganger er een zweetje aan, omdat hij telkens zijn roer over en weêr aan boord moest leggen om de min of meer nukkige bewegingen van het schip, dan eens stuurboord, dan eens bakboord uit, te stutten.

Den argeloozen toeschouwer moesten die grillige koersveranderingen wel min of meer onverklaarbaar voorkomen, want oogenschijnlijk liep het schip een vaartje, waarbij wij nooit last met het sturen hadden gehad.

Het duurde dan ook niet lang of ik hoorde den officier van de wacht, die met mij dicht bij den roerganger stond, halfluid zeggen: „Ik begrijp er niets van; het schip loopt als een lier, veel harder dan je bij dit aasje wind zoudt verwachten, en doet toch net alsof er zoo goed als geen roer meer aanhangt."

„Dat vaartje is boerenbedrog, amice", lichtte ik hem in, „wij gaan wel vooruit, maar heel langzaam; kijk maar eens naar die twee hoeken aan stuurboord, hoe langzaam die doorzetten. Maar ik geloof wel, dat ik het geheim van dat slechte sturen in de gaten heb. Laat maar eens een slagputs te water gooien, dan zullen we het denkelijk wel zien".

De slagputs maakte om zoo te zeggen een gat in het min of meer melkachtig ondoorzichtige, met riviervuil bezwangerde oppervlakwater, een gat, dat zich wel dadelijk weêr sloot, maar dat ons een oogenblik duidelijk had laten zien, dat die vrij snel voorbijstroomende oppervlakkige laag hoogstens een voet dik was, en dat daaronder doorschijnend, groenachtig water was — zeewater, waarover het rivierwater naar buiten liep.

„In dat benedenwater loopen we niet zoo hard, en dat we toch nog eenigszins vorderen, komt doordat het hier, dicht vóór den riviermond al iets naar binnen trekt. Maar nu zie je ook wel, waarom het roer zoo weinig te vertellen heeft; de klik zit nog geheel in water, dat er maar heel langzaam langs stroomt; en het bovenwater, dat sneller op ons aankomt, zal dadelijk den kop van het schip doen afslaan, zoodra het niet

precies recht voorin komt, want dan wordt de druk aan één kant grooter, aan den anderen kant kleiner. Wanneer we straks den drempel naderen, kan 't best zijn, dat er nog minder stuur in het schip zit, want dan loopt het zeewater beneden waarschijnlijk nog harder mee, en heeft de oppervlakkige laag meer dikte, dus meer effect, wel te verstaan om de vaart door het benedenwater te verminderen, maar nog niet om het sturen te verbeteren. Dit gebeurt eerst, wanneer die bovenlaag zóó dik is, dat het roer er een flink eind in zit; dan eerst zal dit goed zijn dienst gaan doen."

En zoo ging het ook. Vóór wij den drempel op zijn minste diepte over waren — er stond al een voet water meer dan we noodig hadden — moesten de zeilen eenige malen over en weer worden gebrast om ons niet aan stuur- of bakboord op de mindere diepte te laten sukkelen, wat het roer alleen niet had kunnen verhinderen. Het intusschen aanwakkerende zeewindje hielp ons daarop al spoedig aan genoeg vaart om een bestuurbaar schip te hebben, dat verder geen moeite had om een eind binnenwaarts een geschikte ankerplaats te vinden, waar slechts een enkele maal een op de ankerketting hakende drijvende boomstam eenige bereddering gaf.

Het was eerst verscheidene jaren later, dat ik uit de mededeelingen van poolvaarders zag, hoe men ook in de poolstreken een overeenkomstigen toestand van onbestuurbaarheid van een schip had opgemerkt, waaraan men den naam van „dood water" had gegeven. Men schreef — terecht ongetwijfeld — het verschijnsel daar toe aan het van gletschers afstroomend smeltwater, dat zich in een allengs dunner wordende laag over het zooveel zwaardere zeewater uitspreidde. Ook daar was verschil in snelheid der beide waterlagen de oorzaak.

Geeft ook onze Rotterdamsche Waterweg somtijds „dood water" te zien, dat bij stormweer „doodelijk water" zou kunnen worden? S.S. „Berlin" e.a.?!

STARKOP'S AFSTANDMETING.

„Nou, je moet het zelf weten, amice; maar je zult zien, dat je er niet veel pleizier van beleeft en dat je kanonniers er de dupe van worden; ik ga mandiën, bonjour!" Blokpeer had er genoeg van. Een half uur lang had hij, voornamelijk wel wegens het mogelijke nadeel voor de kanonniers, geprobeerd Starkop te overtuigen, maar hij zag nu wel, dat deze weer een van zijn echte muildierbuien had, en hij had ook wel begrepen, waar de schoen wrong. Starkop had blijkbaar geen lust om met zijn sloep zoo dicht bij het schip te komen liggen, dat van daar eerste officier en Commandant hem op zijn vingers konden kijken, en hem eventueel zelfs hun stemgeluid zouden kunnen doen hooren. Hij bleef maar liever wat uit de kinken; je kon toch immers den afstand van je schijf ook wel rechtstreeks op de schijf zelve bepalen, wanneer je daar maar een goed zichtbaar topteeken op zette. Al dat geredeneer van Blokpeer over den invloed van fouten in de meting was misschien theoretisch heel mooi, maar van het resultaat van zijn betoog, nl. dat je dan zelf zoo dicht bij je schip kwam, moest hij niets hebben, vooral niet nu dat tijdens het schijfschieten juist met het achterschip naar hem toegezwaaid zou liggen.

Toen alzoo twee dagen later Starkop's sloep, uitgerust voor het schijfschieten met sloepgeschut, met de schijf op sleper van boord stak, prijkte deze met een topteeken, een met zwart geschilderd zeildoek bekleede korf, die ten gevolge van de lichte deining langzaam in sierlijke bogen heen en weer zwaaide.

Deining was er altijd op de reede van Ampenan, soms veel, soms weinig. Ditmaal wat zij om te beginnen licht, zeer tot genoegen van de kanonniers, want het ging hun om een stukje van hun „broodje". Van hun aantal treffers toch zou het afhangen of zij hun certificaat al of niet zouden behouden, en dat gaf zooveel centen per maand. Voor hen was het dus ook van belang, dat de afstand tusschen sloep en schijf steeds zoo nauwkeurig mogelijk bekend zou zijn. „Daarom," had Blokpeer gezegd, „moet je eerst den afstand schijf-schip, een of twee honderd meters grooter dan dien, waarop je wilt schijfschieten, bepalen op de tuighoogte van het schip, de grootste basis, die je er voor

krijgen kunt. Dan ga je tusschen schijf en schip niet ver van het schip voor dreg en bepaalt je eigen afstand tot het schip; het verschil van de beide afstanden is je afstand tot de schijf, veel nauwkeuriger dan je dien met je meting op de korte schijfbamboe kunt krijgen."

Het angstig denkbeeld „niet ver van het schip" had Starkop's traag werkend denkvermogen te zeer verstard om plaats te laten voor het besef, dat zijns collega's raad ook nog goed was, al ging hij dan met schijf en sloep ver genoeg weg om deze laatste buiten praaiafstand van het schip te houden.

Zekerheidshalve roeide hij dus de schijf een heel eind om den Zuid, legde haar op een daar aanwezige ondiepe plek voor twee dreggen en roeide zoover terug, dat volgens zijn hoekmeting op het schijfmastje zijn afstand tot het doel omstreeks zeshonderd meters moest bedragen.

Daar legde hij — de stroom liep om den Zuid — de sloep achter voor dreg, zeer voldaan over wat hem voorshands het belangrijkst voorkwam — den grooten afstand, die hem nog van zijn schip scheidde, zeker ook wel zehonderd meters.

Ziezoo, laat maar beginnen konstabel; wie is er het eerst aan 't bod?"

„Kloosters, meneer," zei de konstabel, die intusschen het noodige had verricht om alles vlot te laten loopen; „welken afstand, meneer?"

Het duurde een poosje, vóór dat het antwoord kwam, want Starkop was geschrokken, toen hij bij den hoek, dien zijn sextant nu aangaf, in zijn lijstje als afstand zeshonderdtachtig meters zag staan. De vertikale plooi, die hij, evenals zoovele in Indië geborenen, wel sinds zijn ter wereld komen tusschen zijn wenkbrauwen had staan, trok scherp en diep. „Zeshonderdtachtig?" dacht hij, „hoe kan dat?" — „Kijk eens of de dreg goed houdt," zei hij hardop, vergetend, dat, ware zulks niet het geval, zijn afstand tot de schijf kleiner zou zijn geworden.

„Houdt goed, meneer," zei de man, die vlak bij hem bij het dreggetouw op post zat.

De schijf kon toch, voor twee zware dreggen, ook niet er van doorgaan; wind was er niet en de stroom was zwak. Wel zwiepte en danste het topteeken nu sterker, een gevolg van het allengs toenemen van de deining, die op de bank, waarop de schijf lag, nog wat opliep.

Kloosters stond in geduldige afwachting van de afstandsopgave achter zijn kanon.

„Zes honderd veertig," zei Starkop eindelijk, min of meer met

de muts er naar gooiende, want ondanks herhaalde metingen gaf zijn instrument steeds meer dan dien afstand aan, soms tot zevenhonderd toe.

Pang! — Het schot ging ver over het doel; het granaatje sloeg eerst op grooten afstand daarachter te water; Kloosters zelf dacht „wel twee honderd meters", en nam zich voor zelf maar een beetje mee te corrigeeren, toen hem voor het volgende schot zeshonderd werd opgegeven.

„Voor en over!" was het nu, wat Starkop's agitatie slechts vergrootte, want nu was hij heelemaal den kluts kwijt. Hij had gehoopt, al was het dan ten koste van den eersten kanonnier, door geleidelijke verkleining van de afstandsopgave het kanon zelf een bruikbare waarde te laten opgeven. Niet wetend van Kloosters' eigengerechtigheid — deze had vuur gegeven, toen zijn richtlijn een goed stuk beneden het doel stond — liet Starkop nu, ongeacht wat zijn sextant zei, den afstand telkens op den gis veranderen naar gelang van het resultaat van elk schot.

Kloosters' schoten waren allen mis. De richting was, ondanks de beweging van de sloep, over het algemeen goed genoeg, maar de afstand scheen wel heen en weer te springen als een gejaagde kakkerlak. Kloosters had zich na zijn tweede schot wijsselijk wel van verdere eigengerechtigheid onthouden, maar het had hem niet gebaat. „Je certificaat leit in zee, man," hoonde een van de kanonniers, die wist een van de laatsten aan de beurt te komen, en dacht, dat tegen dien tijd de zaak wel beter zou marcheeren.

Toen Muilwijk als tweede aan het kanon kwam, kreeg Starkop nieuwen moed. Hij had intusschen voor de securiteit de indexcorrectie van zijn sextant eens geverifieerd, zoo goed en zoo kwaad als dat op de wiebelige deiningtoppen van de kim ging, en reden gevonden om aan te nemen, dat zijn instrument intusschen een opstopper moest hebben gehad, want de index-correctie bleek een geheel andere dan die hij den vorigen dag aan boord bepaald had.

En zoowaar, het scheen werkelijk beter te zullen gaan nu. Muilwijk's eerste schot was raak en goed ook, want het scheurde een veel grooter gat in de schijf dan zoo'n stumperig granaatje behoort te doen. Uit vele kelen klonk een spontaan „raak!", niet het minste tot verbazing van den gelukkigen kanonnier zelven, die bij het afgaan van zijn schot te laat bemerkte, dat de sloep juist een plotselingen en ongewonen kaaier maakte, zoodat hij wel had willen wedden, dat het mis zou zijn.

Starkop, die intusschen wel iets verder was gekomen met het

besef, dat hij toch misschien beter gedaan had den raad van zijn collega op te volgen, klampte zich vast aan de afstandsopgave van het gelukkige schot, met het ongelukkig gevolg, dat verder Muilwijk's projectielen op uiteenloopende afstanden het water bereikten, zonder in het minst zeildoek, touw- of houtwerk van de schijf te hebben bezeerd.

Muilwijk, die het resultaat van al die schoten in stijgende gramschap had begroet met uitroepen allen aanvangende met „wel ver...", opklimmend van „wel verdikkeme" en „wel verdraaid," tot de meest kernachtige, welke zijn vocabulaire opleverde, keek naar den sloepscommandant met een gezicht, als wilde hij zeggen „da's jouw schuld", en voelde een hevige neiging om iets, ware het slechts een van die recalcitrante projectielen, stuk te slaan op den schedel van den kameraad, slachtoffer in spé, die met een effen gezicht onzacht voor zich heen prevelde: „ook al gesjochte."

Er kwam allengs kleur in het bedrijf. Kloosters en Muilwijk zagen wit van woede, de konstabel, een zwijgzaam man, die zijn eigen werk goed kende en deed, keek zwart, Elzinga, die zoo juist door hem was opgeroepen als derde aan 't bod, zag groen van angst, en meneer Starkop was, door vuurrood heen, paarsch geworden. „Kom, schiet op asjeblieft!" riep de Konstabel met schorre stem tegen Elzinga, die zich kennelijk beijverde om langzaam voort te maken, en de aanmaning ook niet in letterlijken zin kon opvatten, omdat de sloepscommandant toch ook niet opschoot met het opgeven van den afstand.

Tot schieten kwam Elzinga niet, want plotseling zag men vóór uit de sloep twee man, beiden weinig gekleed, te water tjompen, de een aan stuur-, de ander aan bakboord, respectievelijk aankondigende: „ik ga naar boord" en „ik smeer 'em," wat vermoedelijk dezelfde adresopgave bedoelde. Althans, na een paar slagen dwarsuit, begonnen beiden in achterwaartsche richting volle kracht door het water te maaien, en, zoodra zij de sloep voorbij waren, koers te zetten op hun schip.

Het effect van dit onverwacht waterfeest op de overige leden der sloepsbemanning was verschillend. Starkop spalkte mond en oogen tot maximum wijdte open en was gedurende de eerstvolgende seconden de gave van het spreken kwijt, kreeg die echter terug, blijkbaar onder den suggestieven invloed van het forsche stemgeluid van den konstabel, die plichtmatig de zwemmers de formeele order toebrulde om terug te komen en vervolgens aan Elzinga order gaf om het kanon te ontladen.

De zwemmers hielden zich doof en namen ook den draad

van het gesprek niet op, dat hun sloepcommandant met een zenuwachtig „Zeg! Zeg! wil je wel eens gauw in de sloep komen?" met hen trachtte aan te knoopen. Het eenige geluid, dat zij gaven, was het zachte brieschen en snuiven van den rustigen zwemmer.

De andere kanonniers schenen plotseling allen in een opgewekte stemming te geraken, misschien wel door het vooruitzicht, dat voor het oogenblik het gevaar om ook hun certificaat te verliezen, op den achtergrond geraakte. Zonder uitzondering schenen zij last te krijgen van lachkrampen en lachstuipen, waarvan de onderdrukking hun blijkbaar moeite kostte en met allerlei, individueel verschillende geluiden, gepaard ging, gezamenlijk opleverende een gedempt concert, waarin men hoofdzakelijk paardengehinnik, hondengejank en gesnotter kon onderscheiden. Dit verstomde echter snel, toen een van hen luid de vraag deed hooren: „zijn hier geen haaien?", een vraag, die de merkwaardige uitwerking had, Starkop's brein tot een kortstondige helderheid en activiteit te prikkelen. „Dreg lichten!" riep hij, en „Riemen op!" en zoodra de dreg uit den grond was: „Riemen toe! strijken stuurboord, haal op bakboord!"

Het ging alles vlot genoeg, maar toch hadden, voordat de sloep gekeerd was en als nummer drie in de race kwam, Kloosters en Muilwijk — want dat waren de zwemmers — zich een flinken handicap bezorgd. Maar een sloep met kerels op de riemen, die vreezen twee van hun kameraden naar de haaien te zien gaan, krijgt spoedig een goed gangetje, en zoo duurde het niet lang of de zwemmers hoorden de riemslagen dicht bij komen. Dit scherpte hun krijgsmansinstinct. Starkop, die juist had geroepen „haken klaar houden aan stuur- en bakboord!" en op het punt was om het commando „op riemen!" te laten volgen, zag tot zijn hartslagstoppenden schrik plotseling beide zwemmers verdwijnen. Toch was er rondom nergens een haaienrugvin te zien geweest.

In zijn agitatie vergat hij het roeien te doen staken, met het gevolg, dat het de roeiers waren, die het eerst de zwemmers zagen, wat een algemeen geroep van „daar hei je ze" ten gevolge had. De blikken der anderen volgende, zag Starkop het tweetal een eind achter de sloep, den een aan stuurboord, den ander aan bakboord, ieder den reeds ruimen afstand van de koerslijn der sloep door krachtige slagen vergrootende. Zij waren blijkbaar ook goed in het duiken, en in het zwemmen onder water.

De geruststellende gedachte, dat de haaien hen dus nog niet

hadden, en de stilzwijgende erkenning van hun juist, taktisch inzicht werden bij hem wel eenigermate bedorven door het besef, dat hijzelf hen ook nog niet had en dat het nog lang kon duren voor het zoover was. Dit was juist gezien, want, terwijl hij jacht maakte op den een, maakte de ander gebruik van de gelegenheid, dat de baan in de richting van het schip vrij was. Dat men daar het spektakel met belangstellende ergernis zou volgen, was wel het punt, dat den nu zelf zeer gejaagd voelenden Starkop het duidelijkst voor den geest stond.

Dat verschil in manoeuvreerbaarheid van sloep en zwemmer maakte hem dol. Telkens, wanneer hij dat logge vaartuig dicht bij een der twee mannen had gebracht, meende hij hem te hebben ook. „Pik hem in!" riep hij den matroos toe, die aan dien kant met een haak klaar stond. Maar deze wachtte zich wel al te hard te pikken, en zag ook geen kans om juist den band van des zwemmers broek te pakken te krijgen, het eenige kleedingstuk, dat zijn badcostuum uitmaakte. Aan een poging om den haak in een van 's mans natuurlijke openingen, mond, neus, oor, a.a. te mikken, waagde hij zich nog veel minder, bang vanwege de haaien om „bloed te maken". „Dat ruiken die beesten een mijl ver," beweerde er een. En zoo had de zwemmende niets anders te doen dan door een paar forsche slagen, bakboord achteruit, stuurboord vooruit, een snelle wending te maken, om na zes slagen onder water een eind achter de nog vaart loopende sloep weer op te komen. Dat spelletje duurde zoo een geruimen tijd, zijnde, naarmate de kans gunstig scheen, dan de een, dan de ander de opgejaagde.

De evoluties van het tweetal hielden zoozeer de aandacht van de sloepbemanning in beslag, die, nu weer slap van het lachen, nauwelijks goed trekken kon, dat tenslotte de uitroep„ Sein op!" van een der zwemmers kwam. Starkop keek; het was waar, er woei sein voor de sloep om aan boord te komen. „Wat nu?" dacht hij, „ik kan die menschen hier toch niet in de ruimte achterlaten." Maar daar bleken die menschen ook niets van te moeten hebben, nu zij allengs goed moe waren geworden, en zich zeker gevoelden, dat hun doel bereikt was, die schijfschieterij, dat munitie- en certificatenverknoeien voor 't oogenblik gestopt waren.

Even eensgezind als zij, na korte afspraak, over boord waren gesprongen, kwamen zij nu beiden naar de sloep gezwommen. Met een „Houdt je haak maar thuis!" klauterden ze, door de anderen geholpen, binnen boord en volgden rustig het bevel op om hun tijdelijk afgelegde plunje weer aan te trekken. Zij voel-

den zich lekker opgefrischt en opgeruimd en zouden op het rapport hun woordje wel doen. Er was immers vergeten genoeg drinkwater in de sloep mede te nemen.

„De commandant wil je spreken," zei Blokpeer, die de wacht had, en licht sarcastisch keek, toen Starkop binnen boord kwam, „op de campagne".

Wat hij daar allemaal in tegenwoordigheid van den eersten officier te hooren kreeg, herinnerde Starkop zich later niet precies meer, maar toch wel, dat daar een soortgelijke verhandeling over afstandsbepaling bij was, als hem door Blokpeer op heel wat vriendschappelijker wijze was voorgehouden; ook, vaag, dat de commandant zeker om in den artilleristischen stijl te blijven, iets had gezegd van den „amorphen blubber", waarmede de natuur zijn hersenholte op gewicht scheen te hebben gebracht, een specie, die je voor het ambacht van zeeofficier onbruikbaar maakte.

Dit was weliswaar slechts een zijdelingsch advies geweest, maar, gedachtig aan reeds meermalen opgedane ondervindingen, heeft hij, na nog een aantal soortgelijke aan zijn verzameling te hebben toegevoegd, toch maar een andere professie gekozen, waarbij met gemakkelijker en minder gevarieerde werkingen van het denkvermogen kon worden volstaan, en van stijfkoppigheid op meer doeltreffende wijze nut viel te trekken.

SYPHAX.

Eerst laat is hij bij de Marine gekomen, geprest. Zijn handteekening heeft hij er niet voor gezet; de krijgsartikelen zijn hem niet voorgelezen. Want — Syphax was een hond, maar een hond, die er wezen mocht. Een dikke, pikzwarte vacht met een witte vlek op de borst; een groote kop met goedige oogen; betrekkelijk laag op de pooten, ja, maar wanneer hij als uiting van vreugde tegen je op ging staan en zijn voorpooten op je schouders legde, bleek hij even lang te zijn als een man van middelbare lengte; en dan moest je je goed schrap zetten om niet achterover te gaan.

Wel kwam hij, nog vrij jong bij mij, die ook nog vrij jong en zeeofficier was, maar, dat was slechts voor een oogenblik; het vormde nog niet zijn intrede bij de Marine, want ik kocht hem van zijn baas te Loenen aan de Vecht, als cadeau voor een nicht, die met haar bejaarde Moeder te Apeldoorn aan het eind van de Loolaan in een alleenstaand huis tegenover het hotel „Bloemink" woonde. Als „dames-alleen" voelden zij zich daar aan den rand van het spoorlijntje naar het Loo, waarop toen aan dien kant verder niets dan bosch en struikgewas volgden, niet erg veilig; vandaar de vraag naar een betrouwbaren hond.

Nu, dat was hij, alleen reeds door zijn afmetingen en vooral door zijn geweldigen kop. De kans, dat iemand, die er niet thuis behoorde, zou probeeren des nachts in dat huis te komen, was niet groot, tenminste wanneer hij een vakkundige verkenning vooraf had laten gaan. Had hij dat verzuimd, dan was de kans groot, dat hij niet anders meekreeg — wanneer het daar bij bleef — dan de signatuur van Syphax' muil in arm of been of in beiden. Want bijtlustig was hij genoeg, of eigenlijk zelfs te veel. Daar had hij het certificaat van meegekregen. „Denk er om," had zijn baas bij de overdracht gezegd, „het is een bastaard New-Foundlander, wel al volwassen, maar niet gedresseerd; kippen, schapen en geiten kan hij niet met rust laten; die bijt hij, en één beet van hem is één teveel."

Dat werd natuurlijk, vooral in den beginne, goed in het oog gehouden, en voor zijn meesteres, de eenige nagenoeg met wie hij buitenshuis kwam, bleek Syphax al dadelijk zeer gehoor-

zaam. Waar hij mocht, volgde hij haar, en met Syphax naast zich, voelde zij zich, ook des avonds, wanneer zij in het bijna volslagen donker van de Loolaan van een bezoek aan kennissen huiswaarts keerde, volkomen veilig.

Voor de gevoelens van de menschen met wie hij in aanraking kwam, had hij een scherp instinct. Al had — geen wonder — niemand hem ooit kwalijk bejegend, hij scheen dadelijk te weten, wie hem sympathiek gezind was, wie niet, welk laatste allicht synoniem was met „wie bang voor hem was." Stuurde „de Vrouw" hem met het woord „omnibus" naar den overkant op het uur, waarop met de omnibus van Bloemink een familielid of kennis werd verwacht, dan wist zij het spoedig al van te voren of Syphax den of de verwachte zou begroeten en naar huis geleiden, dan wel, zoodra hij had gezien, wie het was, rechtsomkeert zou maken om op zijn ééntje terug te komen.

Met mij was hij zeer goede maatjes. Dat zal wel zijn geweest, omdat ik dat ook was met „de Vrouw", want van het feit, dat ik nominaal zijn baas was geweest — nog geen vier-en-twintig uur — kon hij bezwaarlijk besef hebben. Ik gis, dat hij het van dat andere feit wel had, want nooit had hij er bezwaar tegen, wanneer het aan mij werd toevertrouwd om met hem uit wandelen te gaan, wat mij dan vooral 's avonds gaarne werd overgelaten. Dan was er zelden aanleiding om het zijn geleide lastig te maken; geen kippen, schapen of geiten meer in de eenzame Loolaan, geen dravende paarden in het span, die hij zoo gaarne met zijn zwaar basgeluid begeleidde tot groot ongenoegen blijkbaar van koetsiers en inzittenden van rijtuig of tilbury, die er zich toch niet aan waagden om tegen hem de zweep anders te gebruiken, dan voor een quasi afschrikkend geluidsein, dat hem koud liet.

Dat ik, hoeveel ook van Syphax houdende, toch van honden, van hun aard en wezen, nog weinig verstand had, was ik mij wel bewust, en zoo was het eigenlijk onlogisch om mij te verbazen, toen ik op zoo'n avondwandeling den indruk kreeg, dat Syphax geen zin had om mee naar huis terug te gaan, wat hij anders steeds gewillig deed. Was het de sneeuw, die hem het buiten zijn bijzonder aanlokkelijk maakte? Was het een „call of the wild?"

Op een gegeven oogenblik begon hij achter te blijven, maar dat was dan toch blijkbaar niet met de bedoeling om desertie te plegen; dat zou hem weinig moeite gekost hebben: 180° koersverandering en aanzetten tot volle kracht. Ik zou hem niet hebben nageloopen. Telkens, wanneer ik hem inwachtte,

kwam hij ook, maar naar het scheen lusteloos aansukkelen.
„Kom, Syphax, kom! Wat houdt er aan? Je bent toch niet ziek, hoop ik?" Nu wist ik van honden toch wel zooveel, dat ik zoo'n belangstellende vraag als voor een hond onverstaanbaar, alzoo min of meer als onnoozel kon beschouwen, maar de neiging om met een dier-kameraad te praten, schijnt nu eenmaal den mensch ingeboren te zijn, of allicht een gevolg van het geloof, dat het dier gevoel heeft voor de beteekenis van klanknuances, iets, waarvoor de mensch in den regel slechts zijn stem bij de hand heeft.

Hoe dit zij, in antwoord op mijn vraag hief Syphax een voorpoot op en bleef zoo staan. Ik begreep hem. „Denk eens aan Androcles" wilde hij zeggen. Maar misschien had ik hem nog niet eens begrepen, wanneer ik niet zelf al een poos een hinderlijke aanklontering van de pakkende sneeuw aan mijn zolen had gevoeld. Het was geen doorn of splinter, die hem hinderde, het was de sneeuw, die aan de lange haren van zijn pooten tot harde klonten was saamgepakt en nu telkens tusschen zijn teenen komende, hem het loopen pijnlijk maakte. Met een zakschaartje was het arme dier spoedig van zijn kwaal verlost. Misschien had ik die eerder ontdekt, wanneer niet zijn afkomst van een New-Foundlander mij onwillekeurig had doen denken: „dat is net een weertje voor jou, Syphax."

Reeds geruimen tijd was Syphax als waakhond in dienst, zonder dat zijn kaken in die functie te werk waren gesteld, toen op een goeden — voor het betreffende dier kwaden — avond het luxehondje van een der kort bijwonenden het ongeluk had bij donker op zijn erf te komen. Het overleed aan de gevolgen.

Of de eigenaar van dat beklagenswaardige, onvoorzichtige hondje een formeele aanklacht indiende, is mij niet bekend geworden; maar ook zonder dat, de societeit is er ook nog. In samenwerking waarschijnlijk met klachten over zijn impromptu-races met rijtuigen leidde het geval tot het bevel van burgemeester of politie om Syphax niet anders dan aan den leiband op den publieken weg te laten verschijnen.

En toen volgde eenigen tijd later het feit, dat een einde maakte aan Syphax's verblijf te Apeldoorn. Het deed zich voor op een landweg buiten het dorp. Wandelend daar met „de Vrouw", had Syphax eerder dan zij het schaap ontdekt, dat aan den anderen kant van een korenveld onder de hoede van een oud vrouwtje een grasveld stond af te scheren, en vóór zijn meesteres er op bedacht was, rukte hij haar zijn leidsel uit de hand.

Wel klonk dadelijk haar roep: „Hier, Syphax, hier!” nog ruim voordat de plotseling dwars wegstuivende zwarte massa het schaap had bereikt, maar ook op Syphax was op dit oogenblik toepasselijk, dat er geen erger dooven zijn, dan zij, die niet hooren willen. Zijn meesteres bereikte de onheilsplek niet vóórdat hij zijn tanden in het schaap had gezet.

Het kostte haar minstens een halve minuut hard werken met de karwats om het tot den hond te doen doordringen, dat hij iets deed, wat hij niet doen mocht. Dat dit besef hem werd bijgebracht door pijn, is niet waarschijnlijk, want Syphax's vacht was zoo dik als een matras.

Toen de van schrik wezenloos geworden boerin het zwarte monster weer onder appel zag, kreeg zij haar helderheid van geest terug, wat zich manifesteerde door een luid geweeklaag, waarvan de kijfklank intusschen snel muzikaler werd, toen de eigenares van den hond, vol medelijden met schaap en vrouw, haar een rijksdaalder gaf als voorloopige schadeloosstelling en de belofte dadelijk den vee-arts te zullen sturen om te zien of behandeling en verdere schadeloosstelling aangewezen waren. Het schaap zelf, dat wel hinkte, maar blijkbaar voortging met ademhalen, stelde zich zelf schadeloos met plukjes gras.

Het geval ging in het toen nog zooveel kleinere dorp weldra over alle tongen. De illusie, dat verder niemand het daar op dien vrij eenzamen landweg zou hebben gezien, bleek ijdel. Twee dagen daarna hoorde Syphax's meesteres zich door een harer heeren-kennissen vragen: „Hoe durfde u het te doen, zoo op dat groote dier los te slaan?”

Het resultaat van de beroemdheid, welke zij zich aldus door haar onderstelde dapperheid verwierf, was, dat zij van autoriteitswege de aanzegging kreeg Syphax voortaan niet los en niet zonder muilband op den openbaren weg te laten loopen.

Dat was te veel; evenzoo min als zij zich zelve zou hebben laten muilbanden, wilde zij dat haar trouwen hond doen, en hem veroordeelen tot levenslange gevangenisstraf ook niet.

Ik kreeg een brief, waarin mij dat alles werd uiteengezet, eindigende met de vraag of ik misschien raad wist om Syphax een goed heenkomen te bezorgen, zoo dat van muilbanden geen sprake zou zijn.

Het toeval wilde, dat ik de collega's, die kort te voren de zesde reis met de „Willem Barentsz” naar de Noordpoolstreken hadden gemaakt, had hooren spreken over den dood van Sailor, den scheepshond van dat vaartuig. Daar moest dus een plaatsvervanger zijn.

Toen zij van mij het signalement van Syphax hadden gehoord, ondeugden incluis, waren zij het allen ongezien eens, dat Syphax d e hond voor de „Barentsz" zou zijn. Kippen, schapen en geiten zou hij daar aan boord niet licht te pakken kunnen krijgen en rijtuigen nog veel minder. Alle Barentsz-lui goed kennende, kon ik zonder voorbehoud melden welk een goed tehuis ik voor Syphax had gevonden.

Twee dagen later reisde ik met hem van Apeldoorn naar Amsterdam om hem op het Wachtschip aldaar aan zijn nieuwe meesters over te dragen. Aan de Kalkmarkt lag de vlet voor mij klaar, waarin Syphax mij gewillig volgde, begeleid door bewonderingsuitingen van het straatpubliek: „Wat een hond zeg! — kijk dat es, wat een mooi beest! — 't Lijkent wel een leeuw, jò!" enz., herhalingen van wat wij op onzen weg van Centraalstation naar Kalkmarkt te hooren hadden gekregen.

Uit de vlet op het vlot, de valreepstrap op en naar den longroom volgde Syphax trouwhartig. Van de kennismaking met zijn aanstaande bazen trok hij zich niets aan, een begrip, dat hij nu in een tijdelijk nieuwe woning was aangeland, bleek hij niet te hebben, want, toen ik een uurtje later weder in de vlet zat om naar den Kalkmarktsteiger te worden gebracht, was ik nog geen tien meter van het vlot af, of ik hoorde achter mij een zware plons. Vóór ik omkeek, wist ik het al: het was Syphax.

Het was een heele toer om het zware, nu nog vele kilo's aan watergewicht zwaardere dier weer op het vlot te krijgen, een toer, waarbij ikzelf ook goed nat werd. Met een bedrukt hart moest ik mijn poging tot moedwillige verlating wel degelijker inrichten. Syphax werd aan de ketting gelegd van Sailor's hok, dat bij den valreep van het Wachtschip op het vlot stond, en dat ik eerst zekerheidshalve stevig had laten vastbinden; want dat hok was voor Syphax veel te klein, hij zou met hok en al te water zijn gegaan.

Zooals ik later hoorde, was ik niet de eenige, die bij het afscheid van Syphax nat was geworden; dat was ook zijn meesteres overkomen, maar van tranen.

Het duurde een jaar of drie vóór ik het trouwe dier terug zag, maar gehoord, beter gezegd gelezen had ik over Syphax intusschen wel. Uit het eerste reisverslag van de zevende, tevens laatste reis van de „Willem Barentsz" kan men zien, dat mijn waarschuwing om schapen en kippen buiten zijn bereik te houden niet al te zwaar opgenomen dan wel vergeten was. Bij aankomst van de „Barentsz" te Vardö had men na zoo'n lange zeilreis ook voor Syphax een loopje aan den wal nuttig geacht,

en daar had hij in zijn enthousiasme, weer eens te kunnen rennen, binnen vijf minuten een schaap doodgebeten, wat aan de expeditie op veertig öre te staan kwam, in ruil dan, mag men aanemen, voor dat schaap.

Toen ik Syphax terugzag was het onder omstandigheden, die mij voor het arme dier wel zeer ongunstig schenen.

Met mijn vriend B. was ik op een namiddag juist in de voorgalerij gaan zitten van de Societeit „Rust" op het eiland Onrust, destijds nog Marine-etablissement, toen ik daar een hond loom zag binnenstappen, die mij onmiddellijk deed uitroepen: „Kijk daar eens, dat is nu net onze oude Syphax!" „Maar het is Syphax," zei B., „Kijk maar naar zijn halsband; die heeft hij op de „Barentsz" gekregen." Naderbij komende, zag ik, bijna verborgen in de zware vacht, een soliede roodkoperen halsband, waarin de naam Syphax was uitgehakt.

Het bleek, dat B. er meer van wist. Toen de laatste Barentszreis was afgeloopen, was het dier eerst nog bij het Wachtschip te Amsterdam gebleven, maar daarna bevorderd tot scheepshond van een onzer schroefstoomschepen 1e klasse en daarmede kort te voren in Indië gekomen. Op die reis was Syphax geleidelijk van „scheepshond" veranderd in „hond van den schipper", en kort na aankomst te Batavia door den schipper voor den prijs van veertig gulden — dertig ware juister geweest — overgedaan aan een opzichter van den Waterstaat, werkzaam op Onrust. En daar lag hij nu op den betrekkelijk koelen marmeren vloer van de voorgalerij, hijgend van de tropische hitte, plat op zijn buik met zijn vier pooten uitgestrekt; „als moest hij zoo aan het kruis worden geslagen" zei B. „Dat is al gebeurd," antwoordde ik, „een dier met zóó'n vacht, een hond nog wel, is bij een verblijf van eenigen duur in de tropen ter dood veroordeeld, een langzame dood, door hitte en ziekten of een snelle door vergif, toegediend door zijn inlandschen oppasser. In het laatste geval zal voor den opzichter het vloerkleedje het mooist uitvallen."

Herkennen deed Syphax mij niet meer, maar ik had ook geen halsband om met mijn naam er op.

DE HOOGE C.

Het was een gezellig troepje daar in de officiersgebouwen van het Marine-Etablissement aan den Oedjong, die longroombewoners van twee gedebarkeerde schepen, die er voor geruimen tijd in reparatie lagen. Er waren slechts enkele getrouwden en geëngageerden onder; de meesten, waaronder er nog waren, die tot de rijke branches van hun geslachten behoorden, konden vrijelijk over hun indisch traktement beschikken; hun vast traktement was meer dan genoeg om in Holland hun kleermaker en mogelijke andere leveranciers zoet te houden. Het gebeurde hun maar sporadisch, dat ze ettelijke weken achtereen van Soerabaja konden profiteeren. Geen wonder dus, dat Moeder Eykelenboom het druk had met haar rijtuigverhuurderij en dat er geen avond voorbijging of tal van zeeofficieren werden „boven" gezien in Concordia, Simpang, bij Grim, enz., enz., en bij verschillende families, alles min of meer ten détrimente van de eigen Marine-societeit „Modderlust", waarvan het bestuur somber keek vanwege de moeite om de zaak staande en gaande te houden, en met wrevel dacht aan vroegere perioden, waarin „Modderlust" voor muziek en dans de lui uit de bovenstad vaak in groot aantal naar den Oedjong zag komen. Maar ja, toen hadt je Grim nog niet en waren de hotels boven nog slechter.

En nu, juist terwijl de debarkementsgebouwen zoo vol waren, was er ook nog de Opera. Het gebouw stond er altijd wel, maar er was lang niet altijd wat te doen zooals nu.

Het operagezelschap en zijn uitvoeringen waren tijdelijk voor de Oedjongbewoners de groote attractie en voor velen van die levenslustigen lag het zwaartepunt daarvan in de primadonna, door een van hen Carmen gedoopt, en door allen verder zoo genoemd, ongeacht den overigens ook mooien naam, waarmee zij op de affiches voorkwam. Of de naamgever haar ooit in „Carmen" had zien optreden, was niet bekend; het deed er ook niet toe. Voor hem kleefde aan haar de herinnering van de eene of andere Carmen, en daar hij op het gebied van muziek en opera als arbiter gold, en het uiterlijk van zijn doopelinge Carmenachtig genoeg was, kende niemand haar anders dan onder dien naam. Zij was knap, donker van tint, vrij groot van stuk en

overmollig; en de Spanjaard houdt immers van goed afgerond vrouwelijk schoon. Dus, logisch of niet, zij moest Spaansch zijn.

De bewering van een der gebouwbewoners, dat zij Française was, een bewering, die hij met zijn woordspeling: „Elle est toute la France; elle a tous les arrondissements," ingang trachtte te doen vinden, kon al of niet waar zijn, maar deed er ook al niets toe; zij heette Carmen en daarmee uit.

In het tamelijk ruime middenvak van de achtergebouwen, dat als longroom dienst deed, was er na de namiddagrust een opgewekte stemming in het vooruitzicht voor de meesten van een gezelligen avond boven. Het triumviraat Sandering, Bruul en van Halen, eerstgenoemde de muziekkenner, beraamde naar Carmen te gaan.

„Het is vanavond geen „Carmen", riep Voerman uit den hoek, waar hij van een venijnig artikel in een Soerabajasche krant zat te genieten. Hij kon die lui van het driemanschap niet best zetten en sprak tegen anderen over hen als van de „mutual admiration club".

„Och, shut up", gromde van Halen terug, „wij gaan naar Carmen".

„Dat molenpaard?" sarde Voerman, van wie men wist, dat hij totaal van muzikaal gevoel verstoken was, nauwelijks op het geluid van den trom in den pas kon loopen en in de opera of bij muziekuitvoeringen af en toe zat te maffen.

Een schouderophalen van de anderen was het zwijgend antwoord.

Van Halen nam de telefoon om bij Moeder Eykelenboom een rijtuig te bestellen juist op het oogenblik, dat er een luidruchtige discussie was ontstaan; hij kon niet hooren of hij verstaan werd en werd kriebelig van de schelle stem van Moeder E., die blijkbaar niet begreep, voor wien zij dat rijtuig moest noteeren en hoe laat het moest komen.

„Zeg, lui, houdt even je gezicht, asjeblieft!" riep hij luid het gezelschap toe, „Ik kan dat verrekte wijf niet verstaan". Eerst uit het geluid, dat daarop van het andere eind van de telefoon kwam en dat hij nu duidelijk verstond, bemerkte hij vergeten te hebben zijn hand op den spreekhoorn te houden: „Ik ben geen wijf, meneer, en ik ben nog niet verrekt ook; en u krijgt geen rijtuig!"

De mededeeling van dit resultaat verwekte bij de collegaas wel hilariteit, maar toch ook eenigen spijt, welke minder de

boodschap zelve gold, dan wel de gekwetste gevoelens van Moeder Eykelenboom. Men mocht dat typische oude mensch wel, dat evenals haar man, een bekend en geacht oud-zeilmaker van de Marine, min of meer een Marine-Oedjong-meubel was geworden en allicht daarom bij voorkeur de klandizie voor rijtuigen behield, niettegenstaande velen beweerden, dat je beter spul kreeg van den hooger op wonenden stalhouder, den man, die een zekere vermaardheid had wegens zijn verzameling oudchineesch aardewerk en ikatdoeken.

Dezen keer reed het drietal in een van zijn rijtuigen, van Halen, die de jongste en ook de kleinste was, op het voorbankje. Toen zij wegreden, riep Cluysinga, die als wachthebbende „beneden" moest blijven, hun achterna: „Let eens op haar hooge C!" „Zal het je morgen vertellen!", riep Sandering terug, op het oogenblik toch zoo gauw niet wetend, in welke aria hij die hooge C tegen zou komen. Maar dat zou hem bij 't hooren van de muziek wel weer invallen, en hij nam zich voor bijtijds de anderen te waarschuwen.

Op weg naar boven hadden ze het druk over Carmen en over de rijke planters, die volgens de geruchten om haar heen dwarrelden en tevergeefs probeerden goede vrienden te worden met den grooten grijzen Ulmer dog, waarmee zij altijd in haar rijtuig werd gezien, welk dier ze door een van de mindere goden van haar gezelschap liet verzorgen, omdat men haar gezegd had, dat inlanders bang zijn voor zulke groote honden, en zeer geneigd om zich van de zorgen en kwade kansen af te maken door het probate middel van vergiftiging.

Het diner bij Grim was goed; Voerman, was hij er bij geweest, zou in de opera zeker dadelijk in slaap zijn gevallen. De zaal van de schouwburg was vol, en ondanks de open architectuur daarvan was het er indisch warm.

Bij wijze van repoussoir zeker, verscheen vóór het optreden van de primadonna een zangeres op de planken, wier rechtlijnigheid en schraalheid het drietal tot fluisterenden, weinig complimenteuzen commentaar aanleiding gaf. Bruul zei, dat zij hem herinnerde aan het kostschoolvriendinnetje van zijn zuster, dat Hermine heette en door de andere meisjes „twee erwten op een plank" werd genoemd, wat een van haar, een gevat jodinnetje, dat „die staak" niet mocht lijden, aanleiding had gegeven tot de vraag of men wel „plus planche que la planche Hermine" kon zijn.

Een zacht gegrinnik van twee voor hem zittende jongedames deed Bruul begrijpen, dat zijn fluisteren niet enkel door zijn

kameraden was verstaan, wat misschien ook wel zijn bedoeling was.

Toen Carmen was opgekomen, werden zij stil, eerst van het kijken, later nog eens van de te verwachten hooge C, die volgens Sandering's aankondiging aan het slot van haar zooveelste aria zou komen. Die kwam er best uit, maar het applaus, dat er plichtmatig op volgde, werd een beetje bedorven door wel is waar onderdrukte, maar toch duidelijk hoorbare lachgeluiden in alle hoeken van de zaal. De hooge C was buiten het gebouw onmiddellijk en met volkomen hetzelfde timbre herhaald in het gehinnik van een der vele daar geposteerde rijtuig- of sadopaarden. De gelijkheid van het geluid was verbluffend, maar zonder de hulp van dat paard zou waarschijnlijk toch niemand er ooit aan gedacht hebben de hooge C van een sopraan een paardengeluid te noemen of bij indispositie van Carmen haar door een sadoknol te willen vervangen.

Toen des anderen daags aan het ontbijt Sandering het verhaal deed van hun merkwaardige ontdekking op muzikaal gebied, interrumpeerde Voerman, die aan het andere einde van de tafel zat: „Heb ik 't je niet gezegd, dat Carmen een molenpaard is?" „Je bent jaloersch man, dat jij niet haar voerman bent," kreeg hij terug, en in den hoek van het drietal werd het gespek over Carmen, haar hond en haar satellieten verder op gedempten toon voortgezet. Zij vonden het niet noodig iedereen aan den neus te hangen, dat zij met hun driëen nog laat met Carmen hadden zitten boomen, en gezamenlijk haar en haar hond naar haar hotel hadden gebracht. De dokter, die schuin tegenover hen zat en dat hoorde, achtte zich wegens zijn leeftijd en professie verplicht zijn blik langs de drie vrinden te laten gaan en hun een paar druppels van zijn geliefkoosd latijn toe te dienen:

„Cave Canem! Cave Carnem! Cave Carmen!"

Hij zei het wel half binnensmonds en half lachend, maar hij zei het tegen goede verstaanders.

HET NIEUWE RECEPT.

Het trof goed; het vertrek van onzen „vierde klas" van Makassar naar de St. Lucia-baai, waar wij op zoek naar zeeroovers zouden gaan, was een week uitgesteld, viel dus na den jaardag van mijn zwager, zoodat mijn zuster haar wensch vervuld zou zien om ook mij te doen genieten van den podding volgens het nieuwe recept, haar door een vriendin met veel lof over de voortreffelijkheid daarvan gezonden. De eerste proeve daarvan was speciaal uitgesteld tot dien feestdag.

Toen wij in den vooravond gezellig bijeen zaten in de voorgalerij werd ik alvast ingewijd in de geheimen van de constructie van die lekkernij, van welker heerlijkheid mijn zuster zich, op gezag van de vriendin, veel voorstelde.

Daar ik zeeofficier was, dus op mijn beurt ook als gamellechef had op te treden, mocht ik het recept lezen en er eventueel afschrift van nemen. Voor het oogenblik keek ik het maar oppervlakkig in, en deed geen moeite om de samenstellende deelen en hun gewichtsverhouding in mijn geheugen te prenten. Met kennersblik zag ik wel, dat er heel wat lekkers in zat.

De kleine, tweejarige „non" verkeerde blijkbaar in verjaardagsopwinding, eensdeels, zooals uit haar verhalen bleek, vanwege den komenden podding, waarvan ze op baboe's arm den „pap" door Mama in den vorm had zien doen, maar, zooals Moeder onderstelde, anderdeels misschien ook nog door een vergissing, die het kind al vroeg op den dag begaan had, en die een gevolg was van de aubade, welke haar Papa in zijn hoedanigheid van chef van het militair hospitaal ter eere van den dag te doorstaan had gehad.

Mama had daarbij als erkentelijkheidsbetuiging en misschien ook wel om de zware geluiden der militaire blaasinstrumenten niet al te lang te doen duren, fluks een vierkanten bout doen aanrukken en de muzikanten op een glaasje klare getracteerd. Non was juist met baboe in de mandiekamer geweest, toen de daverende geluiden op het achtererf losbraken, en had bewezen reeds verzot te zijn op militair vertoon. Zij had ook willen zien en met getrappel en „lekas, lekas, boe!" baboe aangepord om toch voort te maken. Maar zij was te laat geweest om van de

militaire plechtigheid nog iets anders te zien dan de daarvoor gebruikte glaasjes, die hier en daar in de raamkozijnen van de bijgebouwen stonden.

Teleurstelling heeft behoefte aan troost, en kinderoogen zijn arendsoogen. Een van de glaasjes was niet geheel leeggedronken. Dáár was troost! En voordat baboe begreep, waar het om te doen was, had het kind het restje jenever soldaat gemaakt, om daarop met een kleur als kembang sapatoe haar Moeder tegemoet te rennen, die juist uit de achtergalerij aankwam, en volgens dagelijks gebruik hurkte om haar kind op de frissche wangen te zoenen. Maar daar kwam zij ditmaal niet verder mee dan tot den linker wang. Zij rook onmiddellijk lont, juister gezegd jenever, en kreeg op haar met bedenkelijk gezicht gedane vraag: „Minoem apa, non?" met een enthousiast stemmetje ten antwoord: „Ennak mamma, porrrt!" Waarop Mama de kleine drinkezus opnam en zich naar Papa spoedde om te vragen, wat er gedaan moest worden om het arme schaap van wie weet welke vreeselijke gevolgen te redden. „Zou het niet zaak zijn haar maag uit te pompen?" opperde Mama, wel eenigszins ontstemd over het feit, dat haar man, die dan toch medicus was, al was hij geen kinderspecialist, niet aanstonds een behandeling aangaf, zoodra hij het kort verslag van het onheil had aangehoord, maar integendeel, nadat hij de kleine patiënt even had aangezien, zich had afgewend, alsof hij met het geval niets te maken wilde hebben, en rustig voortging zich aan te kleeden. In haar angst en agitatie begreep zij niet, dat haar echtgenoot bezig was paedagogisch op te treden, en op gevaar af van te ontploffen, probeerde zijn lachen in te houden. Dat was hem al moeilijk genoeg bij de gedachte aan dat blondgekrulde kopje, dat haastig „houdt je schako vast" deed om een restje verschaalde jenever om te slaan, maar toen Mama vrijwillig in consult kwam en voorstelde den maagpomp te gebruiken, gaf hij het op. En terwijl Papa zich tranen lachte en non van den weeromstuit gierde van de pret, en met haar knuistjes op Mama's schouder een roffel sloeg, kwam Mama zelve via een kortdurende ergernis tot het geruststellend besef, dat het kind springlevend en vroolijk was, en dat het dus wel zoo erg niet met haar gesteld zou zijn. Papa's meening, dat de natuur dat maagje wel reeds zou hebben leeggepompt, wanneer daar reden voor was, scheen haar op stuk van zaken nog al afdoende.

Toen de chef van het hospitaal tegen de rijsttafel thuis kwam, luidde het rapport, dat het patientje alleen maar nog wat rumeriger geweest was dan gewoonlijk, en dat kon even goed

aan jaardags-emotie te wijten zijn geweest. Voor delirium tremens, waarvoor Mama bang was geweest, bestond geen vrees meer.

In den namiddag had het kind geslapen als een roos, en zoo zag zij er ook uit, toen zij ter eere van den dag mee aan tafel mocht zitten op het oogenblik, dat de podding in aantocht was.

De podding kwam. Voor hem of haar, die van poddingen verstand had, was het dadelijk te zien, dat hij volgens een tot dusverre onbekend recept gemaakt moest zijn. Hij was prachtig glad uit den blijkbaar goed geolieden vorm gekomen, en toonde een groot aantal aanlokkelijke donkere oogen met oranjekleurige wenkbrauwen, die respectievelijk — dat zag de kenner, en dat waren we, non incluis, allen — aan rozijnen en snippers waren toe te schrijven. Maar de kleur was van een afwijkend, geelachtig grijs, waarin het grijs genoegzaam overheerschte om vaag het denkbeeld „cement" te doen opkomen. Voor mij, die aan boord van onze schepen zoo gewend was aan het halfwekelijksche rantsoen glimpodding, waarvan de elastische massa, vooral bij stoomend schip, zoo genoegelijk staat te bibberen en te zwiepen, werd dat denkbeeld nog versterkt, toen het bleek, dat het mes, waarmee Mama aan het verdeelen ging, een belangrijken weerstand ontmoette, en, als ware de podding een sterke magneet, slechts met moeite daaruit was los te scheuren. Was het wegens dit ongewoon effect of enkel door de inspanning, dat Mama met saamgeperste lippen zoo effen keek?

Papa, als jarige, werd het eerst bediend, en hij voldeed bereidwillig aan Mama's aanmoedigend verzoek: „Vertel ons maar eens gauw, hoe dat smaakt." Althans, hij deed het daarvoor in de eerste plaats noodige, hij nam een flinken hap.

Terwijl mijn zus bezig was voor mij een sector uit de resistente massa los te werken, maakte ik van de gelegenheid gebruik om alvast op het gezicht van mijn zwager de eerste indrukken betreffende den heerlijkheidsgraad van het feestgerecht af te lezen. Maar, eerlijk gezegd, ik kon uit die gelaatsuitdrukking niet goed wijs worden. Stikte hij in figuurlijken zin van een onder hoogen druk teruggedrongen lachen of stikte hij werkelijk? Voorzichtigheidshalve nam ik een heel klein hapje van het stuk, dat mij intusschen was toegeschoven, en toen wist ik het meteen, want ik voelde duidelijk, dat bij de poging om dat hapje op te eten, mijn eigen gelaat, schoon in veel mindere mate, ook op een Japansch masker ging gelijken; maar ik voelde ook al gauw, dat er geen gevaar bij was, behalve misschien

voor Karel, die kans liep zichzelf geleidelijk dicht te cementeeren. De nu eens langzame, dan weer stuipachtig schokkende kaakbewegingen van den jarige, waarnaar nu ook zijn vrouw en kind, de eerste verbijsterd, de tweede half geamuseerd zaten te staren, waren mij duidelijk. De specie, waarmee hij ongelukkigerwijze zijn mond ruim halfvol had, bleek tot de sterkste plakmiddelen op aarde te behooren, zoo iets als roggemeelpap, waarmede linoleum op houtvloeren wordt gekleefd. Met heldenmoed kauwde hij erop. Nu zaten zijn kaken op elkaar en dacht hij: „Dat is voor goed!" Maar met bovenmenschelijke inspanning rukte hij ze weer uiteen en had hij meteen een systeem van deegdraden gevormd, sterk gelijkend op de baleinen van den walvisch. Hoe lang die gymnastiek ook doorging, geen partikel van het goedje kon hij verder krijgen, daar waar het heen moest.

Mama was de eerste, die geluid gaf: „Wat is er toch Karel?" Waarop ook uit Karel geluiden kwamen. Maar waarom gebruikte hij nu juist de klakkende geluiden van de taal der Boschjesmannen, een taal, waarvan niemand wist, dat hij die ooit gekend had?

Mijn zuster keek mij aan, als wilde ze zeggen: „Jij bent zeeofficier, heb jij die taal ooit gehoord?" En hoewel ik volstrekt niet wist of mijn zwager misschien had gezegd: „Ik zit hier morgenochtend nòg met dien hap," knikte ik op den vragenden blik van mijn zuster bevestigend terug, rukte mijn eigen kaken vaneen, en zei — vrij verstaanbaar —: „Je man vraagt in het Hottentotsch of misschien deze podding nog een bewerking had moeten ondergaan, koken, bakken, braden of zoo iets."

Ik scheen het geraden te hebben, maar daarmede meteen Karel tot het besef te hebben gebracht, dat hij alleen met zijn oogen zijn lachspanning niet zou hebben kunnen ontlasten. Met heftige rompschokken en met geluiden als gesmoord hondengejank, maar tevens mijn aanbod om kunstmatige ademhaling op hem toe te passen met handgebaar afwijzende, ging hij er van door naar de slaapkamer, en terwijl Mama naar de voorgalerij was om het veelgeprezen recept te halen, ging ik mij ook even van het plakmiddel bevrijden.

Toen Karel terugkwam — hij had lang werk — vond hij zijn vrouw half in tranen. Er stond niets van in het recept, maar natuurlijk, zei ze, had ze moeten begrijpen, dat die vervelende Nelly — dat was de vriendin, — die altijd zoo nonchalant was, vergeten had de slotbewerking er bij te schrijven, die van het deeg een podding moest maken.

Karel was, dat kon ik wel zien, nog lang niet uitgelachen, maar hij hield zich goed, totdat een uurtje later de gastvrouw even hartelijk om het geval lachte als wij. Dat was, toen Karel verzekerde, dat hij het toch werkelijk een prachtig recept vond, althans voor een middel om wankelstaande kiezen te trekken.

DE TRADITIE VAN DE NEDERLANDSCHE ZEEVAART.

„De bladzijden, die hier volgen, loopen uit de lijn," zal men zeggen. Ja, dat doen ze, want zij hebben het niet over een kleiner of grooter filmpje, opgenomen tijdens een korte periode van enkele jaren, maar over een onverbleekte, waarvan de opneming reeds eeuwen duurt en nog voortgaat. Maar die is in enkele bladzijden niet te beschrijven. Hij, die de menschen en episodes, die er aan medewerkten, zou willen teekenen, zou boekdeelen hebben te vullen met een extract uit de vele andere, waarin de traditie van de Nederlandsche Zeevaart te slapen is gelegd, en de weer vele andere, waarin zij nog waakt.

Die periode van eeuwen dekt alle andere, hoe kort ook, welke daarin begrepen zijn, en daarom loopen deze bladzijden toch misschien niet geheel uit de lijn, al geven zij van die groote film slechts den titel en één korte episode van meer recenten datum en naamloos wel voor hen, die het misschien over jaren zullen lezen, maar nog niet voor alle thans levenden.

Uit de lijn loopt het ook — schijnbaar — dat deze episode niet onder den gespleten wimpel ressorteert. Maar den tijdgenoot zal dat niet in den war brengen. Hij weet het wel — hij behoeft slechts aan de film van H.M. K XVIII te denken, die van nòg recenter datum is — dat de traditie van onze zeevaart veilig is bij allen, die hier te lande ter zee varen, ook al varen zij niet meer als in een vroegere periode, te zamen op schepen, waarop behalve de vlag ook de wapens de lading dekten. En hij weet ook, dat er thans weer zijn, die samen varen op schepen, waarop de wapens de vlag dekken. Mogen er al twee vloten zijn, Nederlandsche Zeevaart is er slechts één.

DE TRADITIE VAN DE NEDERLANDSCHE ZEEVAART.

De traditie van de Nederlandsche Zeevaart is haar onzichtbaar vaandel, waarvan het daarop afgestemde oor, naarmate van de kracht van den wind, het wapperen hoort of het slaan — geluiden, die in de hoofden en harten van hen, die ze hooren, den wil sublimeeren om de besten hunner voorgangers te evenaren, ware 't mogelijk, te overtreffen.

Niemand weet, wanneer van dat vaandel de eerste scheringdraden werden gespannen. Niemand kan zeggen of dat reeds was in het tijdperk van het brooze vaartuig met huiden huid, maar een ieder, die iets van de Nederlandsche Zeevaart weet, weet wel, dat het was lang vóór den tijd van het schip met huid van staal. En hij weet ook, dat sterke draden, die nòg sterke en schoone geluiden geven, daarin werden geweven door de mannen, die uit de gewesten welke wij thans bewonen, ter zee voeren, toen die gewesten nog zeven in aantal waren.

Dat waren de mannen, die de eene maal uitgingen op kortere of langere tochten om met hun schepen een drijvend bolwerk te vormen voor hun vaderland; die een andermaal uitzeilden op zeer lange reizen, waarvan zij terugkwamen — zóó ze terugkwamen! — met vaak weinig winst voor henzelven, maar altijd met groote winst voor geheel de beschaafde wereld, aan een vermeerderde kennis van de aarde, van de volkeren, die haar bewoonden en van de wind- en waterwegen, waar langs men die kon bereiken. Dat waren in één woord de mannen, van wie een dichter heeft getuigd, dat zij met het kielzog van hun schepen een spinneweb weefden om 's aardrijks huid. [1])

Zooals het weven aan dat spinneweb sindsdien steeds doorging en nóg altijd doorgaat, zoo ging en gaat ook het weven aan dat vaandel der traditie gestadig voort.

Hij, die zou willen weten, hoe dat geschiedt, althans geschieden kan, hij zou het kunnen lezen in het mooie boek, dat in ongekunstelde taal verhaalt van wat de Nederlandsche Koopvaardijvloot deed in de jaren van den grooten wereldoorlog, die

---

[1]) C. L. Schepp. De Prinsenvlag. Oranjenummer van het Marineblad 31 Aug. 1898.

reeds zoo'n bedenkelijk langen tijd achter ons ligt. Maar, zoo men dat tijdperk bij voorkeur met stilzwijgen voorbijgaat, dan kan een voorbeeld dienen, dat minder jaren geleden nog, zich voordeed in den Zuid-Atlantischen oceaan. Dat zal bij velen in den lande nog niet uit het geheugen zijn gegaan; maar er kunnen, vooral onder de jongeren, ook velen zijn, die er nog nooit van hoorden. Dies moge het ter illustratie kort in herinnering worden gebracht.

Op een voor velen mooien, voor vele anderen schriklijken dag vliegt daar door den ether het somber sein: „Hier is een schip in nood! Helpt ons! Helpt ons!"

Tot op grooten afstand wordt die roep door het mechanisch oor van tal van schepen opgevangen. Bij het vernemen daarvan zal bij de opvarenden dier schepen, in die doos van Pandora, welke elk levend menschenhoofd is, in de eerste plaats de Hoop zich roeren, de hoop, dat het voor hen ditmaal eens op een voordeeligen sleep mocht uitloopen. Want zij, die de zee bevaren, hebben het over het algemeen niet breed. Velen hunner hebben daarginds, ver weg, in een nederig tehuis vrouw en kind; zij zouden wel gaarne bij hun inkomsten eens een extra-bijslag verdienen.

Maar, al spoedig volgt nader bericht, dat plaats en aard van het onheil aangeeft. Het betreft een zeer groot stoomschip, dat vele honderden landverhuizers aan boord heeft, geen sloepenruimte genoeg heeft voor hen allen, en zich met zekerheid tot een spoedig zinken gedoemd weet. Dat beteekent: „hij, die helpen kan, kome en helpe spoedig."

Dit doet de Hoop niet verdwijnen uit die hoofden; zij verandert alleen haar aangezicht, waarop nu geen spoor van eigen belang meer te lezen staat. Nu hoopt men nog slechts, dat men bijtijds zal komen om alle bedreigde menschenlevens te redden.

De schepen, die zich nabij genoeg rekenen om bijtijds te kunnen komen, veranderen hun koers op het aangegeven punt. Op al die schepen is nu eerst het woord aan machinist en stoker, straks zal het zijn aan stuurman en matroos. Ook de minst sterke en meest vermoeide der stokers zal nu zijn zweetdruppelen niet tellen. De machinisten spannen hun zintuigen op het uiterst; zij weten, het geldt een wedstrijd met den Dood en zij weten ook, dat die alomtegenwoordige nu, meer nog dan anders, daar bij hen aan boord in stookruimte en machinekamer op den uitkijk staat, of misschien ook daar nog voor hem te oogsten zal vallen. Zorg en aandacht, geleid door bekwaamheid, zullen

zijn slagen moeten afweren.

Onder de schepen, die te hulp komen, is er ook een van Neerland's Koopvaardijvloot. Komend van grooter afstand dan alle anderen, is het het laatst ter plaatse. Maar de afstand is toch niet ver, gelukkig. Al spoedig na zijn koersverandering ziet de gezagvoerder van dat schip door zijn Hollandschen kijker de masten en schoorsteenen van het zinkende schip, en die van de anderen, die reeds daar nabij zijn; en wanneer hij het een oogenblik heeft aangezien, dan hoort Onze Lieven Heer hem onhoorbaar verzuchten: „Mijn God, wat heeft dat schip al een slagzij!"

Voor langer gebed is geen tijd nu; maar ook het korte gebed, waarin een ziel vol erbarmen is gelegd, wordt verhoord. Vóór het een klein uur verder is, ligt van al de schepen, die daar op redding uit zijn, geen zóó dicht bij het zinkende, als dat, waarvan de horizontale banen rood-wit-blauw waaien.

„Gevaarlijk dicht bij," denkt de commandant van dat schip zelf, want hij weet, wanneer dat misliep, zou het hem zijn betrekking kunnen kosten. Maar hij weet ook, dat het ontzaggelijk veel waard is. Zijn hart zegt hem, dat het een grooten, moreelen steun zal geven aan de ongelukkigen, die daar in drommen opéén staan, niet wetend wat te doen, en dat het hen zal vrijwaren van de wanhoop, die zulk een slechte raadgeefster is, wanneer zij hulp zóó nabij zien. Zijn verstand zegt hem, dat zijn sloepen des te meer keeren heen en weer zullen gaan, brengende volle ladingen geredden over op zijn schip, en dat het aan hen, die reeds te water liggen of nog te water zullen gaan, een kans zal geven, zwemmende zijn schip te bereiken, waar men hun reddingslijnen zal toewerpen en waar zij buitenboord het eenvoudig gereedschap zullen zien hangen, dat van oudsher bij onze zeelieden „Jacobsladder" werd genoemd.

Zelf kan hij geen toezicht houden op wat zijn menschen doen; maar hij weet, dat is ook niet noodig. Zij kennen hun werk en zij zullen het wapperen van het vaandel der traditie hooren; zij zullen alles doen, wat zij kunnen, om medemenschen het leven te redden. Zelf heeft hij al zijn aandacht noodig om te verhoeden, dat zijn schip en het zinkende zouden worden tot twee reusachtig groote, drijvende molensteenen, waarvan de deining de motor zou zijn.

Af en aan gaan zijn sloepen over het reeds rood gevlokte water, ledig heen, stampvol terug, totdat — het groote graf, de Oceaan, zich heeft gesloten over een verdwenen schip en over hen, voor wie, helaas, de redding niet meer mogelijk was.

Dan gaan die schepen allen naar de haven, waar de geredden komen, behalve van hun leven, beroofd van alles, tot zelfs van hun illusiën, niet wetend nog, dat deze kinderen van hoop en fantasie herleven zullen. Maar, vóór de haven wordt bereikt, weten het aan boord van al die schepen allen, en weet het ook geheel de wereld, door het draadloos sein bereikt, dat geen van al die schepen zooveel menschenlevens redde als het Nederlandsche schip, het laatst gekomene.

Een aantal weken later is dit schip in de eigen haven teruggekeerd, en daar wordt zoowel door eigen landgenooten als door die van de geredden, aan de bemanning en vooral aan den commandant een welverdiende hulde gebracht voor wat zij deden.

En, wanneer dan die huldebetuiging is afgeloopen, dan krijgen zij te hooren, hoe een groot buitenlandsch tijdschrift, een, dat overal ter wereld ter lezing ligt, ook daar, waar schepen komen en gaan, het verhaal van deze scheepsramp resumeerde; hoe daarin de namen en nationaliteiten van alle niet-Nederlandsche schepen en de aantallen van de door elk dier schepen geredde schipbreukelingen trouwhartig nauwkeurig staan opgegeven en hoe dan dat verhaal eindigt met een volzin van deze strekking: „o ja! dat is waar ook, dan was er ook nog een Nederlandsch schip op de plaats van de ramp aanwezig."

Dit hoorende, kijken onze zeelieden, één oogluik even gesloten, elkaar eens aan, en zeggen niet veel. Misschien dringt het niet zoo dadelijk tot hen door, hoe anderen, zelfs in het verzwijgen door den vreemdeling, de erkenning lezen, dat zij aan allen, die tot de Nederlandsche Zeevaart behooren, een krachtige goedkeuring te meer in de wereld te handhaven hebben gegeven.

Zoo werd daar aan dat onzichtbaar vaandel der traditie voortgeweven.

TOELICHTINGEN VOOR NIET-ZEEVARENDEN.

Een roeitocht op de Koetei-rivier.

Blz.

9. „Doft". Zitbank in een sloep; is tevens een verbanddeel.
„Scheegat". Met geelkoper gevoerd gat in het sloepsboord, waarin bij het roeien de riemen liggen. Buiten gebruik opgevuld door een passend scheehoutje.

9. „Kwartiermeester". Nederlandsch scheepsonderofficier met den rang van Korporaal.

10. „Bakau-boomen" = rizophoren; tamelijk lage boomen op moddergrond in het water groeiende, waarop zij met hun wortels een aaneengesloten warnet vormen.

12. „Dreggetouw". Touw, waarmede een sloep voor dreg (sloepsanker) ligt.
„Neeren". Stroomingen, tegengesteld aan de richting van den heerschenden hoofdstroom; worden over beperkte strekking gevormd benedenstrooms van landhoeken en verondiepingen.

13. „Theewater". Namiddagmaal, bestaande in hoofdzaak uit brood en boter (c.q. opgewarmde of, koude spijsresten) en koffie.

15. „Beurtgast". Matroos in een overigens onbemande sloep geplaatst, om deze te bewaken, in orde en vrij van het schip a.a. te houden, en ingeval de sloep gesleept wordt, deze te sturen.

Drank.

16. „Mandoer". Inlandsch scheepsonderofficier met den rang van sergeant.

17. „Mastbijl". Zeilschepen hadden aan elken (houten) ondermast een zeer grooten, zwaren bijl hangen om dien steeds bij de hand te hebben, ingeval de omstandigheden het kappen van den mast en zijn staand want noodzakelijk maakten.

Blz.

a/b Z. M. „Prins Hendrik".

34. „Schuitje werf". Was destijds een met inlanders bemande zeilsloep van inlandsch model, waarmede o.a. in den laten namiddag de brieven van het Departement der Marine naar het op de oude reede van Batavia liggend Wachtschip en naar het Marine-etablissement „Onrust" werden gebracht. Later deed een stoombarkas dezen dienst.

40. „Bakspieren". Lange rondhouten, draaibaar in het horizontale en in het vertikale vlak ter hoogte van de fokkemast tegen boord bevestigd, de buitennok opgehouden door een „toppenend". Bij gebruik, hetzij om er zeil aan te voeren (het onderlijzeil), hetzij om er te water liggende sloepen op te bezorgen, werden zij dwarsscheeps gezet. Niet gebruikt wordende, liggen zij langscheeps met den vrijen nok in een beugel.

41. „Kabar angin" (Mal.) Kabar = tijding; angin = wind. De beteekenis is alzoo ongeveer: gerucht. In menig geval wordt met deze uitdrukking bedoeld, dat een bericht op geheimzinnige wijze met onbegrijpelijke snelheid moet zijn overgebracht.

In Straat Makassar.

42. „Brankali" (Maleisch) = misschien wel.
„Saja Toewan" „ = jawel meneer.

43. „Kimkiel". Ter hoogte van de kim ongeveer loodrecht op de buitenhuid geplaatste langsscheepsche nevenkiel (een aan stuurboord, een aan bakboord), dienende om de slingeringen van het schip te dempen. De kim is de plaats, waar het vlak (de bodem) van het schip met een ronding in het boord (den zijwand) overgaat.

44. „Moeara". Delta-monding tot aan de hoofdrivier.
„Nipah". Palmbladgewas, groeiende vooral aan rivieroevers en op moerasgrond; maakt geen stam.
„Kwalla". Riviermonding.

47. „Halzen" (ook „verhalzen"). Door vóór den wind om te gaan, het schip over den anderen boeg leggen. Is bij stormweer een delicate manoeuvre, daar het er dan op aan komt de positieveranderingen van het schip in verband met den toestand van de zee zoo te regelen, dat de kans zware stortzeeen binnen boord te krijgen, zoo gering mogelijk wordt.

Blz.

49. „Op stootgaren". Hier in figuurlijken zin gebezigd, beteekent dit: gereed voor onmiddellijk vertrek.
50. „poera-poera" (Mal.). Voorgewend; niet ernstig gemeend; voor de grap.
56. „parang" (Mal.). Kapmes, ook als slagwapen te gebruiken.
57. „Kunstkim". Horizontaal spiegelend vlak, waarmede men o.a. aan den wal met een spiegelinstrument de dubbele hoogten van hemellichten kan meten. Vereischt een onbewegelijke opstelling, is dus aan boord van het bewegende schip niet te gebruiken. Het uit zijn aard zeer geschikte kwik vereischt ook een trillingsvrije opstelling.
58. „schegbeeld". Beeld, geplaatst op de scheg, d.i. het vooruitstekend boveneinde van den voorsteven van een schip of vaartuig.

De Krakatau-uitbarsting in 1883.

61. „Ketelspuien". Het verwijderen van water uit een te werk staanden stoomketel door den stoomdruk; veroorzaakt een lichte trilling en een brommend geluid.
62. „Lapzalven". Insmeren voor onderhoud van het touwwerk met Zweedsche teer; geschiedt met een lap zeildoek (zalven met een lap).
64. „valreep". Loopbrug of -plank, al of niet van leuningen voorzien, c.q. trap, dan wel touwladder met houten sporten („Jacobsladder") toegang gevend aan boord. Ook de daarvoor bestemde plaats, waar men aan boord komt, wordt valreep genoemd.
„Kuil" (Kuildek). Het dek, één lager dan het bovendek.
„Halfdek". Het gedeelte van het bovendek vóór de (in vele gevallen verhoogde) campagne, die geheel achteruit is.
65. „Vóór- en achterkettingen of trossen, vóór- en achterspringen". Onderscheidende benamingen van de kettingen of trossen, waarmede het schip gemeerd, d.w.z. aan een kade vastgemaakt ligt. Beide eerstgenoemden wijzen onderscheidenlijk schuin vóór- en achterwaarts, beide laatstgenoemden onderscheidenlijk schuin achter- en voorwaarts.
66. „Uit de ketting!" Waarschuwing voor een ieder, die zich in de nabijheid van de ankerketting bevindt, wanneer het anker gaat vallen, daar hierbij de ketting heen en weer slaat.
„Gijn" (spr. jijn). Zwaarste soort takel.

Blz.

Nachtelijk rumoer.

74. „Dagwacht". Wacht van 4 uur tot 8 uur 's ochtends.
75. „Secretaris". De gemeenzame betiteling van den officier van administratie aan boord van oorlogsschepen.
„Eerste wacht. Hondenwacht." Onderscheidenlijk de nachtwachten van 8 uur tot 12 uur en van 12 uur tot 4 uur.
76. „Koekoek". De meer of minder hooge, van luiken en glas voorziene opbouwsels boven verblijven; dienen voor ventilatie en dagverlichting.

Karang Timau.

91. „Paradeeren." Eerbewijs voor personen van vorstelijken huize of van zeer hoogen rang. Bestaat in het van buiten boord zichtbaar opstellen van état-majoor en bemanning op daartoe voorgeschreven wijze. Bij schepen voorzien van zeiltuig stonden de matrozen op de raa's en in het want.
95. „Sero". Omvangrijk, fuikvormig samenstel van stokken en vlechtwerk, reikend tot boven hoogwater; dient om visch te vangen.
97. „Duvel". Kortdurend, helder wit, flikkerend seinlicht van eenvoudige constructie. De „duvelpot" was een blik, waarin een weinig terpentijn. Een goed sluitend deksel met handvat, binnenwaarts verlengd tot een stang, aan welks uiteinde een dot lappen of poetskatoen in de terpentijn reikte. Om te duvelen wordt het deksel afgenomen en de terpentijndot aangestoken. Geeft een heldere, witte vlam.
98. „Ketelaar houden." Bewaren van het eten voor hen, die niet aan den gezamenlijken maaltijd kunnen deelnemen.
„Water bij de pompen." Reeds van oudsher wordt aan boord bij de avondronde en c.q. ook op andere tijdstippen van het etmaal, de voorzorgsmaatregel toegepast om in daarvoor bestemde peilkokers op te nemen, hoeveel water daar in het schip staat, ten einde zeker te zijn, dat er geen lekken van eenig belang in den romp zijn gekomen. Deze maatregel was allerminst een sinecure in den goeden ouden tijd, toen er somtijds met zulke overbeladen bijna-wrakken werd gevaren, dat bij zwaar slingeren de spanten zichtbaar en hoorbaar zoo schrikkelijk schrankten, dat de vertikale naden van dwarsscheepsche schotten open en dicht gaapten

— ware vallen voor de vingertoppen van den argeloozen opvarende.

100. „Eerste Platvoet”. De wacht van 4 uur tot 8 uur ’s avonds heet Platvoet en wordt soms in tweeën verdeeld. Eerste Platvoet alzoo van 4 uur tot 6 uur.

Thuisreis.

114. „Het rooster optuigen”. Voor de tenuitvoerlegging van de lijfstraffen werden eenige gesjorde kooien tegen een rechtopstaand luikrooster bevestigd (vandaar: „het rooster optuigen”), zoo, dat de stevig daartegen geplaatste delinquent op geprononceerde wijze zijn zitvleesch presenteerde, waarop dan de daarvoor aangewezen onderofficieren onder leiding en toezicht van den provoost, de slagen moesten geven, die allicht ook velen anderen dan den gestrafte, zij het op andere wijze, onaangenaam aandeden.

115. „Brampardoen”. Strak gespannen (ijzerdraad-) touw, loopend van nagenoeg den top van de bramsteng eenigszins achterwaarts naar de verschansing, een aan stuurboord, een aan bakboord. Dienen tot steun van de bramsteng.

117. „Provoost.” Onderofficier van sergeantsrang, speciaal belast met ordedienst in het benedenschip, het toezicht op en de behandeling van arrestanten en gestraften. De kwaliteit van Provoost is later afgeschaft, de functie werd daarna aan een onderofficier van andere kwaliteit opgedragen.

124. „Keesjes”. Dunne einden touw, aan één eind voorzien van een zakje met zand. Om bij het meeren de eerste verbinding met de helpers op den wal aan te brengen, wordt hun van boord het keesje (zandzakeinde) toegeworpen, waarmede zij dan den aan het andere einde daarvan bevestigden meertros naar zich toehalen.

Met een zeilopnemingsvaartuig op Sumatra’s Oostkust.

125. „Pompspil”. Ankerspil met pompbeweging. Is de aangewezen vorm voor niet-mechanisch behandelde spillen op schepen met weinig plaatsruimte.

127. „Hek”. Uiterste achtereind van een schip.

129. „Op je roer! enz.” De aangegeven commando’s dienen om

het schip vóór den wind weg te laten loopen met (bij een schoenerbrik) alleen de twee sterkste vierkante zeilen (fok en marszeil) en den kluiver bij.

131. „Two blocks" (Eng. scheepsterm, ook bij de Nederlandsche zeevarenden algemeen in gebruik). Een takel is „two blocks", wanneer boven en onderblok geheel tot elkaar zijn gehaald.

„Waker". Wimpel van bijzonder maaksel, dienende om zooveel doenlijk ook bij nacht, duidelijk te kunnen zien, hoe de windrichting ten opzichte van het schip is.

133. „Tieren". Tusschenruimten tusschen de strengen, waaruit het touwwerk is samengesteld.

134. „Streek." (Kompasstreek) = $^1/_{32}$ van den horizon = $11^1/_4{}^\circ$.

136. „Djoeroemoedi". Inlandsch scheepsonderofficier met den rang van korporaal.

139. „Poekoel lima" (Mal.) (geslagen) Vijf uur.

140. „Krabbend anker". Het anker liggende op den bodem met ongeveer evenveel ketting uit als de diepte bedraagt. Het anker zal dan niet „houden", maar „krabben", d.w.z. over den bodem meeslepen, wanneer het schip den druk van stroom of wind of van beiden ondervindt. Is het achteruitgaan van het schip dan aan stroom te danken, dan kan eventueel het water snel genoeg langs schip en roer stroomen om nog eenig stuur in het schip te hebben.

141. „Slagputs". Puts (emmer) van zeildoek aan een eind touw, waarmede buitenboordswater kan worden opgeslagen (opgehaald).

„Klik". De klik van het roer is het vlakke gedeelte, waarop het water zijn werking uitoefent; vormt alzoo het eigenlijke roeroppervlak.

Starkop's afstandmeting.

144. „Konstabel". Onderofficier van de scheepsartillerie met den rang van sergeant.